

**Vieraalla maalla –
Kuolansuomalaisten elinkaari
Päiväjärven / Tuuloman kylän asutuksen kautta tarkasteltuna**

**Sirpa Mänty
Maisterintutkielma
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Etnologia
23.11.2017**

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Sirpa Mänty	
Työn nimi – Title Vieraalla maalla – Kuolansuomalaisten elinkaari Päiväjärven / Tuuloman kylän asutuksen kautta tarkasteltuna	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year 11/2017	Sivumäärä – Number of pages 84 + liite 1 sivu
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimukseni kohteena on kuolansuomalaisen uudisasutuksen kehittyminen ja suomalaisyhteisöjen elinkaari Kuolan niemimaalla 1800-luvun puolivälistä 1940-luvun alkuun. Keskiössä on Päiväjärven eli Tuuloman kylä Murmanskin eteläpuolella Tuulomajoen varressa.</p> <p>Tutkimusaineisto koostuu tekemästani entisen Päiväjärven asukkaana, Helena Lokan haastattelusta sekä Murmanskin aluearkiston arkistomateriaalilähteistä, joihin kuuluvat mm. Päiväjärven ja viereisen Jyrkinän kylän kyläneuvostojen pöytäkirjat 1930-luvulta. Lisäksi työssä on käytetty kirjallisia lähteitä, joista mm. kuolansuomalaisen taiteilijan ja kirjailijan Sven Lokan omaelämäkerralliset teokset kuuluvat muistelukerronnan piiriin. Tutkimuksen kyläkuvauksen pohjana on Sven Lokan maalaama Päiväjärven kylää esittävä öljyväriteos, jonka pohjalta Helena Lokka kertoo omia muistikuviaan kylän asukkaista tekemässäni teemahaastattelussa.</p> <p>Arkistosta löytyneet kyläneuvostojen pöytäkirjaotteet kertovat arjen elämän ongelmista ja haasteista, sekä tuovat esille hyvin suomalaisen kyläympäristön, jossa mm. yleiset asiointiin liittyvät kielikysymykset ja lasten suomenkielisen koulunkäynnin järjestäminen olivat tärkeällä sijalla. Haastattelutiedot ja muistelukerronta vahvistavat kuvaa kylästä, joka piti suomalaista identiteettiään yllä oman yhteisönsä puitteissa aina vuoteen 1940 saakka, jolloin koko Kuolan niemimaan ulkomaalaisasutusta kohtasi äkillinen pakkosiirto muualle Neuvostoliittoon. Kuolansuomalaiset asutettiin Karjalaan ja Arkangeliin, ja vain muutama pääsi palaamaan entisiin kyliinsä. Niinpä Päiväjärvenkin kohdalla kylän vahva suomalainen yhteisö hajosi ja kylän suomalainen perintö katkesi kyseisen pakkosiirron aiheuttamiin muutoksiin.</p>	
Asiasanat – Keywords Kuolansuomalaiset, Tuuloma, Päiväjärvi, Kuolan niemimaa	
Säilytyspaikka – Depository JYX Julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
Taustaa	4
Tutkimuskysymykset ja -metodi	6
Tutkimusaineistot ja eettiset kysymykset	10
2. KENTTÄTYÖ JA AINEISTOT	13
Helena Lokan haastattelu	14
Sven Lokan kertomukset, muistitieto ja kirjallisuus.....	15
Arkistomateriaali ja museot	19
3. KUOLAN NIEMIMAAN SUOMALAISET 1800-LUVULLA JA 1900-LUVUN ALUSSA. 20	20
Suomalaisyhteisöjen muodostuminen 1800-luvulla	20
Uudisasutuksen edut	26
Suomalaisen identiteetin ylläpitäminen.....	28
4. TUULOMAN / PÄIVÄJÄRVEN KYLÄN ELINKEINOT JA ARKI	31
Päiväjärven/Tuuloman kylä.....	31
Päiväjärven kylän talot 1930-luvulla Sven Lokan maalauksessa Helena Lokan kertoman mukaan	33
Arkiston ja muistitiedon kertomaa: Ratkaistavat kysymykset ja arki.....	40
Elinkeinot	41
Arkielämän kysymykset	43
Suomen kielen ylläpito ja koulu	47
Suomen kielen käyttäminen asioinnissa	50
Uskonto.....	51
Poliittisen tilanteen heijastuminen arkeen.....	52
5. SUOMALAISTEN PAKKOSIIRTO KESÄLLÄ 1940	57
Ulkomaalaisten siirtäminen Kuolan niemimaalta	57
Seuraukset Tuuloman kylälle	62
6. SUOMALAISASUTUKSEN MERKITYS TUULOMAJOEN ALUEELLE	63
Tuulomajoen alueen nykyiset kylät ja suomalaisen historian merkitys kylille.....	63
Suomalaisten läsnäolo	64
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	69
LÄHTEET	75

Liite Kartta Tuulomajoen vesistöistä, 1863

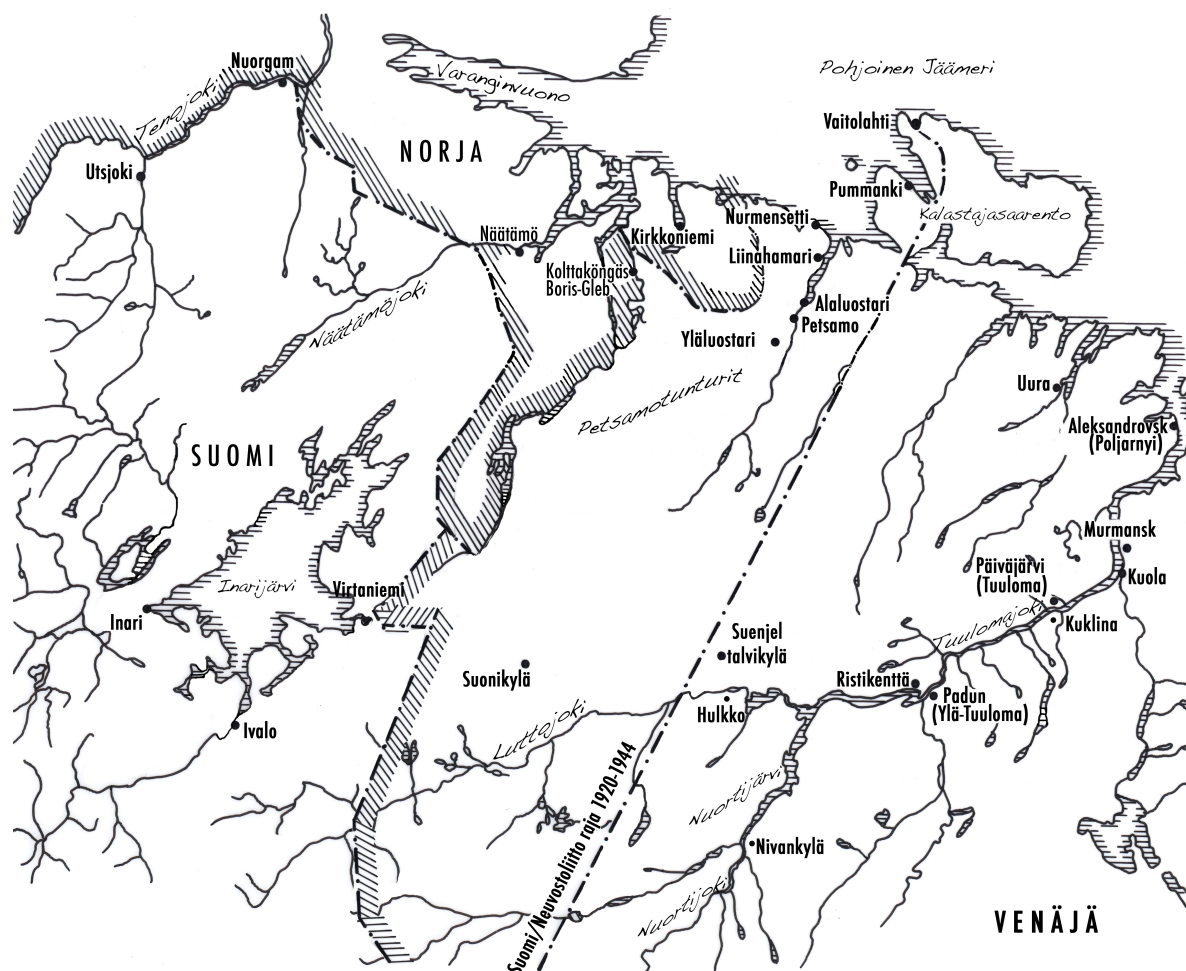
1. JOHDANTO

Taustaa

Tutkimukseni kohteena on kuolansuomalaisen uudisasutuksen kehittyminen ja suomalaisyhteisöjen elinkaari Kuolan niemimaalla 1800-luvun puolivälistä 1940-luvun alkuun, jota tarkastelen nykyisen Tuuloman, aiemmalta nimeltään Päiväjärven, kylän asutuksen kautta. Kiinnostukseni kohteena on suomalaisten asettuminen Muurmannin rannikolle ja sisämaahan, valtiollisten ja lainsäädännöllisten reunaehtojen määrittelemät olosuhteet asutuksen pystyttämiseksi ja elinkeinojen harjoittamiselle suomalaissiirtokuntien puitteissa sekä suhteet ympäröiviin kansallisuuksiin, joilla oli myös omia kyläkuntiaan samoilla alueilla.

Tutkimuksessani rakennan kuvauksen siitä, kuinka suomalaisasutus muodostui alueelle, millaiset poliittiset olosuhteet alueella vallitsivat, millaiseksi suomalaisten arki muotoutui näiden vaikutteiden keskellä ja mitä alueen suomalaisasutukselle lopulta tapahtui. Tämän kuvauksen kautta pohdin erityisesti kuolansuomalaisten identiteettiä ja suhdetta suomen kielen ja omien kulttuurillisten piirteiden säilyttämiseen.

Tutkimusta varten olen matkustanut Murmanskin alueella pitkin Tuulomajokivartta, olen vierailut useamman kerran Päiväjärven ja Ylä-Tuuloman kylissä. Vierailujen yhteydessä olen tehnyt teemahaastattelun tätä tutkimusta varten sekä valokuvannut Päivjärvellä vielä jäljellä olevaa muutamaa suomalaisasutuksen ajalta peräisin olevaa taloa. Vietin viisi päivää Murmanskin aluearkistossa hakien tietoa Päiväjärven ja lähikylien asutuksesta ja siihen liittyvistä arkiston hallussa olevista dokumenteista.

Tähän karttaan olen merkinnyt Päiväjärven sijainnin. Kartassa näkyy laajemmin rannikkoa sekä Petsamon aluetta, niin että mainittujen kylien sijainti suhteessa muihin paikkoihin käy ilmi. Kalastajasaarenon poikki kulkeva katkoviiva on Suomen ja Venäjän välinen raja v. 1920-1944. Tästä vanhasta rajalinjasta on Päiväjärvelle eli Tuuloman kylään matkaa n. 140 km nykyistä tietä pitkin, joten kylä sijaitsi kaukana Petsamon alueen itäpuolella. Rannikkokylä Uura on myös merkitty näkyviin.

Karttapohja: Suomen Matkailuliitto, suunnitellut Seppo J. Partanen
Muokkaus: Sirpa Mänty

Aineistonani käytän tutkimuskirjallisuuden lisäksi Murmanskin aluehallinnon arkistolähteitä, kuolansuomalaisen kirjailijan Sven Lokan tuotantoa ja lehtihaastatteluja sekä hänen leskivaimonsa Helena Lokan haastattelua, jonka tein Ylä-Tuulomalla heinäkuussa 2012. Tutkimuksen kyläkuvauksen pohjana on Sven Lokan Päiväjärven

kylää 1930-luvulla esittävä öljyväreiteos, jonka pohjalta Helena Lokka kertoo omia muistikuviaan kylän asukkaista tekemässäni teemahaastattelussa.

Arkistotiedot koostuvat lähinnä kylän asukkaiden digitoiduista metrikkatiedoista, Päivjärvän ja siihen läheisesti liittyvän viereisen kylän Jyrkinän kyläneuvostojen pöytäkirjoista ja työbrigadien ym. luetteloista sekä 1930-luvun lehtileikkeistä, joita arkistossa oli mm. Poljarnaja Pravda -lehdestä. Aineiston olen kerännyt Murmanskin alueen valtioneuvostosta tammikuussa 2013.

Tutkimuskysymykset ja -metodi

Lähestyn tässä tutkimuksessa Päivjärvän / Tuuloman kylää suomalaisena kylänä vieraassa kulttuuriympäristössä. Kuvaan sitä, millainen kylän yhteisö oli kokonaisuutena ja millaisia kysymyksiä he arjessaan kohtasivat tarkastelemalla Päivjärvän kylän elinkaarta aikalauskertomusten ja arkistotiedon valossa. Murmanskin aluearkistosta löytyviin Päivjärvän kyläneuvoston pöytäkirjoihin on kirjattu monenlaisia kylissä asuvien henkilöiden arkielämään liittyviä tapauksia sekä yhteisiä hoidettavia asioita, jotka linkittyvät tekemääni haastatteluun ja kirjallisiin lähteisiin.

Aiheen rajaaminen Päivjärvän kylän asutukseen pohjautuu ensisijaisesti aineiston saatavuuteen, vuosien tuttavuuden jälkeen minulle oli luonnollista haastatella Helena Lokkaa ja olin tietoinen Sven Lokan Päivjärveä esittävän maalauksen olemassaolosta. Näistä lähtökohdista halusin nostaa Päivjärvän elinkaaren edustamaan kuolansuomalaisten yleistä kohtaloa Kuolan niemimaalla.

Lähestyn aihepiiriä sekä haastattelun että kirjallisten ja arkistolähteiden kautta. Suurelta osalta aineistoani värittää kansatieteessä *muistelu-* tai *kokemuskerronnaksi* määritelty menneisyyden kertaamisen muoto, joka on muistelijan omaan elämäkertaan liittyvää kerrontaa. Samalla kertomus linkittää muistelijan oman elämän vaiheet yhteiskunnan julkiseen historiaan kerraten ja

tulkiten aikakauteen liittyvää laajempaa historiallista tapahtumakokonaisuutta.¹

Perinteisen asetelman mukaan etnologiassa tutkitaan yhteisöllistä kulttuuria, jonka eräs ilmenemismuoto tulee esille mm. muistelussa. Muistelu puolestaan tuo esille yksittäisen henkilön narratiivisen totuuden yhteisöllisistä tapahtumista, mikä voi poiketa eri henkilöiden samasta tilanteesta esittämien muistikuvien kanssa. Tutkimuksessa tietystä aiheesta pyritään tekemään konstruktio, joka ei kuitenkaan itsessään ole ainoa oikea kuva tapahtuneesta.² Henkilöiden tuottamaa muistitietoa voi kuitenkin suhteuttaa tunnettuihin historiallisiin faktoihin, jolloin muistelu tuo uudenlaista sisältöä tai uuden näkökulman aikaisempien ymmärtämisen ja selittämisen tapojen rinnalle. Väitöskirjassaan etnologi Eerika Koskinen-Koivisto käsittelee muistelukerrontaa *mikro-narratiiveina*, joissa yhdistyvät kertoja, tapahtuma, aika ja paikka. Kaikki nämä elementit sisältyvät muistelukerrontaan, jossa ne esiintyvät useista eri näkökulmista esitettyinä.³

Tutkimukseni nivoutuu parhaiten *muistitietotutkimuksen* piiriin. Erityisesti Isossa Britanniassa ja Yhdysvalloissa alettiin hyödyntää muistitietotutkimusta kansatieteessä ja folkloristiikassa jo toisen maailmansodan jälkeen. Tämän *oral history* -tutkimustavan koettiin nostavan ”näkyttömän” ihmisen näkökantoja virallisen historiantulkinnan rinnalle ja täydentävän niissä käytettyjä näkökulmia. Tämän jälkeen muistitietotutkimus on vakiintunut yleisesti käytetyksi metodiksi sekä kansatieteellisten että historiallisten tutkimusten yhteydessä.⁴

Hyödynnän etnologiassa ja filosofiassa käytettyä *hermeneuttista* tutkimusmetodia. Hermeneutiikka käsittää ihmisen tulkitsevan todellisuutta, johon sisältyy lähtökohtaisesti se, että tutkittavat itse ovat jo tulkinneet omaa todellisuuttaan silloin kun he ovat tuottaneet esimerkiksi omaelämäkerran tai vastanneet haastattelukysymyksiin.⁵ Tästähän nimenomaan muistelu- ja kokemuskerronnassa on kyse. Näin ollen tutkijan tuottama tulkinta aineistosta on

¹ Ukkonen 2000, 21

² Korkiakangas 1999, 163–164

³ Koskinen-Koivisto 2013, 66

⁴ Hytönen 2014, 11 ja Korkiakangas 2006, 125, Fingerroos & Haanpää 2006, 32

⁵ Raatikainen 2004, 98

jo vähintään kerran suodatettua tulkintaa todellisuudesta. Tutkija pyrkii tekemään synteessin jo tulkitun tiedon kautta suhteuttaen eri lähteitä toisiinsa.

Tässä tutkimuksessa käytän lähteenä kertovaa elämäkertakirjallisuutta ja haastattelua. Sisällössä on paljon asioita, jotka voidaan luokitella muistitiedoksi. *Muistitieto* on subjektiivista, tietoa tuottaa kertoja itse omista lähtökohdistaan suhteessa omaan kulttuurilliseen viitekehukseen. Muistitiedon tuottaja tuo tapahtumille merkityksiä, joita on muutoin vaikea tavoittaa. Muistitiedon merkitysten rakentumiseen vaikuttavat myös olosuhteet ja ajankohta, jolloin muistelupuhe on tuotettu sekä tutkijan tekemät valinnat tutkimusprosessin aikana.⁶ Käsitteenä käytän muistitietoa kuvaamaan tapahtumia, joihin kertoja ei itse välttämättä ole ollut osallisena, mutta pystyy oman kokemuksensa perusteella antamaan kuvauksen tapahtumista.

Kertomukset, joissa puheen tai tekstin tuottaja on itse ollut läsnä ja kokenut kerrottavat tapahtumat luokittelevat parhaiten *kokemuskerronnan* piiriin. Kokemuskerronta tulee lähelle muistitiedon käsitettä, ja usein nämä kaksi kerronnan tyyppiä vuorottelevat samassa kertomuksessa. Tässä tutkimuksessa rakennan kuvan menneestä hyödyntämällä muistitietoa ja kokemuskerrontaa sekä niiden tarjoamaa kerroksellista tulkintaa menneisyyden tapahtumista.

Muistitietotutkimuksessa elämäkertojen ja haastattelujen kautta esille tulleita kertomuksia, *narratiiveja*, kutsutaan myös *toiseksi tiedoksi*. Tämän toisen tiedon tavoittaminen voidaan jopa katsoa muistitietotutkimuksen ytimeksi.⁷ *Toinen tieto* tuo esille aikalaisten omia näkemyksiä virallisen historian tutkimuksen rinnalle ja vertailtavaksi tutkijoiden tuottamien faktojen yhteyteen. Muistitiedon ongelmana on perinteisesti pidetty sen subjektiivisuutta, mutta toisaalta subjektiivisten painotusten kautta voi löytyä uusia tapoja ymmärtää ja löytää merkityksiä menneisyyden tapahtumille eri tavalla kuin muistitietoa hyödyntämättömässä historiankirjoituksessa. Muistitieto lisää moniäänisyyttä historiallisten tapahtumien

⁶ Hytönen 2014, 27

⁷ Fingerroos & Peltonen 2006, 12

tulkintaan.

Muistitieto on luonteeltaan erityistä, koska se kertoo enemmän menneiden asioiden ja tapahtumien merkityksestä kuin niiden tarkasta historiallisesta todenmukaisuudesta. Tapahtumien useinkin tunnepitoinen merkitys tapahtumahetkellä sekä niiden merkitys nykyhetkeen korostuu subjektiivisessa kerronnassa. Tutkijan tehtävänä onkin ymmärtää oman aikakautensa tavat ymmärtää mennyttä yhtä lailla kuin tutkittavan kohteen tavat ymmärtää mennyttä.⁸ Muistitiedon erityispiirteeksi voidaan lukea myös se, että se on samaan aikaan sekä lähde että tutkimuksen kohde. Tapahtuman, kokemuksen ja niistä tuotetun ilmaisun analysointi tuottaa uudenlaista tietoa historiallisten jaksojen aikalaiskokemuksista.⁹

Kun kokemuskerrontaa ja muistitietoa tuotetaan haastattelun yhteydessä, tilanteeseen vaikuttavat luonnollisesti monenlaiset tekijät. Haastateltavan mielentila ja motivoituneisuus haastatteluun, haastattelijan kysymyksien asettelu ja ylipäänsä haastattelutilanteen rauhallinen tai rauhaton kulku. Haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutus on riippuvainen monista ulkoisista tekijöistä, ja sisällön ymmärtäminen ja tulkinta voi syventyä tai laajentua vastaanottajasta riippuen.¹⁰ Tähän tutkimukseen tehdyssä Helena Lokan haastattelussa tuli esille monia elämäkerrallisia asioita sekä yleisiä kylän ja koko alueen historiaan liittyviä tapahtumia. Kaikissa tapahtumissa Helena ei ole ollut henkilökohtaisesti itse läsnä, mutta hän tuo esille elinpiirinsä äänen muistelemalla yhteisön kokemia asioita. Haastattelutilanteen teki luontevaksi yli viidentoista vuoden mittainen tuttavuus Helena Lokan kanssa.

Tämän tutkimuksen yhteydessä käsitelty kuolansuomalaisen Sven Lokan kirjallinen tuotanto nivoutuu pääasiassa *elämäkertomuksen* käsitteen alle. Käsitettä ovat käyttäneet mm. muistitietohistorioitsijat, folkloristit ja psykologit. Elämäkertomuksen keskiössä on kertoja itse, mutta samalla sen avulla voidaan

⁸ Fingerroos & Haanpää 2006, 32, 33

⁹ Salmi-Niklander 2006, 199

¹⁰ Hakamies 2016, 203

käsitellä ja rekonstruoida myös kertojan kuvaamaa kulttuuria tai yhteisöä.¹¹ Elämäkertomus tai omaelämäkerta tuo esille olennaisen siitä, mitä kertoja on elämässään kokenut tai mitkä ovat kertojan näkökulmasta tärkeitä, mitkä toissijaisia tapahtumia.¹² Lokan tuotannossa keskeisessä roolissa ovat hänen kokemuksensa historiallisista tapahtumista, mikä vie osaltaan elämäkertomuksen vahvasti *kokemuskerronnan* piiriin.

Tutkimusaineistot ja eettiset kysymykset

Tässä tutkimuksessa käsiteltävät tiedot ovat peräisin kirjallisista lähteistä, arkistosta ja haastattelusta. Kirjalliset lähteet ovat julkaistuja teoksia tai artikkeleita, jotka ovat kaikkien saatavilla. Murmanskin aluearkiston materiaali on luonnollisesti vaikeammin saatavilla, arkistoon vaaditaan tutkimuslupa ja tarkasteltava aineisto täytyy tilata etukäteen. Arkistomateriaali, jota käyttöni luovutettiin kyseisestä arkistosta, voidaan täten ollen luokitella julkiseksi tiedoksi. Tämän tutkimuksen valmistuttua luovutan kyseisten arkistotietojen kopiot Jyväskylän Yliopiston arkistoon.

Helena Lokan haastattelu on tehty yksityisesti ja tätä tutkimusta varten. Hänen korkean ikänsä takia kutsuin paikalle myös Helena ja Sven Lokan Murmanskissa asuvan tyttären, Galina Gudrjatshovan. Tuolloin 87-vuotias Helena asuu yksin omassa asunnossaan Ylä-Tuulomalla, jossa tämä haastattelu tehtiin. Helena Lokka on haastattelun yhteydessä antanut luvan haastattelunsa käyttöön tämän tutkimuksen yhteydessä.¹³

Sven Lokka on kertonut perheensä historiaa ja pitänyt kuolansuomalaisten asiaa esillä useissa lehtiartikkeleissaan, joita on julkaistu jo Neuvostoliiton aikana siellä ilmestyneessä Carelia-lehdessä sekä erillisinä kirjallisina teoksina. Myöhemmin hän on julkaissut yhden kaunokirjallisen teoksen Venäjällä ja kaksi Suomen puolella.¹⁴

¹¹ Ukkonen 2000, 33

¹² Eskola & Suoranta 2008, 123

¹³ Haastatteluun liittyvät aineistot ovat kirjoittajan hallussa.

¹⁴ Sven Lokan Muurmanninsuomalaiset-trilogia, kirjoitettu 1993–2006.

Lokka [Lokko], Sven 1993. Muurmannin suomalaiset. Kirja ensimmäinen. Kultuuri Fondi Murmansk.

Lokka, Sven 1999. Missä on muuttolinnun kotimaa. Muurmannin suomalaisia. Kustannus Veikko Erkkilä. Karisto, Hämeenlinna.

Lokka, Sven 2006. Kun muuttolintu ei palaa. Muurmannin suomalaisia. Kustannus Levin Sanomat. Gummerus.

Kirjallisessa tuotannossaan hän käsittelee kuolansuomalaisten arkielämää ja kohtaloita neuvostovallan alla. Sven Lokka oli suorapuheinen persoona, joka usein kyseenalaisti vallanpitäjien toimet ja otti kirjoissaan esille vaikeitakin aihepiirejä. Tässä tutkimuksessa siteerattu Lokan kirjallinen tuotanto on siis julkisesti saatavilla olevaa aineistoa.

Tutkimustyön eettisiä perusteita Suomessa ohjaa Tutkimuseettinen neuvottelukunta, jonka ohjeiden noudattamiseen Suomen yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet vapaaehtoiselta pohjalta. Neuvottelukunnan julkaisemiin peruseriaatteisiin kuuluu, että tutkijat noudattavat tutkimustyössään ja tulosten tallentamisessa sekä esittämisessä rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Lisäksi viitataan muiden tutkijoiden työn huomiointiin siten, että heidän saavutuksilleen annetaan niille kuuluva arvo omassa tutkimuksessa sekä niiden julkaisuissa, ja että tutkimus on raportoitu tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla.¹⁵ Haastateltavan tai muun lähteen autonomian kunnioitus, vahingontuottamisen välttäminen ja oikeudenmukaisten periaatteiden noudattaminen johdattavat tutkijan käsittelemään lähdetietoaan kunnioittavasti ja vääriä tulkintoja välttämällä.¹⁶ Aineiston hankinnan ja käsittelyn eettisiin normeihin yhdistetään Suomessa kaksi perustuslain pykälää, joista toisessa turvataan tieteen tekemisen vapaus, toisessa turvataan jokaisen yksityiselämä ja kotirauha.¹⁷

Etnologisen tutkimuksen eettiset peruseriaatteet luovat pohjan kaiken tiedon käsittelemiselle, olipa sitten kyseessä julkinen tieto, kuten kirjallisuus tai arkistolähteet, tai henkilökohtaisesti saatu haastattelu. Kaikkien lähteiden käyttämisen yhteydessä on myös tulkittava suurempaa asiakokonaisuutta, josta käsiteltävä informaatio on peräisin.

Tämän työn loppuvaiheessa kävi ilmi, että haastattelun yhteydessä saamani tiedot Päivjärvän kylän asukkaista sekä kyläneuvostojen pöytäkirjoissa esille tulevat asukkaiden nimet kannattaisi häivyttää julkaistavasta tutkimuksesta yksityisyyden suojan takaamiseksi. Etnologisissa ja historiallisissa tutkimuksissa aikaisempina

¹⁵ Kuula 2006, 34–35

¹⁶ Fingerroos & Peltonen 2006, 13

¹⁷ Kuula 2006, 15. Kuula viittaa perustuslain pykäliin 10§ ja 16.3§.

vuosina on käsitelty suhteellisen vapaasti jo edesmenneitä henkilöitä, mutta käytäntöä on alettu vahvasti kyseenalaistaa ja henkilötietojen käsittelyssä ollaan tultu huomattavasti varovaisemmiksi.¹⁸ Olen muokannut kyläkuvausta yleisluontoisemmaksi siten, että talojen asukkaiden nimet tulevat esille vain Helena ja Sven Lokan kotitalojen osalta. Muista taloista esitän olemassa olevan tiedon vain yleisluontoisesti. Päivjärvän ja Jyrkinän kyläneuvostojen pöytäkirjojen keskusteluissa olen korvannut keskustelijoiden nimet pseudonyymeillä, jotta lukija pystyy helpommin seuraamaan keskustelun kulkua. Hallussani olevat nimitiedot olen koostanut erillisiksi luetteloiksi. Nämä luettelot, joihin olen koonnut tiedot Päivjärvän kylän asukkaista Helena Lokan haastattelun mukaan sekä lista, jossa kyläneuvostojen pöytäkirjoissa esiintyvien henkilöiden oikeat nimet ovat nähtävillä, ovat omassa hallussani. Olen nimennyt luettelot kirjaimilla: Lista A, Lista B jne. Esitän tässä listojen sisällön lyhyesti.

Lista A sisältää Murmanskin aluearkistosta kopioidut Päivjärvän ja Jyrkinän kyläneuvostojen suomenkieliset pöytäkirjat, joista nimet on poimittu, on tehty seuraavina ajankohtina:

Päivjärvi 2.6.1928, 25.6.1928, 18.8.1928, 30.12.1928, 1.1.1929, 3.6.1930, 4.6.1930, 21.9.1930, 30.11.1930, 13.10.1932, 22.1.1933, 13.5.1933, 15.7.1933, 20.8.1933, 3.9.1933, 22.9.1933, 2.11.1933, 25.11.1933 (yhteensä 18 kokouksen pöytäkirjat).

Jyrkinä [ei päivämäärää] 1931, 30.6.1931, 7.9.1933, [ei päivämäärää] 1933, 13.11.1933 (yhteensä 5 kokouksen pöytäkirjat). Henkilönnimiä näissä 23:ssa kokouksen pöytäkirjassa on mainittu yhteensä 113. Päivjärvän kokouksissa mainittiin 89 nimeä, joista 79 oli selkeästi suomenkielisiä. Jyrkinän kokouksissa mainittiin 24 nimeä, joista 15 oli selkeästi suomenkielisiä. Osassa Päivjärvän ja Jyrkinän kokouspöytäkirjoja mainitaan selkeästi sama henkilö, tässä listauksessa maininnat on eritelty kokouksen pitopaikan mukaan.

Lista B sisältää Murmanskin aluearkistosta kopioidun kolhoosi ”Jyrkinän” työprikaatien henkilöluettelosta v.1933 poimitut työprikaatilaisten nimet, syntymävuodet ja kansallisuus sen merkinnän mukaan, mikä alkuperäisessä pöytäkirjamerkinnässä oli kyseisen henkilön kansallisuudeksi merkitty. Luettelossa esiintyvien saamelaisten kansallisuudeksi oli merkitty ”lopar”. Tässä luettelossa esiintyy 9 suomalaista, 5

¹⁸ Vainio-Korhonen 2017, 29 kts. myös Frigrenin artikkeli samassa teoksessa

karjalaista, 2 ruotsalaista ja 10 saamelaista kansallisuutta. Huomionarvoista on, että useiden sukunimien kohdalla esiintyi päällekkäisyyksiä, eli ne on merkitty eri kansallisuuksiksi huolimatta samasta nimestä. Esimerkiksi saman ruotsinkielisen sukunimen omaavat kaksi henkilöä on merkitty toinen suomalaiseksi ja toinen ruotsalaiseksi. Eräs venäjänkielinen sukunimi on yhden henkilön kohdalla suomalainen ja toisen kohdalla karjalainen. Ja vielä yksi venäjänkielinen sukunimi, joka tässä tapauksessa lienee kolttasaamelainen nimi, esiintyy sekä suomalaisena että saamelaisena Jyrkinän kyläneuvoston luetteloinnissa.

Lista C sisältää luvussa 4 s. 29 ”Päivjärven / Tuuloman kylä” esitetyjen Puna-armeijan vuonna 1918 palveluksessa olleiden henkilöiden ja vuoden 1928 Päivjärven kyläneuvoston jäsenten nimiluettelon, jotka olen poiminut Päivjärven kyläneuvoston pöytäkirjoista.

Lista D käsittää kokonaisuudessaan kappaleen 4 alaluvun s. 30–37 ”Päivjärven kylän talot 190-luvulla Sven Lokan maalauksessa Helena Lokan kertoman mukaan”. Tässä listassa Päivjärven kylän asukkaat esitetään todellisilla nimillään, Helena Lokan kuvauksen mukaisesti, talo talolta. Olen yhdistänyt Helenan kertomaan sisältöön Murmanskin aluearkistosta keräämiäni metrikkatietoja siltä osin, kun ne liittyivät henkilöihin, joista hän kertoi. Lista D käsittää yhteensä 9 sivua.

Lista E sisältää luvun 4 alaluvussa s. 40–46 ”Arkielämän kysymykset” ja ”Suomen kielen ylläpito ja koulu” esiintyvien kyläneuvoston pöytäkirjojen otteissa mainittujen henkilöiden oikeat nimet ja selityksen millä pseudonyymillä mikin nimi on tässä opinnäytetyössä korvattu. Luettelossa on yhteensä 15 henkilön nimet.

2. KENTTÄTYÖ JA AINEISTOT

Aineistoni koostuu Murmanskin aluehallinnon arkistolähteistä, Helena Lokan haastattelusta sekä Sven Lokan Päivjärven kylää esittävästä maalauksesta ja hänen kirjallisista teoksistaan.

Helena Lokan haastattelu

Ylä-Tuulomalla asuva Helena Lokka on syntyjuuriltaan venäläinen, joka on viettänyt suurimman osan lapsuuttaan hyvin suomalaisvaikutteisissa kylissä, Nivankylässä ja Päivjärvellä. Suomen kielen hän on oppinut jo varhaislapsuudessaan, asuessaan suomalaisessa kyläyhteisössä. Sittemmin hän avioitui kuolansuomalaisen Sven Lokan kanssa. Päätin haastatella häntä koskien Päivjärven kylän historiaa, siten kun hän muistaa sen. Haastattelun keskiössä oli Päivjärven kylä, mutta sivusimme luonnollisesti koko ajan Helenan omaa elämänhistoriaa.

Olen haastatellut tuolloin 87-vuotiasta Helena Lokkaa heinäkuussa 2012 tätä tutkimusta varten avoimen teemahaastattelun muodossa. Haastattelun pohjana ja kiintopisteenä oli Sven Lokan maalaama öljyväritaulu, joka esittää Tuuloman kylää 1930-luvulla. Kävimme läpi kylän kaikki talot asukkaineen, siten kuin Helena Lokka muistaa asutuksen. Samalla kun kävimme kylää läpi asukas asukkaalta, esille tuli myös ihmisten elämänkohtaloita ja tapauksia kylän historiasta sekä Lokan perheen omasta historiasta. Tästä pääsimme luontevasti Helenan muistamaan suomalaisyhteisöön tuolla aikakaudella ja asioihin jotka vaikuttivat heidän jokapäiväisessä elämässään. Halusin hänen laajentavan omaa kertomustaan ja muistikuviaan kylän ihmisistä suhteellisen vapaasti, jolloin saisin tarttumapintaa ihmisten elämään ja kokemuksiin arkielämässä.

Haastattelutilanne oli sovittu etukäteen, ja paikalla oli myös Helena ja Sven Lokan tytär Galina Gudrjatshova. Helena ja Galina olivatkin yhdessä muistelleet ja käyneet läpi Päivjärven asutusta ennen haastattelutilannetta, joten haastattellessa asiat olivat tuoreessa muistissa. Haastattelupaikkana oli Helena Lokan koti Ylä-Tuulomalla. Haastattelun kesto on 1h 13 min ja se on tallennettu iPhoneen sanelutoiminnolla sekä litteroitu. Haastattelu on tekijän hallussa.

Helena Lokka kotonaan Ylä-Tuulomalla vuonna 2011. Kuva: Sirpa Mänty

Sven Lokan kertomukset, muistitieto ja kirjallisuus

Lähestyn Tuuloman kylää tässä tutkimuksessa kyseisen haastattelun pohjalta, jolloin muistitieto luo kylään ja suomalaisasutukseen ulottuvuuden, jota pelkästään historiallinen faktatieto ei voi antaa. Helena Lokan haastattelujen lisäksi muistitietoa löytyy esimerkiksi Sven Lokan kaunokirjallisista romaaneista, jotka pohjautuvat hänen omiin kokemuksiinsa sekä kirjeenvaihtoon muiden kuolansuomalaisten kanssa. Käytän Sven Lokan kirjoja muistitietona ja tarkastelen niitä muistitietotutkimuksen näkökulmasta. Pyrin sulattamaan keräämäni muistitiedon palaset kokonaisuudeksi,

joka kuvaa suomalaisten elämää ja kokemusta suomalaisyhteisössä vieraan vallan alaisena.

Olen vierailut Kuolan niemimaalla vuodesta 1993 lähtien ja tutustunut paikallisiin asukkaisiin lähinnä Ylä-Tuuloman kylässä ja Murmanskin kaupungissa. Ylä-Tuulomalla asui suomensukuinen kirjailija ja taidemaalari Sven Lokka, joka menehtyi 84-vuotiaana vuonna 2008. Ehdin tuntea Lokan yli kymmenen vuoden ajalta. Sven Lokka on kirjoittanut suomen kielellä useita kaunokirjallisia teoksia, jotka kertovat kuolansuomalaisten historiasta. Ensimmäistä kuolansuomalaisista kertovaa kirjaa lukuun ottamatta teokset on julkaistu Suomessa. Ilmeisesti hänen kirjoituksensa liikkuvat hienovaraisuudestaan huolimatta neuvostovallan sietokyvyn rajoilla. Vuonna 2008 Sven Lokka kertoo lehtihaastattelussa avoimuudestaan: ”Kyllähän minut meinattiin panna linnaan neuvostovallan parjaamisesta kirjojen takia! Mutta kai ne jonkun verran myös arvostaa, kun en ole vankilassa. Olen kuitenkin aika suorapuheinen.”¹⁹ Kolmannen, Suomessa julkaistun teoksensa esipuheessa Sven Lokka kertoo: Tässä kirjassa kerron monen vuosikymmenen ajan tapahtumista. Palaan myös vallankumouksen ja 30-luvun aikaan, sillä tuolta ajanjaksolta kaikkea kirjoittamaani en ole saanut kirjoina julkisuuteen omassa maassani.”²⁰ Lokka sanoo, että perestroikan aikana Neuvostoliiton ongelmista puhuttiin suhteellisen vapaasti, mutta silti harva uskalsi edelleenkään puhua neuvostovallan aikaisesta tukahdetusta puhevapaudesta. Stalinin vainoista ja uhreista puhuttiin vasta hyvin kauan Stalinin ajan jälkeen, koska tuo sama järjestelmä toimi koko Neuvostoliiton ajan aina perestroikaan saakka, toimintamuodot vain poikkesivat toisistaan eri aikoina.²¹

Sven Lokan molemmat vanhemmat olivat suomalaisia. Hänen isänsä Benjamin Yli-Lokka tuli Suomesta Venäjälle rajan yli punapakolaisena 1920-lvulla²² ja äitinsä Greetta Törmäsen suku oli tullut Kalastajasaarenolle jo 1800-luvulla Kuusamosta. Poliittisesta taustastaan huolimatta Svenin isä Benjamin pidätettiin Stalinin vainojen yhteydessä vuonna 1938 ja ammuttiin vankileirillä Leningradissa²³. Sven

¹⁹ Alariesto & Ranta 2008, 13

²⁰ Lokka 2006, 13

²¹ Lokka 1999, 199

²² Alavuotunki 1992, 10

²³ Lappalainen 2013b, 13

itse koki myös vankileirielämän Tseljabinshkin ja Arkangelin pakkotyöleireillä sen jälkeen, kun kaikki suomalaiset vuonna 1940 karkotettiin Kuolan niemimaalta²⁴. Sven Lokka ja hänen äitinsä olivat niitä harvoja, jotka pääsivät palaamaan Kuolan niemimaalle. Svenin kerronta ja muistelu pohjautuu hänen kokemuksiinsa suomalaisena suomalaisessa yhteisössä ja venäläisessä yhteiskunnassa. Elinaikanaan hän ilmoitti halunsa tallentaa suomalaisten kokemuksia sekä kirjallisessa muodossa että maalaustaiteen keinoin²⁵.

Lokan tuotanto on siten oman suvun ja elämänkaaren kattavaa muistitietoa ja kokemukserontaa, jota hän on halunnut tuottaa useassa eri muodossa (kirjallisuus ja kuvataide), jotta kuolansuomalaisten elämä ja kohtalot eivät unohtuisi yleisestä muistista. Hänen teoksensa laajenevat henkilökohtaisen kokemukserontan lisäksi kuvaamaan kokonaisen kansanryhmän kohtaloa 1930–40 -luvun Neuvostoliitossa.

Teoksissaan Sven Lokka etäännyttää oman henkilökuvansa käyttämällä itsestään nimeä ”Sulo”, muut henkilöt hän kuvaa heidän omilla nimillään. Hän muistelee lapsuutensa ja aikuisuutensa tapahtumia ja maisemia, ihmisiä joita kylien elämään liittyi. Hänen kirjallinen tuotantonsa on omaelämäkerrallista muistelukerrontaa, jossa hän tuo esille henkilökohtaisen muistikuvansa ja näkemyksensä omaan elämäänsä liittyvistä tapahtumista ja niiden historiallisiin tapahtumiin liittyvistä yhteyksistä. Voidaan sanoa, että Lokan teokset ovat käsitteellisesti *muistelupuhetta*, tarkoittaen menneisyyden mieleen palauttamista, sen tulkintaa ja uudelleen jäsentelyä oman kerronnan kautta.²⁶ Sven Lokan kertomukset ovat ainutlaatuista muistitietoa suomalaisen kansanryhmän elämästä 1900-luvun alun Venäjällä ja Neuvostoliitossa. Lokan oman tuotannon lisäksi hyödynnän hänestä tehtyjä lehtihaastatteluja, joissa hän kertoo kuolansuomalaisten elämästä.

²⁴ Alavuotunki 1992, 11

²⁵ Alariesto & Ranta 2008, 13

²⁶ Ukkonen 2000, 11

Kirjailija ja taiteilija Sven Lokka työhuoneessaan, rakentamassaan pihamökissä Ylä-Tuulomalla vuonna 2006. Kuva: Sirpa Mänty

Konkreettista aineistoa suomalaisasutuksesta löytyy myös Memorial-järjestön²⁷ Murmanskissa 1997 julkaisemasta teoksesta *Kniga Pamjati* (Muistokirja), jossa on julkaistu vuosina 1920-1950 vainojen aikana pidätettyjen ja tuomittujen nimet, kansallisuus ja pidätys- sekä kunnianpalautustiedot. Kirja sisältää noin 7000 henkilön luettelon. Samoja tietoja löytyy suomenkielisestä Eila Lahti-Argutinan teoksesta *Olimme joukko vieras vaan*, johon on sisällytetty myös Karjalan alueen pidätettyjen tiedot. *Kniga Pamjatin* henkilöluetteloön sisältyy runsaasti eri kansallisuuksia, yhtenä joukossa suomalaiset. Tiedoissa on mainittu myös henkilöiden syntymäpaikka ja asuinkylä, joten kirjasta on mahdollista kartoittaa esimerkiksi tietyn kylän asukkaita.

²⁷ Memorial-järjestö perustettiin vuonna 1989. Sen päämääränä on ehkäistä totalitarismin palaaminen nostamalla esille totalitarismin uhrien muisto ja tukemalla ihmisoikeuksien kunnioittamista ja kansalaisyhteiskunnan syntymistä Venäjällä. Järjestön omat kotisivut: venäjäksi www.memo.ru ja englanniksi <http://www.memo.ru/eng/index.htm>

Arkistomateriaali ja museot

Sain luvan tutustua kuolansuomalaisia koskevaan aineistoon Murmanskin alueen valtionarkistossa ja matkustin tammikuussa 2013 Murmanskiin viikon kestävälle arkistomatkalle. Arkistossa on mm. suomalaisten kolhoosien ja kyläneuvostojen pöytäkirjoja, kirjeitä ja väestötietoja sekä suomen- ja venäjänkielisiä sanomalehtiä 1900-luvun alkupuolelta. Kolhoosien ja kyläneuvostojen pöytäkirjoista nousee esille murusia ihmisten arkipäivän elämästä, tietoja jotka liittyvät perheiden toimeentuloon ja elämiseen, ja siihen millaisia asioita kolhoosin kokouksissa ylipäätään käsiteltiin. Vanhemmat, lähinnä 1800-luvun loppupuolen asukastietoja käsittelevät asiakirjat olivat venäjänkielisiä, kun taas uudemmat, vuosien 1928–1933 välillä tehdyt kyläneuvostojen pöytäkirjat olivat pääosin suomenkielisiä.

Arkistossa on myös digitaalinen tietokanta, johon on tallennettu Kuolan niemimaan asukkaiden metrikkatietoja 1900-luvun alusta. Kyseisestä tietokannasta pystyin poimimaan yksittäisten Tuuloman/Päiväjärven asukkaiden tietoja ja vertaamaan niitä muihin kirjallisiin lähteisiin sekä Helena Lokan haastattelussaan antamiin tietoihin.

Olen poiminut Murmanskin aluearkistosta arkistosta kopioimieni kylien, Päiväjärven ja Jyrkinän, kyläneuvostojen kokouspöytäkirjoissa vuosina 1928–1933 esiintyvät nimet ja koonnut ne yhtenäiseksi luetteloksi. Nämä luettelot ovat nähtävillä Jyväskylän Yliopiston arkistossa. Poimintoihin sisältyvät kaikki kokouksen osallistujat ja heidän lisäksi henkilöt, jotka esiintyvät pöytäkirjoihin sisältyvissä maininnoissa tai kirjatuiissa keskusteluissa. Kahdessakymmenessäkolmessa kokouspöytäkirjassa mainitaan yhteensä 113 nimeä, joista 94 on selkeästi suomenkielisiä.²⁸ Jäljelle jää 19 nimeä, jotka eivät kuulostaneet suomalaisilta nimiltä. Jyrkinän kyläneuvoston kokouksessa v. 1933 tehty työprikaatien henkilöluettelo selkeyttää vielä asiaa henkilöiden kansallisuuksien osalta. Luettelossa on mainittu yhteensä 26 henkilöä, joiden kansallisuudet on listattu näkyviin. Luettelossa on yhdeksän suomalaista, viisi karjalaista, kaksi ruotsalaista ja kymmenen saamelaista henkilöä.²⁹ Päiväjärven kokouspöytäkirjojen ”vieraskieliset” nimet viittaavat osaksi suoraan samoihin

²⁸ Liite 1, Päiväjärven ja Jyrkinän kyläneuvostojen kokouksissa v. 1928–1933 esiintyvät henkilönimet

²⁹ Liite 2, Jyrkinän kyläneuvoston alaiset työprikaatit v.1933

henkilöihin, jotka löytyvät Jyrkinän työprikaatien nimiluettelosta. Valitettavasti Jyrkinän prikaatien henkilöluettelo ei erittele saamelaisten tarkempaa kansallisuutta, olivatko kyseessä suomesta tulleet saamelaiset vai alueen alkuperäisasukkaat koltat. Luettelossa kaikki saamelaiset on kirjattu nimikkeellä *lopár*, mikä on venäjänkielinen yleisnimitys saamelaisille laajempaan ryhmään. Sukunimien perusteella voisi päätellä, että osa oli kolttsaamelaisia perheitä, osa taas suomesta tulleita luterilaisia saamelaisia. Venäjällä luterilaisista saamelaisista käytettiin 1800-luvulla nimitystä *filman*, johon sisällytettiin Suomesta tai Norjan puolelta tulleet luterilaiset saamelaiset erotukseksi paikallisista ortodoksisista kolttsaamelaisista.³⁰ Ilmeisesti 1930-luvulla kyseinen nimitys ei ollut enää ainakaan laajemmin yleisessä käytössä, ainakaan Murmanskin aluearkiston 1930-lukua koskevissa aineistoissa sitä ei esiintynyt.

Kesä- ja heinäkuussa 2012 olen käynyt valokuvaamassa Kuolan niemimaan asutushistoriaa koskevia näyttelyitä kolmessa museossa Venäjällä: Murmanskin aluemuseossa, Pomorimuseossa Vienan Kemissä sekä Belomorskin aluemuseossa. Jokaisessa museossa oli informatiivisia karttoja Kuolan niemimaan asutuksen muodostumisesta. Olen valokuvannut kartat, joista suurin osa oli suuria seinämaalauksia. Museoiden näyttelyt ja kartat ovat antaneet tukea arkistomateriaalin ja kirjallisten lähteiden tulkintaan.

3. KUOLAN NIEMIMAAN SUOMALAISET 1800-LUVULLA JA 1900-LUVUN ALUSSA

Suomalaisyhteisöjen muodostuminen 1800-luvulla

Ennen nykyisten rajojen vakiintumista Kuolan niemimaan alue on ollut monen eri valtion kiinnostuksen kohteena. Maantieteellisesti katsottuna alue on luontainen jatke Skandinavialle, erityisesti kaupankäynnin ja kalastuksen kannalta. Rannikko on sula vuoden ympäri lännen suuntaan, kun taas yhteys Vienanmerelle on jäässä talviaikaan. Venäjän imperiumin perspektiivistä katsottuna alue oli 1800-luvun puolivälin kolonistisen asutuskauden aikana periferiaa ja erittäin vaikeasti saavutettavissa olevaa

³⁰ Leinonen 2009, 103

aluetta. Maantieteellisesti norjalaisilla, suomalaisilla, karjalaisilla ja pomoreilla oli kuitenkin suhteellisen hyvät mahdollisuudet liikkua alueella. Jo 1500-luvun puolivälissä karjalaiset ja pomorit³¹ kulkivat Muurmannin rannikolla kevät- ja kesäkalastuskautena. Talvikauden ajaksi he palkkasivat alueella pysyvästi asuvia kolttasaamelaisia pitämään silmällä kalastusveneitä- ja välineitä.³²

Suomalaisia alueelle alkoi siirtyä 1700-luvun puolivälin jälkeen kausiluontoisesti harjoittamaan merikalastusta. 1800-luvun puolivälistä alkaen suomalaisia asettui jo enenevässä määrin Muurmannin rannikolle ja sisämaahan. Suurin osa suomalaisasutuksesta keskittyi Petsamoon³³.

Muurmannin rannikon alueella oli 1800-luvulla valtiollisia intressejä niin Norjalla, Ruotsilla, Suomen Suurruhtinaskunnalla kuin Venäjälläkin. Näissä useiden valtioiden erilaisten intressien puristuksissa eri kansallisuusryhmät elivät omissa siirtokunnissaan omaa arkielämäänsä. 1800-luvulla Suomen Suurruhtinaskunnasta siirtyi Venäjälle uudisasukkaita, jotka perustivat siirtokuntia mm. Jäämeren rannalle. Aluetta kutsuttiin *Muurmannin rannikoksi*, ja siihen käsitettiin kuuluvaksi alue Kuolanvuonosta länteen aina Varanginvuonoon saakka³⁴. Vuonna 1895 tällä rannikkokaistalla asui 1063 henkeä, jotka olivat suurimmaksi osaksi suomalaisia ja norjalaisia, venäläisten siirtolaisten asuessa lähinnä Petsamossa³⁵.

Toisin sanoen Kuolan niemimaan rannikosta oli tuohon aikaan muodostunut monikulttuurinen. Uudisasutus Muurmannin rannikolla on muodostunut monikansallisesta ja monitunnustuksellisesta väestöstä. Saamelaisen alkuperäisasutuksen lisäksi 1870-luvun alkuun mennessä rannikolle oli muodostunut vahva venäläinen, karjalainen, suomalainen ja norjalainen uudisasutus. Lisäksi alueella asui Suomesta ja Norjasta tulleita saamelaisia sekä komeja. Pomorit ja karjalaiset matkustivat runsaana joukkona Arkangelista ja Vienan meren rannikkokaupungeista harjoittamaan kalastusta kesäaikaan Muurmannin rannikolla.³⁶

³¹ Vienanmeren rannoilla asuva venäläinen etninen ryhmä, joka on perinteisesti harjoittanut merikalastusta.

³² Nielsen 2005, 13

³³ Riihinen 1999, 249

³⁴ Voionmaa 1919, 27 ja Davydov & Orekhova 2012, 27

³⁵ Voionmaa 1919, 98

³⁶ Orekhova 2009, 112

On kuitenkin huomattavaa, että “norjalaisiksi” nimitettiin kaikkia Norjasta tulevia, vaikka joukossa oli paljon Oulun läänistä kotoisin olevia suomalaisia, jotka olivat asuneet Norjassa jonkin aikaa. Kveenit luokiteltiin norjalaisiksi. Muurmannin alueelle muutti paljon myös “filmanejja”, jotka olivat luterilaisia saamelaisia Suomesta ja Norjasta, myös heidät on usein luokiteltu norjalaisiksi. Yleensä kaikki ortodoksit, jotka muuttivat rannikolle Venäjän alueelta, luokiteltiin venäläisiksi, heistä kuitenkin suurin osa tuli Arkangelin tai Äänisen alueilta, mikä käytännössä tarkoitti karjalaisia ja muita suomensukuisia kansallisuuksia. Suomen suuriruhtinaskunnasta tulleet ortodoksit luokiteltiin väestölaskennoissa suomalaisiksi.³⁷

Suomalaisia siirtyi asumaan Muurmannin rannikolle ja Kuolan niemimaan alueelle aina 1930-luvulle saakka. Kuolan tiedeakatemian tutkija Elena Busyreva mainitsee vuoden 1918 Suomen kansalaissodan merkittävänä jaksena suomalaisten muuttoliikkeessä Kuolan niemimaalle.³⁸ Tuohon aikaan Suomesta muutti Muurmannin alueelle myös korkeassa asemassa punaisten puolella olevia henkilöitä, jotka saivat itseltään Leniniltä luvan asua alueella. Nämä poliittiset johtajat siirtyivät Venäjän puolelle odottamaan punaisten voittoa Suomessa. Suomenkielisen väestön keskuudessa heidän oli helppo aloittaa sekä taloudellinen että poliittinen toiminta.³⁹

Muurmannin rannikon asutuksesta puhuttaessa alueen alkuperäiskansan, kolttasaamelaisten historia on luonnollisesti olennaisessa asemassa. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin nimenomaan suomalaisasutukseen. Kuolan niemimaan saamelaisten asutushistoria on laaja ja sillä on hyvin pitkät juuret, niinpä edes jonkinlaisen kuvan luominen saamelaisten historiasta ja kanssakäymisestä muiden kansallisuuksien kanssa tällä alueella vaatisi kokonaan oman tutkimuksensa.

³⁷ Orekhova 2012, 49–50

³⁸ Busyreva 2016, 71

³⁹ Lappalainen 2013b, 13

Suomalaista uudisasutusta puolestaan on tutkittu erityisesti Suomelle 1920–1944 kuuluneen Petsamon alueen kylien kautta. Suomalaisasutusta oli kuitenkin myös muualla Kuolan niemimaalla, suurimpana asutuskeskittymänä Uura⁴⁰ Petsamon alueen itäpuolella Jäämerestä pistävän vuonon pohjukassa. Merkittävä suomalainen asutuskeskittymä sijaitsi myös Muurmanninvuonon rannalla Aleksandrovsmissa,⁴¹ joka sijaitsee nykyisen Murmanskin kaupungin pohjoispuolella. Tästä etelään Kuolanvuonon pohjukassa suomalaisia asui Kuolan (Kola) kaupungissa sekä Kuolavuonoon laskevan Tuulomajoen vesistön varressa.

Tuulomajoen vesistöreitien varressa sijaitsivat suomalaisten uudisasukkaiden perustamat kylät Päiväjärvi, Päiväjoki, Nivankylä ja Lutto. Kun suomalainen toimittaja August Wilhelm Ervasti matkusti Muurmannin rannikolla 1800-luvun lopulla, hän kertoi suomalaisten kaipaavan Suomen lakeja ja ilahduneen suuresti ajatuksesta, että Petsamon alue liitettäisiin Suomeen. Uuralaiset olivat pettyneitä siitä, että suunniteltu alue ei ylittäisi Uuraan, ja he olivatkin ehdottaneet Ervastille: ”Laittakaa te raja Tuulomajokea myöten, että meki pääsemme Suomen alle”.⁴² Uuralaisten toive ei kuitenkaan toteutunut Petsamon alueen rajanvedossa.

Kuolansuomalaiset ovat olleet merkittävä vähemmistö Kuolan niemimaalla 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa. Suuret suomalaiskylät meren rannikolla ja sisämaassa muodostivat mittavan suomalaisyhteisön. Kylissä ei kovinkaan paljon panostettu venäjän kielen hallitsemiseen, vaan kylät olivat suomenkielisiä ja lapsia opetettiin suomen kielellä kotiopetuksessa.

Keskityn tässä tutkimuksessani Tuuloman eli entisen Päiväjärven kylän historiaan. Nykyinen Tuuloma on n. 2400 asukkaan kylä, joka sijaitsee Tuulomajoen alajuoksulla Murmanskin alueella Kuolan niemimaalla. Kylä sijaitsee 17 kilometrin päässä Kuolan kaupungista ja 30 kilometrin päässä Murmanskin kaupungista.⁴³

⁴⁰ Uura, ven. Ura-Guba. Toimii nykyisin Venäjän laivaston tukikohtana ja on suljettu kylä, jonne ei pääse ilman erityistä kulkulupaa.

⁴¹ Aleksandrovskin nimi muutettiin Neuvostoliiton aikana Poljarnyiksi.

⁴² Voionmaa 1919, 100 ja Ervasti 1882b, 1

⁴³ <http://mun.gov-murman.ru/local/tuloma.shtml>

Viitataan jatkossa kylään sen molemmilla nimillä. Vuoteen 1935 saakka kylän nimi oli Päiväjärvi, jonka jälkeen kylän nimeksi muutettiin Tuuloma. Nimen muutos kertoo myös ajankohdasta, jolloin suomalaisten osuus kylän väestöstä alkoi vähetä yhteiskunnallisen ja poliittisen tilanteen muuttuessa. Tuuloman eli Päiväjärven kylän vaiheet muodostavat eräänlaisen pienoismallin suomalaisten kohtalosta Kuolan niemimaalla aina uudisasukkaiden asettumisesta kaikkien ulkomaalaisten karkottamiseen Kuolan niemimaalta kesällä 1940.

Käytän tutkimuksessani kylän nimestä kirjoitusmuotoa *Tuuloma*, koska se esiintyy yleisesti kylää koskevissa teksteissä ja on tunnettu kylän nimen perinteisenä muotona suomalaisten keskuudessa. Tätä kirjoitusmuotoa suositteli minulle myös edesmennyt Kuolan niemimaan historian ja kulttuuriperinteen asiantuntija, Lapin Yliopiston saamenkielen- ja kulttuurin lehtori Leif Rantala. Lyhyempi, venäläistynyt muoto nimestä, *Tuloma*, esiintyy myös kirjallisuudessa ja aluetta käsittelevissä teksteissä. *Tuloma* on myös kuolansuomalaisen kirjailijan Sven Lokan käyttämä muoto kylän nimestä. Molemmat kirjoitusasut esiintyvät 1930-luvulla Tuuloman kolhoosin ja kyläneuvoston pöytäkirjoissa, joita olen tutkinut Murmanskin aluearkistossa.

Maantieteellisesti Tuuloma sijaitsee entisen Petsamon alueen itäpuolella, joten Jäämeren suunnasta katsottuna se on sisämaata. Virallisesti Kuolan niemimaan sisämaahan asettuneet uudisasukkaat saivat ”maatyöläisen” (*pereselenets, krestjanka*) statuksen ja Jäämeren rannikolle asettuneet uudisasukkaat varsinaisen ”uudisasukkaan” (*kolonist*) statuksen. Sekä uudisasukkaat että maatyöläiset saivat valtiolta tiettyjä etuja ja verohelpotuksia, jotka kuitenkin erosivat toisistaan myönnetyn statuksen mukaan.⁴⁴ Kolonisaatiolla ja uudisasutuksella tässä tapauksessa tarkoitetaan rauhanomaista siirtymistä harvaan asutuille tai asuttamattomille alueille.

Murmanskin aluemuseon historiantutkija Jekaterina Orekhova kertoi Murmanskin aluemuseossa käymässämme keskustelussa tammikuussa 2013⁴⁵, että monet suomalaiset asettuivat 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa asumaan sisämaahan, jokien ja järvien rannoille, vaikka he eivät niin tehdessään pystyneet hyödyntämään samoja

⁴⁴ Orekhova 2009, 95 ja Lokka 1993, 23

⁴⁵ Kenttätö 2013

tsaarin myöntämiä etuja kuin rannikolle asettuneet suomalaiset. Hänen mukaansa tähän vaikutti osittain suomalaisten tottumus asumiseen sisämaassa ja heidän harjoittamansa maatalous, johon Jäämeren ranta ei soveltunut. Osin päätökseen asua sisämaassa vaikutti myös kova paperityö, jota virallisen ”kolonistin” statuksen saaminen vaati. Henkilöiltä, jotka hakivat juridista ”kolonistin” asemaa vaadittiin mm. lähtömaasta todistus, jossa henkilö todettiin nuhteettomaksi ja velattomaksi sekä todettiin henkilön nauttivan kansalaisluottamusta.

Vuonna 1882 suomalainen toimittaja August Wilhelm Ervasti matkusti Kuolan alueella ja kuvaili matkakertomuksessaan Uuden Suomettaren artikkelissa Muurmannin rannikon kylien pääpiirteitä ja niiden asutusta. Hänen kuvauksensa mukaan rannikkokylissä asui sekä talvi- että kesäasukkaina venäläisiä, norjalaisia, suomalaisia, karjalaisia, ”lutherilaisia lappalaisia” eli Suomen ja Norjan puolelta tulleita saamelaisia, kolttia ja ”ruijalaisia” eli Norjan puolelta tulleita suomalaisia (kveenejä). Asukkailla oli myös erinäinen määrä lehmiä, lampaita ja muita hyötyeläimiä⁴⁶. Toisin sanoen 1800-luvun loppupuolelle tultaessa alueen alkuperäisasukkaiden, kolttasaamelaisten lisäksi rannikon kyliin oli syntynyt muualta tullutta pysyvää uudisasutusta.

Historian professori A. A. Kiselev Murmanskin yliopistosta kertoo vuonna 1926 Murmanskin hallinnollisella alueella asuneen 1697 suomalaista, mikä vastasi 7,4% väestöstä. Kiselev mainitsee, että suomalaisia oli tuolloin sama määrä kuin saamelaisia, mutta jättää erittelemättä mitä saamelaisryhmiä hän tarkoittaa.⁴⁷ Väitöskirjassaan Busyreva jaottelee 1860-luvulta lähtien Kuolan niemimaalle saapuneet suomalaiset neljään ryhmään: inkeriläiset, amerikansuomalaiset, Suomen pohjoisosista tulleet suomalaiset ja Suomen eteläosista tulleet suomalaiset.⁴⁸

Teoksessaan *Kolttien mailta* kansatieteilijä Samuli Paulaharju kuvailee Tuulomajoen vesistön suomalaisasutusta seuraavasti:

Niin elää suurella Tuulomalla useita Suomen miehiä. Noin 20-25 virstaa Nuortijärvestä alaskäsin asuu joen etelärannalla oikein itsepintainen pielisjärveläinen, Tuhkas-Otto,

⁴⁶ Ervasti 1882a ja 1882b

⁴⁷ Kiselev 2009, 68

⁴⁸ Busyreva 2016, 54

jota venäläiset ovat monet kerrat ankarasti ahdistelleet ja hätyyttelleet pois. Mutta ukko on pitänyt puolensa, asunut vain ja viljellyt perunapellojaan jo kolmattakymmenettä vuotta. Kuivakoskella, puolitoista peninkulmaa alempana, asustaa kaksi sitkeätä metsänmiestä, Kuivakosken Huotari ja Ranta-Pekka, ja vielä vähän alempana, Päiväjärven rannoilla, elelee neljä sydänmaan äijää perheineen: Päiväjärven Antti ja Paavo sekä Ranta-Aaretti vasemmalla rannalla ja muuan ukko oikealla.

Luton varrella, Tsuörve-jaurin yläpäässä, [...] asuu entinen Nurmeksen ukko, Hulkko-Pekko joukkoineen [...]. Hulkko-Pekkokin on eräs ”luvatta asuvia”, joka on saanut kestää monet taistelut ”olemassaolostaan”.⁴⁹

Uudisasutuksen edut

1800-luvun puolivälistä alkaen Barentsinmeren harvaan asuttua rannikkoa haluttiin virallisesti asuttaa Venäjän viranomaisten kannustamana. Venäjän imperiumin hallinto alkoi aktivoida asutuksen laajentamista Muurmannin rannikolla lainsäädännön kautta. Muutto uusille, karuille alueille haluttiin tehdä vetovoimaiseksi ja rohkaista uudisasukkaita asettumaan pysyvästi näille alueille. Vuonna 1860 Venäjä laati lain, joka salli myös ulkomaalaisten, kuten norjalaisten, asettua pysyvästi Muurmannin rannikolle.⁵⁰

Ensimmäinen Muurmannin rannikkoa koskeva virallinen lainsäädäntö annettiin Venäjällä 31.8.1860, jolloin tsaari Aleksanteri II hyväksyi lain, jonka nojalla sallittiin ulkomaalaisten asutus Arkangelin ja Kuolan alueille. Norjalaisten kiinnostus alueeseen oli kuitenkin vähäistä ja muutto verikkaista. 1860-luvun puolivälissä Venäjän hallinto alkoi tukea muuttoa alueelle Suomen Suuriruhtinaskunnasta sekä Äänisen ja Arkangelin alueilta.⁵¹ Kirjailija Sven Lokka kertoo omaelämäkerrallisissa muistelmissaan ”Kun muuttolintu ei palaa” suomalaisten olleen halutuimpia siirtolaisia 1860-luvulla ja vielä sen jälkeenkin. Heitä pidettiin ahkerina, omatoimisina, rehellisinä, siisteydestä huolehtivina ja myöskin esivaltauskollisina. Lisäksi suurin osa heistä oli

⁴⁹ Paulaharju 1921, 28-29. Helena Lokan haastattelun mukaan Tuhkas-Otto on siirtynyt asumaan Päiväjärvelle, tässä tutkimuksessa mainittu talo S, ja Ranta-Aaretti Murmanskin aluearkiston metrikkatietojen valossa sijoittuu taloon G.

⁵⁰ Kiselev 2009, 67

⁵¹ Orekhova 2012, 49

lukutaitoisia.⁵² Norjalainen toimittaja Morten Jentoft kirjoittaa suomalaisten olleen vielä vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen olleen haluttuja kolonisteja, vaikka poliittisen tilanteen muuttuessa heitä alettiin jo paikallishallinnoissa pitää potentiaalisesti epäluotettavina.⁵³

Busyreva kirjoittaa Kuolan Niemimaan pohjoisosan olleen yksi taloudellisesti jälkeenjääneimpiä alueita tsaarinaikaisella Venäjällä vielä 1860-luvulla. Houkuttaakseen alueelle uudisasukkaita Tsaari Aleksanteri II myönsi heille huomattavia etuja vuonna 1868. Busyrevan mukaan haastaviin oloihin Muurmannin rannoille asettui köyhiä suomalaisia, joilla ei ollut mitään menetettävää kotimaassaan. Hän pitää Suomessa vallinneita katovuosia yhtenä syynä suomalaisten muuttoliikkeeseen 1860-luvulla.⁵⁴

Venäjän virallisesti *kolonisteille* eli uudisasukkaille myöntämiin etuihin kuului armeijan palveluksesta vapauttaminen seuraavissa kolmessa kutsunnoissa, alueellisten ja valtakunnallisten verojen ja maksujen alennukset tai kokonaan vapauttaminen ja oikeus tuoda maahan suolaa ja muuta siirtomaatavaraa ilman tuontimaksuja. *Kolonistit* saivat myös metsästää kalastaa vapaasti itse valitsemansa asuinpaikan lähimaastossa. Heillä oli oikeus kaataa 100 puunrunkoa joko veneen- tai talonrakennukseen itselleen. Norjasta ja Suomesta tulleille luterilaisille uudisasukkaille myönnettiin lisäksi uskonnonvapaus sekä oikeus käyttää omaa äidinkieltään kirjeenvaihdossa viranomaisten kanssa.⁵⁵ Etujen toteutuminen tai toteutumatta jääminen oli tietenkin oma byrokraattinen lukunsa – vuonna 1870 suomalaiset siirtolaiset valittivat heidän luonaan vierailleelle pastori Thauvónille, että he eivät olleet saaneet luvattuja etuja, kuten lainoja, niin että pääsisivät alkuun elämässään uudessa maassa. Heidän kirjeensä ja anomuksensa eivät heidän mielestään menneet edes paikallisista virastoista eteenpäin kuvernöörinvirastoon.⁵⁶

⁵² Lokka S. 2006,11

⁵³ Jentoft 2007, 19

⁵⁴ Busyreva 2016, 39, 40

⁵⁵ Orekhova, Davydov & Peresadilo 2012 ja Jentoft 2009, 29

⁵⁶ Kähkönen 1984, 62

Näillä valtion siirtolaisasutusta edistäväillä toimilla oli joka tapauksessa merkittävä voima vetää uusia asukkaita kokeilemaan uudisasutuksen pystyttämistä mitä karuimpiin olosuhteisiin. Kääntöpuolena näillä uudisasukkaita houkuttelevilla toimilla oli voimakas vaikutus kolttasaamelaisten harjoittamaan nomadielämään, kun uudisasukkaat pyrkivät samoille kalastus- ja metsästyspaikoille ja alkoivat perustaa omaa pysyvää asutustaan kyliin.

Suomalaisen identiteetin ylläpitäminen

Jo varhain kuolansuomalaiset muodostivat lujan, kulttuuriselta identiteetiltään vahvan yhteisön, joka pyrki saamaan elantonsa meri- ja jokikalastuksesta sekä pienimuotoisesta maanviljelystä. Muurmannin rannikolla asui jo 1880-luvun alussa yli 700 suomalaista.⁵⁷

Suomalaiset olivat muodostuneet omaksi yhteisökseen kokonaisuutena uudella alueella sekä pienempinä yksikköinä erillisissä saarekkeissa, kylissä.

Kuten kaikki kulttuuriin ja elämiseen liittyvät ilmiöt, identiteettikään ei ole staattinen ja pysyvä, vaan se elää ja muovautuu olosuhteiden ja yhteisön kokeman historian myötä. Suomalaisen identiteetin ylläpitäminen vieraisissa olosuhteissa on vaatinut suomalaisilta tiedostettua tai tiedostamatonta oman identiteetin määrittelyä suhteessa toisiin.

Käsitteenä *identiteettiin* liittyvät termit jatkuvuus ja samanlaisuus, jotka ovat sekä yhteisöllisen että yksilöllisen identiteetin perusominaisuuksia. Jatkuvuutta ja samanlaisuutta joita voidaan kuitenkin tulkita eri näkökulmista ja lähtökohdista, kun kyseiset ominaisuudet arvioidaan eri aikakausina ja erillisten tulkitusjoiden toimesta.⁵⁸

Identiteetin prosessoinnissa ovat vastakkain kaksi muutosvoimaa: erilaistuminen ja yhdistyminen. Erottuminen ja samanlaistuminen vaikuttavat väistämättä identiteetin muovautumiseen ja sen säilymiseen tietynlaisena varsinkin ulkoisten olosuhteiden muuttuessa. Identiteetin ympärillä koettavia tunteita voivat olla mm. vieraus,

⁵⁷ Voionmaa 1919, 98

⁵⁸ Aro 1999, 185

juurettomuus ja ulkopuolisuus, mitä on tutkittu esimerkiksi siirtokarjalaisten sopeutumisessa uusille asuinsijoilleen eri puolille Suomea.⁵⁹ Kuolansuomalaisten tapauksessa identiteetti on selvästikin muuttunut vuosikymmenten saatossa ”suomalaisesta” kuolansuomalaiseksi. Kulunut ajanjakso ja ympäröivien valtioiden maantieteellisten rajojen muovautuminen ovat luonnollisesti muovanneet identiteetin kehittymistä.

Joka tapauksessa Kuolaan muuttaneet suomalaiset eivät olleet suomalaiselta kulttuuritaustaltaan yhtenäinen joukko, vaan he olivat tulleet Suomen sisällä toisistaan eroavien paikallisten kulttuuripiirien joukosta. Helena Lonkila pohtii ajatusta kulttuurin ajattelusta homogeenisyydestä 1800-luvun Suomen asujaimiston parissa Kainuun sydänmailla, eikä pidä yhtenäisen kulttuurin mahdollisuutta relevanttina. Kansankulttuurin näennäinen yhtenäinen hahmo ja ristiriitaisuus ovat hänen mukaansa elävän kulttuuriympäristön ominaispiirteitä.⁶⁰

Siitä huolimatta, että suomalaiset eivät Kuolan niemimaalle tullessaan olleet yhtenäinen joukko, heistä mitä suuremmassa määrin muodostui identiteetiltään vahva suomalainen yhteisö. Busyreva kuvailee Kuolan niemimaan asutusta etenkin neuvostovallan aikana monikansalliseksi. Siitä huolimatta suomalaiset eivät olleet juurikaan assimiloituneet ympäristöön vielä 1930-luvullakaan, vaan solmivat avioliittoja pääasiassa vain suomalaisten kesken. Tämä sama päti myös karjalaisiin uudisasukkaisiin, he saattoivat joskus harvoin avioitua suomalaisen kanssa, mutta eivät venäläisen kanssa. Joitakin avioliittoja solmittiin saamelaisten tai norjalaisten kanssa.⁶¹

Yksi suomalaisia yhdistävä tekijä 1800-luvun lopulla oli uskonto, suomalaisen olivat pääasiassa evankelis-luterilaisia. Venäjän puolella vallitsevana uskontona oli ortodoksisuus. Kuten aiemmin on kerrottu, vanhimmat Kuolan niemimaan tutkimusmatkailijat huomioivat suomalaisten olevan lukutaitoisia ja että suomalaiset lukivat raamattua ääneen.

⁵⁹ Aro 1999, 178

⁶⁰ Lonkila 2016, 161

⁶¹ Busyreva 2016, 72, 73

Vuonna 1868 suomalaiset uudisasukkaat, joita mainitaan olleen 200 henkilöä, lähettivät anomuskirjeen Suomen Suuriruhtinaalle. Kirjelmässä anottiin luterilaista opettajaa, joka edes kerran vuodessa kävisi paikan päällä toimittamassa kirkollisia toimituksia. He ehdottivat tehtävään Kuolajärven pappia, ja heidän toiveensa toteutuikin parin vuoden kuluttua. Vuonna 1870 pastori Thauvón teki yhdentoista viikon pituisen matkan alueelle Kuolajärveltä käsin. Hän piti jumalanpalveluksia, suoritti kaste- ja vihkitilaisuuksia ja hautauksia sekä piti rippikoulua, kinkereitä ja kokouksia, joissa suunniteltiin pysyvämpää seurakunnallista toimintaa. Luterilaiset papit Suomen puolelta tekivät matkoja siirtolaisten pariin aina 1800-luvun lopulle saakka. Vuonna 1889 suomalaisten pappien kulkeminen alueella kiellettiin Venäjän sisäasiainministeriön toimesta. Valtiollisen hallinnon tasolla kaikkia vierasuskoisia pidettiin pääsääntöisesti enemmän tai vähemmän epäluotettavina ja suomalaisten pappien pelättiin harjoittavan käännystoimintaa ortodoksien parissa, mikä katsottiin valtiollisesti vaaralliseksi.⁶²

Yhteinen uskonto ja sen harjoittaminen on vahvistanut suomalaista identiteettiä ryhmänä ja luonut yhteisön sisäistä yhtenäisyyden tunnetta. Saman kokemuksen kääntöpuoli on se, että se johtaa myös erillisyyden kokemiseen, tässä tapauksessa muusta väestöstä, joka pääosaltaan oli ortodoksisuuden piiriin kuuluvaa. Filosofian tohtori Laura Hirvi, joka on työskennellyt tutkijana maahanmuuton parissa, painottaa erilaisten käytäntöjen – käytännön tapojen – merkitystä identiteetin muodostumiselle ja jatkumolle yhteisön piirissä.⁶³ Uskonnon merkityksestä ryhmäidentiteetin osana ovat kirjoittaneet mm. kanadalaiset tutkijat Deirdre Meintel ja Géraldine Mossière. Heidän mukaansa kansainvälisten muuttoliikkeiden yhteydessä uskonnolla on tärkeä yhdistävä merkitys uusien tulokkaiden sopeutumiselle. Edeltä tulleet samaa uskontokuntaa edustavat auttavat tulokkaita sopeutumaan sekä henkisesti että monenlaisin materiaalisin keinoin. Vasta tulleita uudisasukkaita ohjataan ryhmän sisällä, he saavat neuvoja ja apua ja heitä opastetaan toimimaan kohdemaan yhteiskunnan sosiaalisessa verkostossa. Vaikka uskonnollisen yhteisön apu ei korvaa valtiollisia instituutioita, uudet muuttajat saavat siitä korvaamatonta apua myös toimimiseen byrokratian ja erilaisten instituutioiden kanssa.⁶⁴

⁶² Kähkönen 1984, 61–62, 67 ja Onnela 1975, 94–95

⁶³ Hirvi, Laura 2013, 26

⁶⁴ Meintel, Deirdre & Mossière, Géraldine 2012, 135–136

4. TUULOMAN / PÄIVÄJÄRVEN KYLÄN ELINKEINOT JA ARKI

Päiväjärven/Tuuloman kylä

Päiväjärven kylä sijaitsi Tuulomajoen länsirannalla, missä Päiväjoki laskee Tuulomajokeen, kolmekymmentä kilometriä etelään Murmanskin kaupungista. Lähin kaupunki oli Kuola, jonne oli matkaa 17 kilometriä. Päiväjärven kylään kuului myös Päiväjoen asutus, joka käytännössä oli osa Päiväjärven kylää. Näitä kahta nimitystä käytetään esimerkiksi Murmanskin aluearkiston väestötiedoissa.

Juuriltaan Päiväjärvi oli suomalainen kylä, jonka suomalaiset uudisasukkaat perustivat Tuulomajoen rannalle 1800-luvun jälkipuoliskolla. Päiväjärven nimi muuttui Tuulomaksi vuonna 1935, kun Murmashin vesivoimalaitoksen rakennustyöt aloitettiin ja koko Päiväjärven kylä siirrettiin uudelle paikalle ylemmäksi joen törmälle. Samalla siirrettiin myös Vosmuksen ja Jyrkinän kylät. Näistä Jyrkinä siirtyi joen toiselle rannalle, kolme kilometriä ylävirtaan aikaisemmasta sijainnistaan.⁶⁵ Haastattelussa Helena Lokka kertoo, kuinka alkuperäinen kylä sijaitsi alempana jokirannassa, ja talot siirrettiin voimalaitoksen aiheuttaman vedenpinnan kohoamisen takia⁶⁶.

Hyvin pian siirron jälkeen kylän taloissa ja kaduilla syttyivät ensimmäiset sähkövalot koko läänissä, kun Tuulomalle vedettiin sähköt. Uusia sähkövaloja kutsuttiin nimellä “Iljitshin lamput”, Vladimir Iljitsh Leninin mukaan.⁶⁷

⁶⁵ Lokka 2006, 15

⁶⁶ Lokka Helena, haastattelu 2012

⁶⁷ tuloma51.ru

Huhtikuussa vuonna 1930 Neuvostoliitossa suoritettiin laajamittainen kollektivisointi. Tässä yhteydessä Päiväjärvelle muodostettiin kolhoosi nimeltä ”Tuuloma”, kun 16 kalastaja- ja poronhoitajaperhettä yhdistettiin. Tuuloman hallinnon kirjanpidon mukaan kahdestakymmenestä neljästä työkykyisestä kolhoosilaisesta 15 kuului köyhälistöön, kolme oli maatyöläistä ja neljä talonpoikaa.⁶⁸

Helena Lokka kuvaa haastattelussa Päiväjärveä suomalaiseksi kyläksi, jossa asui enimmäkseen suomalaisia perheitä. Hänen oma, venäläinen perheensä muutti sinne Pendenskajasta Moskovan eteläpuolelta Helenan ollessa 5-vuotias, ja hän kertoo jo vuoden kuluttua puhuneensa suomea. Kun he muuttivat kylään vuonna 1931, talot sijaitsivat aivan joen rannassa veden äärellä.⁶⁹

Kiselevin luonnehdinnan mukaan suomalaisasutus 1900-luvun alkupuolella koostui etäällä toisistaan sijaitsevista yksittäistaloista, joita venäjäksi kutsutaan nimellä *hutor*.⁷⁰ Luonnehdinta sopii myös Tuulomajoen jokivarsiasutukseen ja alueella sijaitseviin pikkukyliin.

Murmanskin aluearkisto tarjoaa mielenkiintoisen kattauksen väestötietoja ja Päiväjärven ja Jyrkinän kyläneuvostojen pöytäkirjoja, jotka vielä 20-luvulla tehtiin pääsääntöisesti suomen kielellä. Esimerkiksi Päiväjärven kyläneuvoston kokouspöytäkirja luettelee Puna-armeijassa vuonna 1918 palveluksessa olleet henkilöt, ja heillä kaikilla oli suomalainen nimi isännimeä myöten. Nämä kaikki yhdeksän miestä olivat syntyneet vuosina 1877–1880.⁷¹

Kyläneuvoston jäsenet olivat myös suurimmaksi osaksi suomalaisia. Vuonna 1928 Kyläneuvoston puheenjohtajana ja sihteerinä toimivat suomenkieliset henkilöt⁷². Läsna oli myös viisi suomenkielisen nimen omaavaa kokoukseen osallistuvaa henkilöä, lisäksi samassa kokouksessa ”vaalikomissiaan” edustajiksi valittiin kolme

⁶⁸ tuloma51.ru

⁶⁹ Lokka Helena, haastattelu 2012

⁷⁰ Kiselev 2009, 68

⁷¹ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 1 list 3

⁷² Ilmeisesti sihteerinä toiminut henkilö on Helena Lokan haastattelussa mainitsema nainen, joka pääsi palaamaan Tuulomalle takaisin karkotuksen jälkeen

suomenkielistä edustajaa ja yksi mahdollisesti venäjänkielinen.⁷³ Toisin sanoen kahdessa vuoden 1928 kokouspöytäkirjassa mainitusta kahdestakymmenestä nimestä vain yksi nimi ei ollut selkeästi suomalaisperäinen.

Päiväjärven kylän talot 1930-luvulla Sven Lokan maalauksessa Helena Lokan kertoman mukaan

Sven Lokan maalaama öljyväriteos Päiväjärven kylästä 1930-luvulla, niin kuin hän on muistanut kylän. Tämän taulun pohjalta Haastattelin Helena Lokkaa kylän rakenteesta ja asukkaista. Alkuperäinen teos on Lokan suvun omistuksessa Ylä-Tuulomalla. Teoksen koko on 90x211cm. Julkaistu Helena Lokan luvalla.
Valokuva: Sirpa Mänty

⁷³ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 1 list 7

Kaavakuva Sven Lokan Päiväjärveä esittävästä taulusta. Talot on tässä nimetty kirjaimin, ohessa asukkaiden luettelo Helena Lokan kertoman mukaan. Piirros: Sirpa Mänty.

- A. **Sauna**
- B. **Yksi perhe, lisäksi mies- ja naisasukas**
- C. **Yksi perhe**
- D. **Yksi perhe sekä terveystalo**
- E. **Yksi perhe**
- F. **Yksi perhe**
- G. **Benjamin ja Greta-Sofia Ylä-Lokan perhe (Sven Lokan koti) sekä eräs pariskunta**
- H. **Koulu, klubi ja konttori, sekä koulun opettaja**
- I. **Kaksi perhettä**
- J. **Yksi perhe**
- K. **Yksinäinen mies**
- L. **Kaksi perhettä**
- M. **Sisarukset, sisko ja veli**
- N. **Sisarukset (kaksi naista)**
- O. **Kaksi perhettä**
- P. **Yksi perhe**
- Q. **Vasili ja Maria Ramzaitsevin perhe (Helena Lokan koti), sekä neljä muuta asukasta**
- R. **Yksi perhe**
- S. **Kaksi yksin asuvaa miestä**
- T. **Navetat ja kaivo**

Päivjärven kylän talot 1930-luvulla Sven Lokan maalauksessa, Helena Lokan haastattelussa kertoman mukaan taulun kuvaaman kylämuodostelman tarkempi ajankohta voisi olla 1934-35. Tällöin Helena on kulkenut koulussa ja muistaa kylän näyttäneen suurin piirtein sellaiselta kuin se maalauksessa esitetään. Seuraavassa kuvauksessa käytän Helena Lokan kertomia tietoja pohjana siihen, mitä taloista kerrotaan. Olen lisännyt tietoihin myös Murmanskin aluearkiston metrikoista tietoja, mikäli niitä on sieltä löytynyt. Olen liittänyt mukaan myös satunnaisia kirjallisia mainintoja henkilöistä.

Olen tehnyt tämän luetteloinnin alun perin siten, että olen käyttänyt Helenan mainitsemia asukkaiden oikeita nimiä ja koonnut heihin liittyvät metrikka- ja arkistotiedot tähän saman otsikon alle. Olen koostanut tiedot liitteeksi (Lista D), joka on jatkossa saatavilla Jyväskylän yliopiston arkistosta.

A. Sauna.

B. Tässä talossa asui **suomenkielinen perhe**, joka myöhemmin muutti Eestiin. Heidän muuttonsa jälkeen taloon muutti toinen suomenkielinen monilapsinen perhe, jossa Helena mainitsee olleen nimenomaan useita poikia.

Talossa asui myös suomenkielinen nainen, joka lähti ennen sotia Eestiin. Hänellä ja hänen miehellään oli tytär ja poika, joista poika kävi koulussa samaa luokkaa kuin Helena.

C. Suomenkielinen perhe.

D. Tässä talossa asui iso **suomenkielinen perhe**, jossa oli paljon tyttöjä. Perheen poika oli menehtynyt jalkaleikkauksen jälkeen. Samassa rakennuksessa toimi myös **terveystalo**, medpunkt.

Murmanskin aluearkiston metrikkatiedot ilmoittavat tämän talon isännän vanhemmiksi suomenkielisen pariskunnan, joka asui myös Päiväjoella. He olivat metrikkatietojen mukaan saapuneet Kuolan niemimaalle Kuusamosta ja saaneet ensimmäisen lapsensa, eli tämän kyseisen talon isännän, Jäämeren rannikolla

Uurassa.⁷⁴ Kyseisen poikalapsen lisäksi heillä mainitaan olleen neljä tytärtä.⁷⁵ Tämän talon isännän statukseksi mainitaan *krestjanin*, mikä merkitsi sitä, että kyseisellä henkilöllä ei ollut virallista *kolonistin* statusta, eikä hänellä niin ollen kaikkia statuksen tuomia oikeuksiakaan. Mielenkiintoista kyllä hänen statukseensa on merkitty hänen toisen tyttärensä tiedoissa kolonist. Hän on voinut saada viralliset lupa-asiansa päivitettyä tyttäriensä syntymävuosien 1911-12 välillä, tai sitten väestötietojen kirjaajalle on tullut kömmähdys suuntaan tai toiseen. Vuonna 1914 syntyneen tyttärensä tiedoissa hänet on merkitty jälleen statuksella *krestjanin*.

Uurasta saapuneen pariskunnan miespuolinen, luterilaiseen kirkkoon kuuluva henkilö⁷⁶ asui virallisen *kolonist*-statuksen saaneena Päiväjoella. Hänellä ja hänen ensimmäisellä, luterilaiseen kirkkoon kuuluvalla vaimollaan oli neljä tytärtä.⁷⁷ Perhe oli muuttanut Päiväjoelle Uurasta vuosien 1902 ja 1904 välillä, heidän tyttäristään nuorin oli syntynyt Päiväjoella ja vanhemmat Uurassa. Ensimmäisen vaimonsa menehdyttyä vuonna 1908 kyseinen mies meni uudestaan naimisiin Muotkassa syntyneen suomenkielisen naisen kanssa, pariskunta sai kaksi tytärtä ja yhden pojan.⁷⁸

E. Iso suomenkielinen perhe, jossa oli paljon lapsia. Yksi perheen tyttäristä oli Helenan hyvä ystävä. Perheellä oli myös lehmä.

F. Kolhoosin kirjanpitäjän iso perhe.

⁷⁴ Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opіs 1 delo 54, list 42ob

⁷⁵ Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opіs 1 delo 62.
Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opіs 1 delo 62, listi 78ob, 79
Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opіs 1 delo 62, listi 93ob, 94

⁷⁶ Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opіs 1 delo 54, listi 42ob, 43

⁷⁷ Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opіs 1 delo 62, listi 78ob, 79

⁷⁸ Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opіs 1 delo 62, listi 42ob, 43

G. Sven Lokan kotitalo. Benjamin ja Greta-Sofia⁷⁹ Ylä-Lokka sekä Gretan tyttäret Helga ja Zoja tämän ensimmäisestä avioliitosta, sekä Benjaminin ja Gretan yhteinen poika **Sven**. Helena Lokan kertoman mukaan heitä ei koskaan kutsuttu *Ylä-Lokaksi*, ainoastaan *Lokaksi*.

Samassa rakennuksessa toista puolta asui eräs suomenkielinen pariskunta. Pariskuntaan liittyviä tietoja löytyy Murmanskin aluearkiston metrikkatiedoista sekä paulaharjun teksteistä.⁸⁰

H. Koulu. Tuuloman koulussa opetettiin 1.-4. -luokkalaisia, ja opetuskielenä oli ainoastaan suomi. Viidennestä luokasta lähtien lapset lähetettiin asumaan internaattiin Jyrkinälle, jossa oli yläkoulu. Siellä opetuskieli vaihtui kokonaan venäjäksi.

Helenan perhe asui aluksi koulun yläkerrassa. Alakerrassa asui opettaja, joka oli kotoisin Eestistä. Myöhemmin hän avioitui Päiväjärven kylällä asuneen naisen kanssa. Koulun alakerrassa oli myös seurahuone eli **klubi** ja **kolhoosin konttori**.

I. Kolhoosin kirjanpitäjä vaimoineen.

Toisessa päädyssä Humppilasta Päiväjärvelle muuttanut suomalainen mieshenkilö⁸¹ suuren perheensä kanssa. Hänen tiedoissaan Murmanskin aluearkiston metrikkatiedostossa kerrotaan hänen olevan työmies Humppilasta ja vaimonsa olevan suomenkielinen, luterilainen, ja kotoisin Uurasta. Perheessä oli ainakin 4 tytärtä,⁸² jotka kaikki näyttävät syntyneen Päiväjoella, joten pariskunta on asettunut sinne ennen vuotta 1911.

⁷⁹ Greta-Sofia (Gustovka, Kuzmona) Törmänen oli syntyisin Kalastajasaarenolta, Pummangin kylästä. Hänen ensimmäisen miehensä sukunimi oli Ekström. Helena Lokka kertoo, että Greta-Sofialla oli ensimmäisestä avioliitostaan Anselm Ekströmin kanssa myös poika, joka oli lähtenyt pysyvästi Suomeen. Pojan nimeä ei ollut tiedossa ja Helena epäili, että edes Sven ei tiennyt veljensä nimeä.
Lokka Helena, haastattelu 2012

⁸⁰ Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opis 1 delo 62, listi 78ob,79 sekä Paulaharju 1921, 28

⁸¹ Lähde: Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opis 1 delo 54, listi 43ob,44

⁸² Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikkatiedot, Fond И-136 Opis 1 delo 62, listi 80ob,81

Pariskunnan tyttären tiedoissa hänen isänsä, eli Humppilasta tulleen työmiehen, mainitaan olevan Päiväjoella luvattomana asukkaana.⁸³

J. Suomenkielinen perhe, jossa kaksi tytärtä ja kolme poikaa.

Helenan mieleen on jäänyt yksityiskohta perheestä:

”Minä aina kouluun menin niitten sivu. ... iso perhe, mutta isää minä en koskaan nähny. Sitä ei ollu koskaan kotona.”

Helena kertoo, että yksi perheen tyttäristä avioitui tuulomalaisen, suomenkielisen opettajan kanssa ja että he muuttivat sodan jälkeen Karjalaan. Hänen miehensä kaatui rintamalla. Pariskunnalla oli yksi lapsi, poika, joka sai surmansa sodan jälkeen 7-vuotiaana astuttuaan miinaan Karjalassa.

Kittiläläinen toimittaja ja kirjailija Veikko Erkkilä teoksessaan ”Uskottiin aina parempaan” kertoo Päiväjärven kylässä asuneesta Sarenin perheestä. Perheen isä **Yrjö Saren** oli kotoisin Oulusta ja hänen vaimonsa **Hilja** Inarista. Veikko Erkkilän kirjassaan haastattelema *Ensio Saren* oli pieni poika, kun perhe aluksi muutti Suomesta Jäämeren rannalle Kalastajasaarennolle. Hän kertoo vanhempiensa tulleen rajan yli sosialismin houkuttamina, Neuvostoliitto koettiin turvallisemmaksi maaksi rakentaa sosialismia kuin Suomi. Ensio Saren toteaa kuitenkin, ettei heidän elämänsä onnistunut rajan takana, vaikka he tekivät kovasti töitä. Ension vanhemmat rakensivat talon Tuulomajoen rantaan vuonna 1923, jossa he hoitivat yhtä hevosta ja kahta lehmää. Elämä oli koko ajan kamppailua, mutta ongelmista huolimatta he näkivät tulevaisuuden aina parempana.

Yrjö Saren menehtyi aivokalvontulehdukseen kevättalvella 1932.

Ensio Sarenin vaimo **Josefina** oli myös tuulomalaisia, hän oli **Antti Hännisen** tytär, joka oli jäänyt nuorena leskeksi miehensä menehdyttyä jalkavammaan.⁸⁴

K. Yksin asuva n. 60-vuotias suomenkielinen mies. Hänellä oli lehmä. Helena kertoi, että heidän perheensä osti tämän hyvälypsyisen lehmän, kun suomalaiset pakkosiirrettiin Tuulomalta kesällä 1940.

⁸³ Isä [] luvaton asukas [самовольный поселенец] Päiväjoki, luterilainen. Lähde: Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikatiedot, Fond И-136 Opis 1 delo 62, listi 41ob,43

⁸⁴ Erkkilä 2001, 51, 54, 56

L. Kaksi suomenkielistä perhettä. Perheet asuivat joko samassa talossa tai aivan lähekkäin. Tällä kohdalla Helena ei oikein hyväksynyt Svenin maalauksen pohjapiirustusta.

M. Sisarukset, veli ja sisko. Helenan kertoman mukaan tämän talon naispuolinen asukas oli niitä harvoja, joka palasi Tuulomalle Arkangelista lapsineen vuoden 1940 ulkomaalaisten karkotuksen jälkeen. Miespuolisen sisaruksen mainitaan asuneen Päiväjoella *kolonistin* eli virallisen uudisasukkaan statuksella.⁸⁵ Hän oli muuttanut Päiväjoelle Uurasta, ja hänen vanhempinsa kerrotaan tulleen Uuraan Kuusamosta⁸⁶ Sven Lokka muistelee, että Uuran ensimmäisiä asukkaita olivat veljekset Taneli ja Heikki Kellinsalmi, he olivat muuttaneet sinne Kuusamosta vuonna 1860-luvulla. Tanelilla oli mukanaan puoliso, ja poika Taavetti [eli David]. Heillä oli ollut tullessaan mukana lehmä ja kaksi lammasta, jotka otettiin mukaan turvaamaan uutta alkua.⁸⁷

N. Kaksikerroksinen talo, jossa asuivat sisarukset, kaksi naista.

Yksi sisarista asui alakerrassa kahden lapsensa kanssa, hän jäi leskeksi ilmeisesti joskus 1930-luvulla.

Toinen sisar tyttärensä kanssa asui yläkerrassa.

O. Suomenkielinen perhe asui talon yhdessä päädyssä, toisella puolella asui **koulun siivooja**, suomenkielinen nainen viiden tyttärensä ja yhden poikansa kanssa. Helena kertoo heistä hyvin lyhyesti: ”Ja iso perhe oli hänellä. Sitte kaikki kuolivat.”

P. Suuri suomenkielinen perhe. Tämän perheen äiti oli ainoa suomalainen, joka pystyi jäämään Tuulomalle vuonna 1940 ulkomaalaisten pakkosiirron yhteydessä.

⁸⁵ Goku Gamo Murmansk, digitaaliset metrikatiedot, Fond И-136 Opis 1 delo 62, listi 78ob,79

⁸⁶ Uuran kylän asukastiedoissa n. Vuonna 1887-1888 kerrotaan Uurassa asuvan Kellinsalmi, David Tanelinpoika, synt. 15.4.1865 Kuusamossa. Hänellä oli veli nimeltä Juho Sigfrid Kellinsalmi, synt. 7.12.1870 Kuusamossa. Davidin vaimo oli Saara Stiina, synt. vuonna 1868 Uurassa. Lähde: Onnela 1973, 103 Samuli Onnelan teoksessa ”Muurmannin rannan luterilaiset” esitetään Matti Hinkulan vuosina 1887 ja 1888 laatimat luettelot Muurmannin rannan luterilaisista. Tiedot esitetään kyläkunnittain ryhmiteltynä. Onnela kertoo luetteloiden olevan Kenraalikuvernöörin kanslian akteissa vuodelta 1881, ja ne ovat Jäämeren Venäjänpuoleista rantaa koskevien asiakirjojen joukossa: Kenraalikuvernöörin kanslian arkisto, akti 59/1881, Valtionarkisto. Luettelossa esiintyy runsaasti henkilöitä, jotka ovat syntyneet vuoden 1881 jälkeen, aina vuoteen 1879 saakka, joten luettelon laatimisen ajankohta täytyy ajoittaa ilmoitettua myöhemmäksi.

⁸⁷ Lappalainen 2013a, 16

Hänen aviomiehensä oli vangittu vuonna 1937. Heidän lapsistaan kaksi kuoli karkotuksen aikana Arkangelissa.

Q. Helena Lokan lapsuuden perhe asui tämän talon yhdessä päädyssä: **Vasili ja Maria Ramzaitsev** sekä lapset **Nastja, Varja, Vasili (Vasja) ja Jelena**.

Aluksi talossa asui myös eräs suomenkielinen mies viisilapsisen perheen kanssa.⁸⁸

Helenan perhe jakoi huoneen heidän kanssaan viiden kuukauden ajan.

Toisessa päädyssä asui luultavasti karjalasta tullut pariskunta poikansa kanssa.

Heidän jälkeensä päätyyn muutti vanha nainen henkilökohtaisen hoitajansa kanssa.

R. Toisella puolen taloa asui **suomenkielinen** perhe. Perheen äiti toimi lypsäjänä Tuuloman kolhoosissa.

S. Talossa asui kaksi vanhaa perheetöntä miestä.⁸⁹

T. Navetat ja kaivo.

Arkiston ja muistitiedon kertomaa: Ratkaistavat kysymykset ja arki

Arkistotiedot, kuten myös Helena Lokan haastattelu, tuovat esille otteita Päivjärvän kylän arkisesta elämästä neuvostovallan aikakautena. Myös Sven Lokan kirjallinen ja kuvataiteen puolen tuotanto esittelevät kylän arkielämää suomalaisten kokemuksen kannalta. Kyläneuvostojen kokouksissa käsitellyt asiat heijastavat arkielämän eri puolia, yhteisössä vallinneita toiveita, pyrkimyksiä ja mahdollisia ongelmia. Neuvosto oli tärkeä osa kylän toimintaa ja olihan se käytännössä nimenomaan

⁸⁸ Sven Lokka kertoo yhdessä suomenkielisessä muistelmateoksessaan, että Hemmi Torvinen ei ollut suostunut liittymään kolhoosiin. Hän oli perheineen kadonnut 1940-luvun alussa. Lokka 2006, 74

⁸⁹ Ilmeisesti toinen miehistä asui alueella ilman virallista lupaa, sillä Samuli Paulaharju kirjoittaa teoksessaan Koltain mailta Tuhkas-Otosta, jota venäläiset olivat yrittäneet ahkerasti häätää pois. Ote Paulaharjun kirjasta tämän tutkimuksen luvussa 2. Paulaharju 1921, 28

neuvostohallinnolta tulevien määräyksien eteenpäinvientikanava asukkaiden keskuuteen.

Elinkeinot

Venäjän rautatiehallinnon vuonna 1925 julkaiseman uudisasukkaaksi haluaville suunnatun tiedonantokirjasen mukaan Tuulomajoen rannoilla sijaitsi 46 lainavaroilla pystytettyä taloutta, etupäässä suomalaisia ja ”lappalaisia”⁹⁰. Kirjasen mukaan ”enemmistö heistä [on] saavuttanut täysin tyydyttävän, jopa muutamat huomattavankin taloudellisen hyvinvoinnin.” Elinkeinona Tuulomajoella mainitaan metsätyöt, kalastus joka oli etupäässä lohenpyyntiä Tuulomajoesta ja alueen saamelaisilla lisäksi poronhoito. Jokaisessa taloudessa mainitaan olleen pieni kasvitarha ja näissä 46 taloudessa yhteensä 21 hevosta, 111 päätä sarvikarjaa, 148 päätä pientä karjaa ja 288 poroa.⁹¹ Busyreva kertoo Luton, Nuortijärven ja Tuuloman vesistöalueiden suomalaisten pääelinkeinoina olleen jokikalastuksen, jonka rinnalla harjoitettiin pienimuotoista eläintenhoitoa ja maanviljelystä.⁹²

Kiselev kuvailee suomalaisasutusta Kuolan ja sen eteläpuolen alueella erillistaloiksi, jotka sijaitsivat 1,5–2 kilometrin päässä toisistaan. Suomalaiset harjoittivat karjanhoitoa ja pienimuotoista maataloutta. Hänen mukaansa ensimmäinen vakava isku suomalaisasutukselle oli kollektivisointi, jonka seurauksena yksittäistalojen asutus keskitettiin kollektiiveihin ja osa suomalaisista lähti kaupunkiin (Murmanskiin ja Kuolaan) tai metsätyömaille töihin. Kollektivisoinnin seurauksena nautakarjan pääluku väheni ja tuottavuus laski, ja monet Tuulomajoen varrella olevat niityt jäivät hoitamatta.⁹³

Samuli Paulaharju kuvaa teoksessaan ”Kolttien mailta” suomalaisten uudisasukkaiden elinkeinon perustuneen kalastukseen, karjanhoitoon ja metsästykseseen. Hänen mukaansa ”korpitaloissa” oli 5-10 lypsävää lehmää ja useimmilla oli lisäksi hevonen. Lisäksi hän mainitsee taloissa olleen omat, pienet perunapellot sekä sipuli- ja

⁹⁰ Teos ei määrittele termiä ”lappalaiset” tarkemmin

⁹¹ Karjalan-Muurmannin alueen siirtolais-asutus 1925, 4

⁹² Busyreva 2016, 125

⁹³ Kiselev 2009, 68

naurispennit, joissakin taloissa yritettiin vielä kasvattaa ohraa tai kauraa, tosin huonolla menestyksellä kesäisten kylmien säiden vuoksi.⁹⁴

Haastattelussa Helena Lokka mainitsee 1930-luvulla Päiväjärven asukkaiden pääasiallisiksi töiksi metsä- ja peltotyöt. Lisäksi ennen kollektivisointia jokaisessa taloudessa oli lehmä. Luonnollisesti myös kylää siirrettäessä tehtiin runsaasti metsätöitä, joihin myös Helena Lokan äiti osallistui.⁹⁵

Päiväjärven ja Jyrkinän kyläneuvostojen pöytäkirjat tuovat myös esille kylien elinkeinoja ja niihin liittyviä yksityiskohtia. Esimerkiksi vuonna 1933 Jyrkinän kolhoosissa oli toukokuun ja heinäkuun välisenä aikana, kolmessa kuukaudessa, kalastettu 800kg lohta ja järvikalaa oli saatu 260kg. Peltoihin oli kylvetty perunaa, kauraa, turnipsia ja heinää. Maitoa oli kyseisenä aikana tuotettu 100 litraa. Tässä heinäkuun lopussa pidetyssä kokouksessa käsiteltiin myös heinäntekoa, ja päivittäiseksi työajaksi mainittiin klo 07-18, eli kolhoosissa tehtiin 11 tunnin työpäiviä. Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittiin, että koltalouden (kolhoosin talousosaston) puheenjohtaja ja kaksi muuta henkilöä oli vapautettu heinänteosta.⁹⁶ Muistelmateoksessaan Sven Lokka kirjoittaa, että Jyrkinän kolhoosin talous perustui suomalaisilta pakko-otettuun karjaan.⁹⁷

Kiselev kuvaa suomalaisten elämän sujuneen normaaleilla raiteillaan neuvostovallan ensimmäisien vuosien ajan, niin kuin muuallakin Neuvostoliitossa. Suomalaisista osa yhdistyi kooperatiiveihin ja osa jatkoi elämäänsä niiden ulkopuolella. Vuoden 1920-luvun loppuun mennessä oli perustettu mm. karjanhoitosovhoosi⁹⁸ ”Puna-Karjikko” Grazhnaja Gubaan, sekä maitokolhoosi⁹⁹ ”Tuloma” Päiväjärvelle.¹⁰⁰

⁹⁴ Paulaharju 1921, 27–28

⁹⁵ Lokka Helena, haastattelu 2012

⁹⁶ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 5 list 33 ja 33ob

⁹⁷ Lokka 2006, 70

⁹⁸ sovhoosi: valtioneuvoston ent. Neuvostoliitossa (Kotus, kielitoimiston sanakirja)

⁹⁹ kolhoosi: maatalouden työosuuskunta vars. ent. Neuvostoliitossa (Kotus, kielitoimiston sanakirja)

¹⁰⁰ Kiselev 2009, 68

Arkielämän kysymykset

Kyläneuvoston (*selsovet*) kokouksissa käsiteltiin kaikenlaisia yhteisöä ja sen asukkaita koskevia asioita, kuten eläinten ja tarvikkeiden hankintoja, kiinteistöjen korjauksia, lomapyyntöjä kolhoosilta sekä erilaisten tapahtumien järjestämisiä. Tässä kappaleessa otan esille joitakin kyläneuvostojen pöytäkirjoista poimimiani keskusteluja. Kaikkien pöytäkirjoissa esiintyvien henkilöiden nimet on muutettu, ja ne esiintyvät kursiivilla kirjoitettuna keskusteluissa. Muilta osin keskustelut ja teksti ovat suoria lainauksia pöytäkirjoista ja ne on esitetty tässä samassa kieliasussa kuin ne on aikanaan kirjattu pöytäkirjoihin.

Luettelo (Lista E) henkilöiden todellisista nimistä ja käyttämäni pseudonyymeistä on saatavilla Jyväskylän Yliopiston arkistosta.

Loppuvuodesta 1928 käsiteltiin moottoriveneen hankkimista kolhoosin käyttöön ja polttopuiden määrän lisäämistä koululle talveksi:

Itseverotussummien käytöstä keskustelussa ilmeni että kaikista ehdotuksista sopivin on alkaa hommaamaan moottori.

Itseverotusrahain käytöstä neuvosto päättää että ruvetaan hommaamaan moottorivene Joka välittäisi liikennettä Tuulomalta Kuolaan ja Muurmanniin ja päinvastoin, se[kä] että esitetään yleisen kokouksen hyväksyttäväksi mainittu kysymys.

Koulun polttopuu normien lisäys, kun Hyvösen esityksestä kävi ilmi ei riitä se määrä puita talveksi joka oli aijottu hakata niin on normia tarpeellista lisätä.

Kokous päättää vaatia Kuolan Riikiltä koulun polttopuu normin lisäykseen varoja noin 1½ –2 k [] sylen hommausta varten, koska ei muuta mahdollisuutta ole löydettävissä.¹⁰¹

Otteista käy ilmi, että yhteyksiä läheisiin kaupunkeihin, Kuolaan ja Murmanskiin, pidettiin tärkeinä ja kulkuyhteyksiä haluttiin parantaa myös yhteisön panostuksen kautta. Samalla haluttiin ilmeisesti edistää postin kulkua, mikä oli kylälle ja lähiasutukseen suhteellisen hidasta. Posti toimitettiin kerran kuussa, jos silloinkaan. Postin toimittamisen laatu ja toimittamisaikataulut olivat huolena tammikuun kokouksessa vuonna 1929. Vaatimattomasti esitettiin, että postia alettaisiin toimittamaan kylälle peräti kaksi kertaa kuukaudessa:

¹⁰¹ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 1 list 8 ja 8ob

Derentjev Mitri ja toiset puhuivat, että posti ei käy säännöllisesti kulkiessaan jokaisessa asiakkaassa paikassa ja sen sijaan kuljettaa posti mutkin etäällä ja pitkänajan perästä tuo jos sattuu määräpaikkaan. Sekä että pitäis saada posti kulkemaan 2 kertaa kuukaudessa. Kokous vaatii että postin kulkua tihjennettäisiin 2:een kertaan kuussa, sekä että postin Kuljettaja suhtautuisi huolekkaammin tehtäväänsä.¹⁰²

Kyläneuvosto käsitteli myös ristiriitoja asukkaiden välillä, kuten tulee esille marraskuussa 1928 käydyssä kokouksessa. Pöytäkirjan mukaan:

Kuultiin että Kokon ja Kansanahon taloutessa heidän keskinäisen sovun riittämättömyys haittaa taloudellisia toimia.

Päätettiin neuvoston puolesta ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin jaon suorittamiseksi, esittää keskinäistä sovintoa asiassa ja taloudessa.¹⁰³

Tarkemmin riitakysymystä ei eritellä, eikä pöytäkirjaotteesta voi päätellä, mitä erimielisyys tässä tapauksessa koskee. Eräässä kokouksessa pohdittiin myös tapaa, jolla jauhoja myytiin kylän puodista. Jauhoja sai myydä vain tarkkaan määritellyn määrän (normin) itse kullekin, ja tässä neuvostohallinnon määräämässä systeemissä saattoi myös sattua sekaannuksia:

Normat jotka jollain jäävät jostain syystä ottamatta myydään toisille joita ei jälkeinpäin sitten saa.

Saarela Heikki puhui siitä ettei puodissa noudateta hallinnon antamia määräyksiä ja jauhon jakelussa on monenlaisia sekaannuksia. Samaa puhui toiset ehdottaen siirryttäväksi kiinteämpään jakelujärjestykseen.¹⁰⁴

Yleiseen järjestyksenpitoon liittyivät mm. irrallaan kulkevat koirat, joita pidettiin ongelmana. Asiaa puitiin useammassakin kokouksessa vuonna 1933.

Koirien kiinnipanosta

[Pää]tettiin siten että koirat pitää panna kiinni 15/V 33. Jos tämän jälkeen nähtään [irti] ensimmäisestä kerrasta sakko, jos sattuu [vahin]goissa irtipääseen. Sitten jos uusiintuu saa ampua...¹⁰⁵

Samana vuonna Jyrkinän kyläneuvoston kokouksessa pohdittiin myös lampaiden irrallaan pitoa ulkona, mutta lampaille ei kuitenkaan määrätty samanlaista kohtaloa kuin irtokoirille:

¹⁰² Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 1 list 5

¹⁰³ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 1 list 7 ja 7ob

¹⁰⁴ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 1 list 4ob

¹⁰⁵ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 4 list 20

Keskusteltiin lampaitten ulkona pitämisestä

Päätettiin että koska kolhoosin jäsenillä heiniä ulkona ja lampaat syövät ne heinät ja vahinkoittavat K/t jäseniä

Päätettiin

Lampaat pitää navetassa

Jos päästää lampaat lampaita ulkona niin siitä joutua maksamaan ensimmäisestä kerrasta [] ruplaa ja toisesta kerrasta 10 ruplaa.¹⁰⁶

Luonnollisesti kyläneuvoston asiana oli pitää huolta kolhoosin töiden jakamisesta ja niiden sujumisesta suunnitelmien mukaan. Piti tehdä viisivuotissuunnitelmat ja valvoa niiden toteutumista.

Heinäkuussa 1933 raportoitiin työnteosta seuraavalla tavalla:

Kuultiin selostus kolhoosin toiminnasta *Tov. Pitkäseltä* jossa hän mainitsi työkuri on ollu tavallisen hyvä. Ei ole ollu lorvaalioita että kaikki on ollu säännöllisesti töissä ja valtion varojen monopolisoinnissa on myös menty tavallisesti eteenpäin ja mitä eteenpäin suorittamaan tulemme niin ensiksi on meidän Heinätöitten jälkeen alettava syyskyntö ja asuinrakennuksen asuttavaksi laittaminen ja polttopuitten ajaminen heti ensilumilla että vapautuu työvoima metsätöihin syksystä pitäen jonka johdosta kokous katsoi toiminnan menneen Koltaloudessamme tavallisesti eteenpäin.¹⁰⁷

Jyrkinän kyläneuvosto järjestelee heinäkorjuuta koskevia töitä vuoden 1933 kokouksessa, käsin kirjoitetut kokouspöytäkirjat ovat tallentaneet myös väittelyä työn sujumisesta (alleviivaukset ovat kokouksen sihteerin tekemiä). Keskusteltiin työprikaatien jakaantumisesta ja ongelmista työn johdossa:

Ryhmän jakaantuminen 2 – n [kahteen] – brigadiirin eroaminen pois ryhmästä. Hallinnon jäsen Erikson jättänyt johtamatta brigadin, ja matkassaan vienyt parhaimmat viikatteen.

a) Erikson: En ole ottanut parempia viikatteen. Niitty huonoa.

b) Pahtamäki: Johdon olet lyönyt laimin.

c) Kusnetsov: Että työp. välillä jätetty pois. Ei ole kaik. merkattu.

Patajev Kauko: Sillä ajalla hän on itse pannut ylös tp.

Kusnetsov Georg: Jatulinen on merkannut.

Tapajev U. Ei parasta aikaa voida nimittää ketään looteriksi¹⁰⁸, mutta se [ei] ole oikein että sinä Nilson jätit ryhmän ja menit omin päisi.

Kusnetsov Georg. Ei sen päälle tarvitse katsoa, jos on huonommankin sakin kanssa. Olen minäkin looterin nimeä kantanut, mutta en ole jättänyt brigadia johdotta.

¹⁰⁶ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 4 list 55

¹⁰⁷ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 4 list 29 ja 29ob

¹⁰⁸ looteri = välinpitämätön, huolimaton

Jamev Adjalka: Hallituksen jäsenenä menettely väärin kun on jättänyt ryhmänsä.

Pahtamäki: Jokaisella olevat niityt jaettu arvan perusteella ja ryhmät olivat vahvistettuna yleisessä kokouksessa. Teko on väärä Hallituksen jäseneltä tov. *E:ltä*.

Marin. Lisäselostus: Että Nilsonin ryhmässä on ollut 2 alaikäistä työntekijää ja huono suovaaja.

Puhuu tov. K. Pelttari: Hajaantuneen ryhmän oli [saanut] hallinnon jäsenen ei ole suunnitellut asia et. hallinnossa eikä eri ryhmien vanhempain kanssa, se virhe *Eriksonin* taholta.¹⁰⁹

Kyläneuvoston pöytäkirjoissa käy ilmi myös puutteita ruuan ja vaatetuksen suhteen. Ilmeisesti jonkinasteinen pula muonituksesta oli jatkuvaa.

Miksi nykyään ei pidetä huolta metsätyöläisten normituksesta sillä jos olisi tarpeeksi ruokaa niin metsätöihin menisi jokainen kunnolla. Metsätyö on raskasta työtä jota heikolla normituksella työ on kitumista.¹¹⁰

Kolhoosin taloudessa ilmenneet ongelmat tulivat esille useassa kokouksessa, kun pohdittiin esimerkiksi, onko koululle varaa rakentaa uutta uunia, mistä saadaan rahat puhelintolppien hankkimiseen ja yleensä ottaen erilaisten välttämättömien kunnostustöiden suorittamiseen. Ote pöytäkirjasta vuodelta 1933:

Keskusteltiin jängän kuivauksesta, ja työvoiman ottamisesta syrjästä.

Päätettiin: Ottaa kaivamaan ojaa tov. *E. Vilja*. 1 ruplan hinnalla m³.

Päätettiin myös anoa Riikistä avustus rahaa jängän kuivausta varten syrjä työvoiman käyttöä varten.

Kuultiin selostus tov. Marinilta koltalouden Finansi taloutesta ja tärkeämmistä syyskynnöistä ja muista syystöistä keskusteltiin

Ja töiden suhteen selvisi että finansi asijan ja työvoiman vähyden vuoksi ei voida suonkuivausta suorittaa tov. *Marin* selosti vielä uudelleen että ellei saada luvattua Finansi apua valtijan putjetista niin ei voida jänkä työtä panna käyntiin.

Tov. Tapajev T Myös puhui että jos me nyt panemme parhaat työvoimat suolle niin meidän syystyöt jääpi rappijo tilaan finansi puleltaki ja eikä päästä talvi tienestiin ajalleen.

Tov. Teeriaho myös totesi että on mahtotonta lähtiä suolle ilman varoja ja myös on väärin jättää välttämättömyystyöt tekemättä.¹¹¹

Yhteisössä on pohdittu naisten asemaa ja osallistumista kolhoosin toimintaan. Huhtikuussa vuonna 1933 asetettiin erityinen komitea kyläneuvoston alaisuuteen

¹⁰⁹ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 5 list 34ob, 35, 35ob, 36 ja 36ob

¹¹⁰ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 2 list 37ob

¹¹¹ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 5 list 40 ja 52

pitämään naisten yleisiä kokouksia Päivjärvellä ja Jyrkinällä. Kokoontumisen sisältönä olivat mm. naisten osallistuminen neuvoston alaisiin töihin ja kolhoosin talouden vahvistamiseen liittyviin töihin miesten rinnalla. Naisten poliittista tietämystä ja sivistystasoa haluttiin kohottaa, sekä pitää huolta naisten oikeuksista.

Näihin kokouksiin ja istuntoihin asettaa etupäässä seur. kysymykset:

- a) Naisten osanotto neuvoston jouko työhön – ja naisten [] arko miesten rinnalla.
- b) Naisten osanotto K/talouksen luittamisen tehtävissä.
- v) Naisten poliittisen ja sivistystason kohottaminen.
- g) Lasten seimen perustaminen ja yhteisruokalan järjestäminen.
- d) Naisten terveyden, ja y[] oikeuksien valvominen.

II. Talous-polittiset kysymykset] II:n kvarttaalin tehtävissä:

1. Naisten osanotto K/neuvoston seksioitten¹¹² työhön.¹¹³

Toisessa kokouksessa vuonna 1933 käsiteltiin erään kolhoosin naisen äänioikeutta, ja se hänelle myönnettiin asiaan kuuluvien perustelujen kera.

Kuultiin: *Kauniaisen Katariinan* ääni oikeuden käsittely

Päätettiin: Kokous katsoo että *Kauniainen K* [on] oikeutettu saamaan äänioikeuden. Koska hän on käyttäytynyt niin kun pitää neuvosto kansalaisen.¹¹⁴

Suomen kielen ylläpito ja koulu

1800-luvun loppupuolella venäläinen tiedemies L. Breiffuss matkusti Muurmannin alueella ja kuvaili suomalaista, norjalaista, venäläistä ja karjalaista rannikkoasutusta siten, että suomalaiset ja norjalaiset olivat hyvissä väleissä, mutta pysyttelivät erillään venäläisistä. Hänen mukaansa suomalaiset ja norjalaiset eivät toisessa tai kolmannessakaan polvessa olleet venäjäntaitoisia, mutta he olivat luku- ja kirjoitustaitoisia omalla äidinkielellään. He saivat opetusta omilta äideiltä ja isiltään.

¹¹² seksia = alaosasto

¹¹³ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 4 list 1ob Otteessa puhutaan naisten osallistumisesta ”seksioitten” työhön, eli kyläneuvoston eri jaostojen töihin.

¹¹⁴ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 4 list 48

Varsinkin suomalaisten keskuudessa oli yleistä, että pyhäisin luettiin ääneen raamattua.¹¹⁵

Suomen kielen käyttäminen kouluopetuksessa vaikuttaa olleen tärkeä kysymys kyläneuvostossa. Suomalaiset halusivat mitä ilmeisimmin käyttää omaa kieltään ja antaa lapsille opetusta koulussa suomen kielellä. Kesäkuun kokouksessa vuonna 1930 Päiväjärvellä käsiteltiin uuden opettajan tarvetta edellisen muutettua pois kylästä. Todettiin että opettajan suomen kielen taito on välttämätön.¹¹⁶ Helena Lokka kertoo haastattelussaan, että Päivjäjärven kylän koulun opetus oli kokonaan suomenkielistä. Siellä käytiin hänen mukaansa alakoulu, eli 1.–4. luokat. Tämän jälkeen siirryttiin viidennelle luokalle internaattiin Jyrkinän kylälle, jossa opetus muuttui kokonaan venäjänkieliseksi.¹¹⁷

Monissa kokouksissa käsiteltiin myös kouluun liittyviä käytännön asioita, kuten koulurakennuksen korjaustarpeita. Uunin rakentamista pohdittiin useammassakin kokouksessa. Kävi ilmi, että tiiliä ei ollut ja niitä varten lähetettiin delegaatio Kuolan kaupunkiin. Kaikki lapset haluttiin kouluun, ja mainittiin että kaksi opetuksen ulkopuolella olevaa lasta on saatava koulunkäynnin piiriin. Elokuun 1933 kokouksessa on liikuttava maininta lapsesta, josta haluttiin huolehdittavan:

Samoin Jyrkinän K/t pitää paremman huolen *Ivanovan* työstä
Laittaa sille kenkät.¹¹⁸

Vuoden 1933 Poljarnaja Pravda -lehdessä¹¹⁹ käsiteltiin Tuuloman koulun tilannetta. Koulun mainitaan olevan Kuolan niemimaan vanhimpia (perustettu vuonna 1884), ja kuuluvan Nuortijärven kyläneuvoston alaisuuteen. Koulurakennuksen kerrotaan olevan uuden, mutta huonosti rakennetun:

Kahdessa vuodessa rakennus oli uponnut 60 cm, ikkunoiden lasit olivat rikkoutuneet, eivätkä ovet menneet kiinni. Joka paikassa mainittiin olevan aukkoja, tuulen pääsevän puhaltamaan sisätiloissa. Lisäksi mainittiin, että katto vuotaa.

¹¹⁵ Voionmaa 1919,101

¹¹⁶ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 2 list 24

¹¹⁷ Lokka Helena, haastattelu 2012

¹¹⁸ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 4 list 63ob

¹¹⁹ Poljarnaja Pravda 26.1.1933, s.31o6

Artikkelissa puututtiin siihen, että koulussa ei ole tarpeeksi valoa. Ensin ei ollut lamppuja, sitten kun asennettiin lamput, ei ollut kupuja. Kuvut asennettiin, ei ollut kerosiinia. Kaikki tämä siitä huolimatta, että koulun kerrotaan olleen remontissa juuri aiemmin, syksyllä 1932.

Koulun kasvatustyötä ja koululaisten oloja haluttiin parantaa. Opiskelun kannalta oloja pidettiin ontuvina, koska opettajilta puuttui riittävä pedagoginen koulutus ja kokemus. Myös lasten asumisololoja kritisoitiin. Koulun asuntolaa pidettiin ahtaana ja likaisina, lisäksi todettiin, että lääkäri ja terveydenhoitaja eivät kiinnittäneet huomiota koulun tai asuntolan puhtauteen.

Artikkelissa kerrotaan koulussa olevan 70 koululaista, joista 30 saamelaista, 20 suomalaista ja 18 venäläistä. Saamelaislasten korkea määrä kertoo kolttasaamelaisasutuksen vahvasta läsnäolosta, mutta aikakaudelle tyypilliseen tapaan ensin suomalaiset ja myöhemmin venäläiset ovat hallinneet kouluopetuksen kielipolitiikkaa.

Hämmästyttävää kyllä, artikkelissa pohditaan myös mahdollisuutta jälleenrakentaa koulu ”esimerkilliseksi saamelaiskouluksi”. Artikkelin kirjoittaja mainitsee, että koulussa ei ole ollut tähän mennessä saamen kielen tunteja ja että sinne pitäisi saada saamen kielen opettaja.¹²⁰

Poliittisen tilanteen muuttuessa oppivuoden 1936–37 aikana suomenkieliset koulut lakkautettiin, ja opetus muuttui venäjänkieliseksi. Sven Lokka kirjoittaa Päiväjärven koulun opettajien kyselleen kylän perheistä, pitäisikö nyt suomen kielellä opetuksen saaneiden neljäsluokkalaisten käydä tämä sama neljäs luokka uudelleen venäjäksi. Sven itse kuului tähän neljäsluokkalaisten ryhmään, jolle suunniteltiin tuplavuotta neljännellä luokalla. Samassa yhteydessä suomenkielisen nimen omaava opettaja, joka oli kotoisin inkerinmaalta kuten kollegiansakin, ilmoitti että säädösten mukaan häntä pitää opettajana jatkossa kutsua venäjänkielisellä nimellä.¹²¹

¹²⁰ Poljarnaja Pravda 26.1.1933, s.31o6

¹²¹ Lokka 2006, 19

Suomen kielen käyttäminen asiainnissa

Kielikysymys tuli esille myös asioidessa virkamiesten kanssa Kuolan tai Murmanskin kaupungin virastoissa. Samassa kokouksessa vuonna 1930 pohdittiin asiaa ja puolustettiin suomenkielisen palvelun tarpeellisuutta valtion virallisissa laitoksissa:

Keskusteltiin että on hankala ajaa vaikka mitä asiaa kuin ei saata venäjää neuvostossa kuin jokunen henkilö sillä se olisi välttämätön olla Riikissä sellainen henkilö joka saattaisi Suomia sekä Venäjää

Päätettiin kääntyä Riikin puoleen että on saatava Kuolan riikiin hinnalla millä tahansa sellainen henkilö joka saattaa selvästi Suomen sekä Venäjän kielen.¹²²

Tässä pöytäkirjaotteessa käy ilmi, että Päivjäjärven kyläneuvoston jäsenistä vain ”jokunen henkilö” osaa venäjän kieltä, joten voidaan hyvällä syyllä olettaa, että yhteisö oli kattavasti suomenkielinen kesäkuussa 1930.

Tätä olettamusta vahvistaa Busyrevan maininta siitä, että vielä vuoden 1939 koko Neuvostoliittoa koskevassa laskennassa kerrotaan suurimman osan suomalaisista ilmoittaneen äidinkieleksi suomen kielen (miehistä 97,5% ja naisista 98%), ja 97,9% ikävuosien 9-49 välillä olevista suomalaisista oli luku- ja kirjoitustaitoisia. Tuohon ajankohtaan suhteutettuna tämä on ollut korkea lukutaitoprosentti.¹²³

Vuoden 1931 Poljarnaja Pravdaan on kirjoitettu artikkeli otsikolla ”*Lestronhoosi*¹²⁴ ei maksa työpalkkoja aikanaan. Laitoksen toimitsijat suhtautuvat suomenkielisiin työläisiin yliolkaisesti.” Artikkelissa kerrotaan, kuinka päivjäjärveläinen Elviira Hänninen yhdessä työtoverinsa kanssa oli perimässä lestronhoosin konttorilta kyyditysmaksua Kuolaan, mutta hänelle oli useilla käyntikerroilla väitetty, ettei rahaa ole. Lopulta sivullinen henkilö oli puuttunut asiaan ja Hänninen sai maksun pääkassanhoitajalta. Artikkelin kirjoittaja tulkitsee vaikeuksien johtuneen ainakin osittain maksun hakijan suomenkielisydestä.¹²⁵ Asiointi kaupungin laitoksissa ja virastoissa ei ollut yksinkertaista suomen kielellä, eikä ihme että kyläneuvosto halusi tuoda tätä epäkohtaa esille.

¹²² Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 2 list 24

¹²³ Busyreva 2016, 99

Vuoden 2002 laskennassa hän mainitsee suomen kieltä puhuviksi 44,8% Venäjän suomalaisista, ja käytännössä kaikkien Venäjän suomalaisten puhuvan venäjää.

¹²⁴ Lestronhoosi = Sovhoosin metsänhoito-osasto

¹²⁵ Murmanskin aluearkisto: Fond 989 opis 1931 god list 111ob, Osnovanie gazeta Poljarnaja Pravda

Uskonto

Teema, joka näissä kyläneuvostojen pöytäkirjoissa ei tule esille lainkaan, on uskonnon harjoittaminen, mikä on outoa koska suomalaisista ainakin osa oli edelleen evankelis-luterilaisia. Sosialismin aatteen värittämässä kyläneuvostojen kokouksissa tällaista asiaa ei nähtävästi käsitelty, koska yleinen poliittinen ohjeistus kääntyi 1930-luvulla voimakkaasti uskontoa vastaan. Busyrevan mukaan vuoteen 1939 mennessä Neuvostoliitossa ei enää ollut ainoatakaan evankelis-luterilaista kirkkorakennusta, ja kaikki papit sekä aktiiviset seurakuntalaiset oli joko teloitettu tai hävinneet.¹²⁶ Norjalainen toimittaja Morten Jentoft kertoo, että Aleksandrovskissa toimi ensimmäinen luterilainen kirkko, joka oli yhteinen norjalaisille ja suomalaisille. Paikalla toimi evankelis-luterilainen seurakunta vuosisadan vaihteesta lähtien. Kirkon pastori oli kadonnut jo vuonna 1920, piakkoin kommunistien valtaan tulon jälkeen.¹²⁷

Aleksandrovsk oli Muurmannin rannikon luterilaisten pääpaikka, seurakunta kuului Inkerin kirkon alaisuuteen. Papiston matrikkeli esittelee seurakunnan koostumuksen vuonna 1915. Seurakunnan piiriin kuului 28 kalastajakylää. Seurakuntalaisia oli 1942, joista ”suomalaisia 85%, norjalaisia 9%, lappalaisia 5% ja loput saksalaisia ja lättöläisiä”¹²⁸. On epäselvää, minkä verran Päiväjärven suunnasta pystyttiin kulkemaan Aleksandrovskiin saakka, mutta oletettavasti sinne tarvittaessa kuljettiin yhtä lailla kuin asioille muualle Kuolan kaupunkiin tai Murmanskiin. Rannikon seudun seurakunnan kirkkorakennuksen mainitaan sijainneen Uurassa, ja Aleksandrovskissa olleen käytössä vain suuren huoneiston.¹²⁹ Pastori Jauhiainen, joka oli viimeinen suomalainen siirtolaisväestön keskuudessa Suomen puolelta kulkenut pappi, kertoo vuonna 1890 Uran rukoushuoneen rakentamisen olleen vielä hiukan kesken.¹³⁰

Huolimatta ateismin virallisesta asemasta suomalaiset pitivät suurelta osin kiinni luterilaisesta uskonnostaan. Raamattua luettiin edelleen kodeissa, aivan kuin 1800-luvun tutkimusmatkailijat olivat kertoneet aikoinaan tehdyn. Elena Busyreva, joka on

¹²⁶ Busyreva 2016, 110

¹²⁷ Jentoft 2001, 38, 141

¹²⁸ Godenhjelm 2016, liiteosa

¹²⁹ Homén 1920, 79

¹³⁰ Onnela 1975, 107

haastatellut väitöskirjaansa varten kolmeakymmentäkahta Murmanskin alueen kuolansuomalaista, kertoo että erotuksena venäläisiin koteihin suomalaisissa kodeissa rukoiltiin suomen kielellä. Hän mainitsee, että suomalaiset viettivät myös joulua, jota venäläisissä perheissä ei vietetty. Kaikki informantit pitivät joulua tärkeänä juhlana. Lisäksi suomalaiset pitäytyivät juliaaniseen kalenteriin, jossa joulua vietetään 25.12., toisin kuin vallitsevassa ortodoksisessa perinteessä. Suomalaiset myös kertoivat, että erotuksena ortodokseihin, helluntaina heillä ei käyty haudoilla syömässä ja juomassa, vaan pöytä katettiin kotiin.¹³¹

Poliittisen tilanteen heijastuminen arkeen

Kyläneuvostojen pöytäkirjat heijastavat poliittista tilannetta Kuolan niemimaalla ja koko Neuvostoliitossa kolmekymmentäluvulla. Kansanvihollisia etsittiin ja pöytäkirjoissa haluttiin esittää mahdollisimman puolueuskollisia siteerauksia kyläneuvoston lojaaliudesta valtionhallintoa kohtaan. Jyrkinän kyläneuvoston kokouspöytäkirja kertoo kolhoosin tilanteen vuonna 1931:

4. Luokkavierai(s)ta aineksia vastaan taistelu kolhoosissa

Keskusteltiin luokkavieraista aineksista kolhoosissa. Keskustelussa ilmeni, että meidän kolhoosissa ei ole sellaisia henkilöitä.¹³²

Myös Sven Lokka pohtii teoksissaan suomalaisten yhtenäisyyttä. Hänen mukaansa suomalaisten yhtenäisyys oli alkanut rikkoontua silloin, kun Neuvostoliiton vallanpitäjät alkoivat pidättää ns. kansanvihollisia. Kaikki eivät voineet uskoa, että nämä pidätykset olisivat olleet aiheettomia “käsittämättömään poliittiseen terroriin” kuuluvia tapahtumia, vaan aluksi ajateltiin, että jotain tämän pidätetyn ihmisen on täytynyt tehdä, että joutui pidätetyksi. Näin uskottiin siihen saakka, kunnes pidätys tuli omalle kohdalle.¹³³

Myöhemmissä teoksissaan Sven Lokka avoimesti pohtii Stalinin vainojen ja suomalaisten pakkosiirron merkitystä. Uuran kylässä asuvista suomalaisista kertoessaan Lokka viittaa lukuisiin pidätyksiin vuosina 1937-38, ja ihmisten epävarmuuteen ja epätietoisuuteen siitä, mitä oli tapahtumassa. Virallinen

¹³¹ Busyreva 2016, 113, 115

¹³² Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 3 list 18

¹³³ Lokka 1999, 18

propagandakoneisto väitti, että oli olemassa suuri maanalainen vastarintajärjestö, joka yritti murtaa sosialismia. Suomalaisten yllätykseksi näitä ”kansanvihollisia” alkoi paljastua omasta kylästä, naapureista ja pian omasta perheestäänkin. Sven Lokka kuvailee Uuran kyläläisten tunteja, kun jälleen kerran yksi suomalaismies oli vangittu:

” – Kerrotaan että hänelle on esitetty hirveät syytökset. Luultavasti tulee oikeus. Ehkä meidätkin kutsutaan sinne.

Mutta mitään oikeuskäsittelyä ei ollut koskaan. Ihmisiä vietiin yöllä ja he katosivat sille matkalle.

– Sano, ystävä hyvä, jos tiedät, miten meidän pitäisi elää? Miten saa tietää, missä se vakoilijakopla on? Ja jos siihen tietämättömyyttään sekaantuu, pitääkö heti rehellisesti ilmoittaa NKVD:lle?”¹³⁴

Venäjällä vuonna 1994 Carelia-lehdessä ilmestyneessä artikkelissa Lokka kirjoittaa suhteellisen avoimesti pidätyksistä ja niihin johtaneista syistä. Lokka kirjoittaa siteeraten uuralaisen Einarin mietteitä:

”Vangitsemiset kohdistuivat myös epäiltyjen tuttavapiiriin. Jos joku viedään, niin pian työtoveritkin haetaan kuulusteltaviksi ja sinne he häipyvät. Entä jos minut vangitaan... Mistä syystä? Mistä? Oliko Pettersson syyllinen? Jos sittenkin oli, niin koko Poljarnoin piirin nuoriso joutuu epäilyksenalaiseksi. Mistä pelastus? [...] Pitää kirjoittaa Stalinille! Jossain on nyt vika!”

Artikkelissa Lokka toteaa, että suomalaiset uskoivat mitä lehdissä kirjoitettiin vakoilijoiden löytymisestä, kunnes heidän itsensä niskaan singottiin sama syytös. Suomalaisia erotettiin tehtävistään, koska heidän katsottiin pitävän yllä yhteyksiä imperialistiseen Suomeen. Sairastuneet lapset eivät saaneet lääkärin hoitoa, jos kyse oli pidätetyn ”kansanvihollisen” lapsesta.¹³⁵

Kaiken kaikkiaan kyseinen artikkeli kuvaa hyvin rohkeasti suomalaisten kohtaamia rankkoja syytöksiä pidätysten ja vakooja-epäilyjen keskellä 1930-luvun lopun Neuvostoliitossa. Uuralaisten tilanteen Lokka on rekonstruoinut kirjeenvaihdon ja aikalaismuistelmien kautta omasta tuttavapiiristään. Sama tilanne on vallinnut Päiväjrvellä eli Tuulomalla, ja Lokka on pystynyt hyödyntämään omassa kylässään

¹³⁴ Lokka 1999, 135

¹³⁵ Lokka 2004, 7

saamiaan vaikutteita ja kokemuksia kirjoittaessaan suomalaisten tuntemuksista Uurassa.

Busyrevan mukaan ei ollut epäilystäkään siitä, että Suomi harjoitti tiedustelutoimintaa Petsamon alueella ja Kalastajasaarenon venäläisillä alueilla, ja että Neuvostoliitto toimi samalla tavoin vastatoimena. Kuitenkaan ei ollut mitään todisteita suomalaisesta organisoidusta vakoilutoiminnasta tai vakoilijaryhmästä muilla alueilla. Kaikki, jotka tuolloin pidätettiin ja vangittiin, on nykyisin julistettu syyttömiksi, mikä osoittaa todisteiden puutteen heitä vastaan. 1930-luvulla juuri suomalaiset kaikkein useimmin joutuivat poliittisten jahdin kohteeksi vakoilusta ja neuvostovastaisesta toiminnasta syytettyinä. Yksi perusteista olivat valtion rajan ylittävät henkilökohtaiset yhteydet.¹³⁶

Sven Lokan isä Benjamin Yli-Lokka vangittiin toukokuussa 1938 öiseen aikaan. Vasta vuonna 2006 ilmestyneessä teoksessaan Sven Lokka kertoo isänsä pidätyksestä seikkaperäisesti. Hänen isänsä pidätys perustui syytökseen, että tämä olisi ”kulakki”, mikä oli Stalinin nimitys varakkaista maanviljelijöistä. Marxismi-leninismien mukaan kulakit olivat köyhien maanviljelijöiden luokkavihollisia.¹³⁷ Häntä syytettiin kulakiksi, eli varakkaaksi kyläkapitalistiksi. Pidätettäessä Benjamin Lokka nukkui olkipatjalla, peitteenään vanha toppatakki. Mitään omaisuutta hänellä ei ollut. Sven Lokka kirjoittaa:

Mikä se sellainen kulakki on, joka nukkuu olkipatjalla, peitteenään vanha toppatakki.

Samassa yhteydessä vangittiin toinenkin päiväjärveläinen mies, nimeltään Korhonen. Jo aiemmin vangituiksi Lokka mainitsee kolhoosin entisen puheenjohtajan Eino Mäkitalon, Päiväjärven kyläneuvoston entisen puheenjohtajan Matti Avainkankaan, kolhoosin hallinnon jäsenen Suorsan ja kyläneuvoston puheenjohtajan Frans Mursun.¹³⁸

¹³⁶ Busyreva 2010, 88

¹³⁷ Sivistyssanakirja [online]

¹³⁸ Lokka 2006, 28

Vasta vuonna 1993 Sven Lokka sai Murmanskista salaisen poliisin hallinnolta KGB:ltä isäänsä koskevat kuulustelupöytäkirjat, syytepäätöksen ja kuolintodistuksen. Kuulusteluissa Benjamin Lokalta oli puristettu tunnustus vakoojana toimimisesta.¹³⁹

Sven Lokan elämän kokemukset ja yhteiskuntakriittisyys heijastuvat hänen kirjallisissa teoksissaan ja maalauksissaan. Samaa kertomusta hän välitti myös työhuoneensa seinälle ripustamallaan äitinsä käsilaukulla, johon hän on kirjoittanut tekstin:

” В этой и эта сумка, – все богатство, что моя мать Грета Эстрём-Термянен оставила мне! 12.10.1883 – 22.10.1964 В России!

Tämä on äidin käsilaukku – ainoa aarre, jonka äitini Greta Eström Törmänen oli tienannut pitkäikäisen elämänsä aikana: 12.10.1883 – 22.10.1964 Venäjällä!

Sven Lokka YläTulomalla 2004”

Kuva: Sirpa Mänty

¹³⁹ Lokka 2006, 28–32

Eräässä viimeisimmistä haastatteluistaan ennen kuolemaansa Sven Lokka kertoo isänsä kohtalosta:

Kun Sven oli nuori poika, tuli hänen luokseen eräs henkilö ja kertoi Svenille hänen isänsä kohtalosta seuraavin sanoin: ”Kesällä näin sinun isääsi Leningradin vankileirillä. Satuimme isäsi kanssa yhtä aikaa kävelylle vankilan pihalla. Hän ryki verta. Hänen sisuksensa oli lyöty mäsäksi, maksa revennyt, kylkiluita poikki. Joku nuori mies auttoi häntä, muuten isäsi ei olisi päässyt kävelemään. Muuta pyydän sinua, älä kerro tästä kenellekään, älä äidillesikään. Minä valehtelin hänelle, että kohta se Benjamini palaa. Näin käskettiin sanoa. On hirvittävää, mitä siellä tapahtuu. Hän ei ollut mihinkään syyllinen. Seuraavana päivänä en enää häntä tavannut. Luultavasti hänet hakattiin kuoliaaksi tai ammuttiin kuularuiskulla.” En kertonut tästä kenellekään, kuten tämä henkilö minulta pyysi. Viisikymmentä vuotta olin vaiti, kunnes etsin tiedot isästani.¹⁴⁰

Suuri osa vuosina 1937-38 pidätetyistä on rehabilitoitu eli heille on palautettu kansalaisoikeudet, ja heidät on todettu syyttömiksi tuomioihinsa. Ensimmäisiä kunnianpalautuksia tehtiin jo 1950-luvulla Stalinin kuoleman jälkeen, pidätettyjen oikeudellista asemaa alettiin käsitellä erilaisissa oikeusasteissa. Benjamin Lokka rehabilitoitiin vielä Neuvostoliiton aikana 20.4.1988 Murmanskin alueoikeuden päätöksellä¹⁴¹. Sven Lokka rehabilitoitiin 50 vuotta sen jälkeen, kun hän oli palannut viisi vuotta kestäneeltä jaksolta Tsheljabinskin pakkotyöleiriltä.¹⁴²

¹⁴⁰ Lappalainen 2013b, 13

¹⁴¹ Lahti-Argutina 2001, 311 ja Kniga Pamjati 1997, 189

¹⁴² Lokka 1999, 7

5. SUOMALAISTEN PAKKOSIIRTO KESÄLLÄ 1940

Ulkomaalaisten siirtäminen Kuolan niemimaalta

1930-luvun kuluessa Neuvostoliitossa aistittiin sodan lähestyminen Euroopassa. Niinpä Neuvostoliiton hallinto ryhtyi toimiin rajavyöhykkeen suojaamiseksi vahvistamalla armeijaa ja laivastoa. Vuonna 1933 Murmanskiin perustettiin erityinen merivartiosto Stalinin määräyksestä. Murmanskin alueelle perustettiin laivaston tukikohtia ja kyliä suljettiin ja muutettiin laivaston tukikohdiksi. Tämä aiheutti asukkaiden siirron mm. rannikon kylistä kuten Vaengasta ja Grazhnaja Gubasta muualle, kun kylät haluttiin merivartioston käyttöön.¹⁴³ Raja-alueiden puhdistus asukkaista aloitettiin 1930-luvun lopulla. Turvallisuusviranomaisten väitteiden mukaan suomen valtio oli pystyttänyt alueelle laajan suomalaisen vakoiluverkoston. Vakoilutoiminnan syystä kaikki yksityisasutus kiellettiin 20–30 km säteellä rajasta.¹⁴⁴

Sodan mahdollisuus tulee esille myös Päiväjärven kylän kyläneuvoston kokouspöytäkirjassa marraskuussa 1928. Puheenjohtaja Verner Misikangas esittää millaisia vaikeuksia kolhoosilla on ollut viime aikoina ja lisää vaikeuksiin myös huhut sodan alkamisesta. Huhuja pidettiin kuitenkin perättöminä, tai ainakin haluttiin jälleen kerran tuoda esille kyläneuvoston neuvostoliittomyönteinen kanta.

Misikangas mainitsi niistä vaikeuksista selostuksessaan joita on ollut viime aikoina kuten leipävaikeudet, sekä ”tavara nälkä”, ja niistä syistä joiden seurauksia ne ovat: Kato, kuljetushankaluudet sekä lisääntyvä kulutus, joka käy nopeammaksi tuottamista y.m. sekä huomauttaen ettei huhut sodan aloittamisesta y.m. sellaisesta ole muuta kuin provokatioonia jota tekee neuvostovallan vastaiset ainekset.¹⁴⁵

Kaksitoista vuotta kyseisen kokouksen jälkeen Neuvostoliiton poliittinen tilanne johti siihen, että valtion rajan läheisyydestä haluttiin poistaa potentiaalisesti ”epäluotettavat” henkilöt. Niinpä heinäkuussa 1940 Murmanskin alueelta Altaille saakka sekä Karjalais-Suomalaisesta Neuvostotasavallasta pakkosiirrettiin 25 vierasta kansallisuutta, mm.

¹⁴³ Kiselev 2009, 69

¹⁴⁴ Busyreva 2010, 88

¹⁴⁵ Murmanskin aluearkisto: Fond 975 opis 1 delo 1 list 6

saksalaiset, puolalaiset, eestiläiset, latvialaiset, liettualaiset, kiinalaiset, korealaiset sekä Muurmannin rannikon norjalaiset ja suomalaiset. Yhteensä 7024 henkilöä pakkosiirrettiin Kuolan alueelta.¹⁴⁶ Näistä suomalaisia oli noin 4400¹⁴⁷. Pakkosiirtojen ulkopuolelle jäi kuitenkin melko runsaasti ihmisiä, koska käsky poistumisesta annettiin hyvin lyhyellä varoitusajalla, joten se ei tavoittanut kaikkia ulkomaalaisia. Näin ollen siirtojen ulkopuolelle jäi ihmisiä, joita yllätyskäsky ei jostakin syystä sattunut tavoittamaan. Vuonna 1940 Kuolan niemimaan etnisiin ryhmiin kuului noin 8700 ihmistä, joista pakkosiirrettiin hieman yli 7000 henkeä¹⁴⁸, joten siirtojen ulkopuolelle jäi oletettavasti noin 1600 ulkomaalaista henkilöä. Siirrettävien henkilöiden sijoituspaikaksi tuli Altain alue tai Karjala¹⁴⁹. Pakkosiirron yhteydessä lähes kaikki Tuuloman kylän suomalaiset asukkaat siirrettiin Karjalaan kesällä 1940. Haastattelussa Helena Lokka mainitsee, että vain yksi suomalainen asukas, Tyyne Nieminen, onnistui jäämään Tuulomalle.

Virallinen selitys suomalaisten Karjalaan siirtoon oli rannikolla asuvien suomalaisen kansankulttuurin säilyttäminen ja Karjalais-suomalaisen kansantasavallan tukeminen.¹⁵⁰ Busyreva kertoo, että pakkosiirrosta annettuun käskyyn reagoitiin myös siten, että jotkut suomalaisnaiset menivät naimisiin venäläisen kanssa, miehet puolestaan kirjoittautuivat armeijan palvelukseen.¹⁵¹

Käskyn kansansiirrosta antoi Neuvostoliiton kansankomissaari Leonid Berija 23.6.1940: asiaa oli valmisteltu salassa runsaan vuoden ajan. Lähtöaikaa käskyn saaneilla ryhmillä oli kahdesta päivästä viikkoon¹⁵². Tuona aikana piti myydä huonekalut ja muu omaisuus. Käytännössä suomalaiset joutuivat luopumaan omaisuudestaan lähes ilmaiseksi, koska myyntiaikaa oli vähän ja lähtemään joutuvien runsaasta lukumäärästä johtuen tavaraa oli paljon tarjolla.

¹⁴⁶ Orekhova 2012, 4

¹⁴⁷ Erkkilä 2001, 52

¹⁴⁸ Lokka 2006, 12

¹⁴⁹ Kiselev 2009, 74

¹⁵⁰ Lokka 1999, 150

¹⁵¹ Busyreva 2016, 61

¹⁵² Erkkilä, 2001, 52

Jäämeren rannalla Uurassa syntynyt ja asunut kuolansuomalainen Ellen Kasper kertoo Veikko Erkkilän teoksessa ”Uskottiin aina parempaan” pakkosiirrosta seuraavaa:

”Aamulla tuli suuri höyrylaiva Murmanskista, mutta kukaan ei kiirehtinyt. Oli vaikeaa ja katkeraa erota kotisudusta. Lehmätkin piti jättää kylään. [...] Murmanskissa suuri joukko miliisejä oli laivaa vastassa. Laiturille oli tuotu junan tavaravaunuja, jonne ihmiset sullottiin tavaroittensa kanssa. Vaunuja ei ollut pesty karjakuljetuksen jäljiltä. [...] Minä olin ryhmässä, joka meni Karhumäen seudulle Danilovoon. Siellä sullouduimme ahtaisiin huoneisiin. Tarjolla oli työtä kivilouhoksella ja metsässä. Olimme kuin vankilassa. Mihinkään ei saanut mennä. Vierailulle naapurikylään tarvittiin esivallan lupa.”¹⁵³

Ellen Kasperin kertomus kuvaa tiivistetysti kuolansuomalaisten kohtaloa. Kaikkien ulkomaalaisten pakkosiirto oli vallanpitäjien järjestämä massiivinen operaatio, jossa suomalaiset siirrettiin aluksi pääosin Karjalaan Äänisen seudulle ja vuotta myöhemmin Arkangeliin metsätyöleireille. Karjalan tasavaltaan määrättiin siirrettäväksi 2540 perhettä, joukossa latvialaisia, norjalaisia, liettualaisia ja ruotsalaisia. Jostain syystä NKVD:n eli sisäasiain kansankomissariaatin määräyksessä ei mainittu suomalaisia, eikä heistä ole löytynyt minkäänlaista olemassa olevaa rekisteriä. Tämä on aiheuttanut sen, että suomalaiset eivät voi jäljittää sukunsa vaiheita virallisten asiapapereiden kautta, koska merkintöjä suomalaisista ei löydy. Muut ulkomaalaiset siirrettiin kauemmaksi Altaille, tähän joukkoon kuului 675 ulkomaalaista perhettä, mm. saksalaisia, puolalaisia, kiinalaisia, kreikkalaisia ja korealaisia.¹⁵⁴

Ottaen huomioon kaikissa kylissä sattuneet pidätykset vuosina 1937-38, tuskin kukaan suomalainen uskalsi ”vapaaehtoisen muuton” yhteydessä vastustaa valtiovallan käskyä muuttaa Karjalaan. Kaikki tapahtui nopeasti ja tehokkaan koneiston järjestämänä. Ihmisille ei ollut annettu tarkkaa kuvaa siitä, mihin he olivat muuttamassa, mutta lähteä piti joka tapauksessa. Epämääräisiä lupauksia Karjalan hyvistä riista- ja kalamaista annettiin, sekä ennusteita hyvästä toimeentulosta Karjalan vaurailta mailla.

¹⁵³ Erkkilä 2001, 147

¹⁵⁴ Lokka 1999, 6 ja 205–206

Teoksessaan "Muurmannin suomalaiset" Sven Lokka kertoo Tuuloman kylän suomalaisten pakkosiirrosta hyvin hienovaraisesti, eikä siirtoa arvostella avoimesti. Jotain voi kuitenkin päätellä kyläläisten suuhun laitetuista kommenteista, kun tuulomalaiset kokoontuivat kuuntelemaan valtiovoimien edustajan ilmoitusta suomalaisten siirrosta. Asia esitettiin kyläläisille siten, että "muutto on aivan vapaaehtoista" ja valtio korvaa kaikki matkakulut ja järjestää kyydin. Muuttoon valmistelu-aikaa oli viikko. Heinäkuun kuudes päivä, vuonna 1940 Tuuloman kyläläiset siirrettiin vanhalla metsätyömaahan höyrylaivalla Kuolan kaupunkiin rautatieasemalle. Sven Lokan mukaan nuoret olivat kiinnostuneita ja jopa innostuneita muutosta Karjalaan, mutta vanhemmat ihmiset kärsivät muutosta eniten. Kuolan asemalla kyläläiset siirrettiin härkävaunuihin, joiden ovet olivat alkumatkalla lukossa "ettei kukaan putoaisi".¹⁵⁵

Ovien lukitseminen on tässä kuvattu turvatoimeksi, juuri siten kuin se on matkustajille selitetty. Selvää oli, että ulkomaalaisten ei haluttu jäävän Kuolan niemimaalle. Lokka ei tässä ensimmäisessä teoksessaan arvostele ovien lukitsemista, vaan esittää asian yhtä absurdina kuin se aikanaan oli ollut. Lukijalle jää oma tilansa arvioida härkävaunujen ovien lukitsemisen todelliset syyt.

Suomalaisten siirto Karjalaan tapahtui siis rautateitse lukituissa härkävaunuissa. Junan saapuessa Karhumäelle tuulomalaiset lastattiin proomuun ja heidät kuljetettiin eri kyliin Äänisen pohjoisosan rannoille. Nuori Sven Lokka ja hänen äitinsä Greeta jäivät Tipinitsan kylään Äänisniemen kärkeen. Tipinitsaan saavuttaessa tuulomalaiset rantautuivat kylään odottavaisin mielin. Aluksi siirretyille luvattiin, että viisi perhettä saa jäädä kyseiseen kylään, todellisuudessa kuitenkin vain kaksi perhettä sai jäädä ja loput joutuivat jatkamaan matkaansa. Kyläläiset siroteltiin heille ennestään tuntemattomien ihmisten joukkoon.¹⁵⁶

Helena Lokka kertoo Karjalaan siirtymisestä ja asettumisesta seuraavaa:

SM: - No entäs sinne Karjalaan lähtö sitten niin, luvattiinko heille jotakin siellä? Heille luvattiin tietysti asunnot ja?

HL: - No ei siellä kukaan heitä oottanu ja kaikki asunnot oli, ihmiset siellä kaikki asuivat...

¹⁵⁵ Lokka 1993, 104–106

¹⁵⁶ Lokka 1993, 107

SM: - Mihin he menivät sitten asumaan siellä?

HL: - Ne menivät justiinسا perheisiin kaikki. Pukkipivat perheisiin. Siinä perhe asu, paikallinen perhe ja paikalliset asujat. Ja ne siellä, kuka jäi eloon, oikein huonosti siellä, siellä oli nälkä. Siellähän vaikka leipä kasvaa mutta, kaikilla oli oma. Kaupat ei myöneet mitään, sota ku alko. Niinku meilläkin, leipää annettiin oikeen vähän, seitsemänsattaa grammaa, miehet, ihmiset. Samanlainen oli Arhangelissakin elämä, huono. Kuka sinne hukku mereen a kuka kuoli nälkään, monet. Ja oikeen vähän jäivät. Menivät Karjalaan sitte kuka jäi eloon.

SM: - No ketä tänne Tulomalle jäi sitten? Ketä vielä jäi siinä vaiheessa?

HL: - No sinne jäi, Niemiset jäivät vaikka lapsethan hänellä kuoli siellä Arhangelissa, yksi poika ja tyttö jäivät a kaksi lasta kuoli. Tuli Tulomalle asumaan.

Sitten, sitten kuka vielä... Killinsalmi Olga, Taavin sisko se oli, se, hän tuli lapsineen pois sieltä.¹⁵⁷

HL: - Ennen sotaa, niitä vietiin sinne Karjalaan että, ennen sotaa, niin.

SM: - No miksi vietiin, mitä he tekivät, tapahtuiko jotain?

HL: - Tiesikö ne siitä sovasta, sii... että sovasta pois, että luultiin että siellä Karjalassa on parempi että sota ei tule sinne. Minä ajattelin, että siitä heitä veivät sinne.

SM: - Ketkä heitä vei? ... Valtio?

HL: - Valtio veivät ne, kesän aikana, se oli justiin kesää. Kesäkuu. Oikein kaunis ilma, lämmin. No ne lähtivät, niin, mielellään lähtivät. Että siellä Karjalassa on lämmin myöskin ja kaikki yhteen paikkaan ja, ja sitten sota ko... Vuoen vielä siellä Karjalassa... Vuoen vain asuvat. Yksi vuosi. Ja tuli sota. Niitä alkoivat viedä Arhangelisiin. Ne Arhangelisiin veivät merellä. Meren kautta, Valkean meren. Ja siellä justiinسا saksalaiset alkoivat pommittamaan lentokoneista niitä, laivoja, ja sinne meni melkein kaikki meidän ihmiset. Oikein vähän jäivät eloon. Svenin äitiki siellä oli mutta hän jäi eloon. Tuli sitten sieltä takaisin tänne Tulomalle.¹⁵⁸

Karjalaan pakkosiirretyt suomalaiset määrättiin evakkomatalle Arkangeliin kesällä 1941, kun uusi sota syttyi Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Laivamatka kesti kuukauden, ja monet menehtyivät jo matkalle. Matkalaisilta loppui ruoka, ja vatsa- ja meritauti jylläsi matkustajien keskuudessa. Lääkärin apua ei ollut saatavilla, joten Vienanmerestä tuli monen, varsinkin ikäihmisen, hauta.¹⁵⁹ Arkangelissa osa suomalaisista sijoitettiin metsätyömaille töihin. Työ ei ollut varsinaisesti vartioitua pakkotyötä, mutta mahdollisuuksia muuhun ei ollut, eikä myöskään liikkumisvapautta, joten työtä voi hyvin perustein kuvailla pakkotyöksi.

Tämä siirto oli tuhoisa suomalaisille, sillä vain neljännes heistä oli elossa sodan päätyttyä. Pakkosiirrettävät asuivat yhtäjaksoisesti viikkoja tarkasti vartioiduilla rautatieasemilla ja saivat elantonsa jätteistä, madoista, eläinten raadoista, koirista, kissoista ja maasta löydetyistä mädäntyneistä perunoista. Kuolleisuus oli korkea jo asemilla ja ahtaasti pakatuissa tavaravaunuissa, joissa ihmisiä siirrettiin paikasta toiseen.¹⁶⁰ Käytännössä suomalaisten kohtalo oli joutua pakkotyöleireille eri puolille Neuvostoliittoa.

¹⁵⁷ Lokka Helena, haastattelu 2012

¹⁵⁸ Lokka Helena, haastattelu 2012

¹⁵⁹ Lokka 1993, 128

¹⁶⁰ Lokka 2006, 13

Arkangeliin siirretty Sven Lokka halusi ilmoittautua armeijan palvelukseen suomalaisen toverinsa kanssa. Sadan alokkaan joukosta kolmisenkymmentä suomalaista miestä erotettiin erilleen venäläisistä alokkaista. Pojat luulivat pääsevänsä erikoisjoukkoihin, sen sijaan heidät lähetettiinkin kymmenen päivän junamatkan päähän Tsheljabinskiin Ural-vuorten taakse Siperiaan. Miehet päätyivät nelimetristen piikkilanka-aitojen taakse vartioituun pakkotyöleiriin, jossa vangit rakensivat valtavaa rautatehdasta asumattomalle alueelle. Leirillä oli noin 36 000 vankia, joiden joukossa oli eri kansallisuuksia, mm. saksalaisia, suomalaisia, unkarilaisia, romanialaisia ja italialaisia. Virallisesti vankeja kutsuttiin nimellä ”työmobilisoidut”.¹⁶¹

Tsheljabinskin rautatehtaan valmistuessa vuonna 1946 työmobilisoidut muutettiin kaikessa hiljaisuudessa palkkatyöläisiksi, joten osa miehistä sai lopputilin ja pääsi lähtemään leiriltä. Joulukuun alussa 1946 Sven sai kuin saikin lopputilin ja palkan – rahaa juuri ja juuri sen verran että sillä pääsisi matkustamaan kotiin. Yhtenä harvoista suomalaisista hän pääsi palaamaan Tuulomalle seitsemän vuoden poissaolon jälkeen.¹⁶²

Toinen tuulomalainen nuorukainen Ensio Saren kertoo menneensä perheensä mukana evakkoon Vologdaan, josta hänet oli passitettu työarmeijaan. Hän kertoo nuorten miesten kohtalosta seuraavaa:

Mutta useimmat miehet joutuivat Tsheljabinskin vankileirille, varsinkin sotaväikään tulleet nuoret miehet. Sinne veljeni Anttikin joutui ja tuli sotavuosien jälkeen pois karkaamalla. Häntä ei voitu pakottaa leirille takaisin, koska karkottamiselle ei ollut laillisia perusteita.”¹⁶³

Seuraukset Tuuloman kylälle

Pakkosiirron seurauksena vuonna 1940 Tuuloman kylästä katosi suomalaisasutus edellä mainittua Tyyne Niemistä lukuun ottamatta kokonaan. Alkuperäisistä asukkaista

¹⁶¹ Lokka 1993, 159, 168, 171

¹⁶² Lokka 1993, 190–191, 200

¹⁶³ Erkkilä 2001, 57

kylään saivat jäädä vain kolme venäläisperhettä: Timofei M. Nikolaevin, Vasili A. Ramzaitsevin eli Helena Lokan perhe, sekä Buzovoin perhe¹⁶⁴. Neuvostovenäjän asutuspolitiikan mukaan kylä asutettiin työläisillä, jotka tuotiin muualta Neuvostoliiton alueelta. Sven Lokka pohtii kirjassaan Muurmannin Suomalaiset (1993, 204–205) syitä, jotka johtivat laajamittaisiin siirtoihin:

Miksi täältäkin siirrettiin kaikki suomalaiset vuotta ennen sotaa Karjalaan? Tilalle tuotiin tataareja etelästä ja vologdalaisia, jotka eivät osanneet tulla toimeen täällä, karun pohjolan oloissa. Sekö olikin tavoitteena, että hajotetaan talous? Vaikka siirtohommaa koko maan mittakaavassa suoritettiin juuri sen nimessä, että talous nousisi? Näihin kysymyksiin ei ollut vastausta.¹⁶⁵

Karjalaan pakkosiirretyistä suomalaisista jäi eloon vain muutama: Sven Lokka ja hänen äitinsä Greta Ekström, Outi Takkinen ja Helmi Jurmu poikansa Akun kanssa. Helmiltä oli kuollut pakkosiirrosta kaksi tyttäretä, Selma ja Aune. Outin mies Lydviki Takkinen oli kuollut nälkään.¹⁶⁶

Sven Lokka kertoo Tuulomajojen varrella olleen 3 kolhoosia: Vosmus, Jyrkinä ja Tuloma. Vosmuksen talous perustui poronhoitoon, kalastukseen ja maitokarjanpitoon. Raadollisesti hän kuvaa, kuinka kolhoosin toiminta pohjautui saamelaisilta riistettyihin poroihin, Patunankosken lohiapajiin ja suomalaisilta takavarikoituihin lehmiin ja hevosiin. Vuonna 1947 Vosmus ja Jyrkinä autioituivat ja ne liitettiin Tuuloman kylään.¹⁶⁷

6. SUOMALAISASUTUKSEN MERKITYS TUULOMAJOEN ALUEELLE

Tuulomajojen alueen nykyiset kylät ja suomalaisen historian merkitys kylille

Suomalaisilla oli vahva suomalainen identiteetti, mikä heijastui suomalaisten uudisasukkaiden asenteissa viranomaisia ja koululaitosta kohtaan jo ensimmäisten suomalaisten kylien muodostuessa Muurmannin rannikolle.

¹⁶⁴ Lokka S. 2006, 39

¹⁶⁵ Lokka S. 1993, 204–205

¹⁶⁶ Lokka 2006, 55

¹⁶⁷ Lokka 2006, 70

Tuulomajoen varren kylistä ovat tänä päivänä yhä jäljellä Tuuloma, Jyrkinä ja Padun. Näistä suurin taajama noin 2000 asukkaallaan on Tuuloma, jossa harjoitetaan edelleen maidon tuotantoa vanhan kolhoosin perustalla. Jyrkinä on tätä nykyä muuttunut lähinnä rikkaiden murmanskilaisten omistamien kesäasuntojen tyyssijaksi kauniissa jokivarsimaisemassa. Padun puolestaan on nykyisin osa Ylä-Tuuloman taajamaa, jossa se muodostaa vanhan puutaloalueen varsinaisen kylän koillispuolelle. Ylä-Tuuloma on kasvattanut suosiotaan varakkaiden kaupunkilaisten viikonloppunviettopaikkana, niinpä monet vanhat puutalot ovat saaneet väistyä uudisrakentamisen tieltä, kun kaupunkilaiset rakentavat mökkejään vanhan kylän alueelle. Paikkakuntalaisten mukaan alueelta on 1990-luvun myllerrysten kuluessa ja sen jälkeen häädetty vanhoja asukkaita pois sekä laillisin että laittomin keinoin. Myös 1960-luvun alussa Ylä-Tuuloman vesivoimalaitoksen rakennustöiden yhteydessä suomalaisten työntekijöille rakentamat matalat pari- ja rivitalot ovat nykyisin korkeassa kurssissa ja haluttua omaisuutta viikonloppunviettopaikoiksi.

Suomalaisten läsnäolo

Kesällä 2013 kuljin Tuuloman kylässä, tarkoitukseni valokuvata vanhoja rakennuksia jotka olivat peräisin suomalaisasutuksen ajalta. Olin kuullut, että rakennuksia olisi jäljellä, mutta en tiennyt missä ne tarkalleen sijaitsivat. Pysähdyin kysymään neuvoa tien varressa perunoita ja kaalia myyviltä naisilta. Ensimmäisellä naiskaksikolla, jonka luona pysähdyin, ei ollut mitään tietoa suomalaisilta jäljelle jääneistä mökeistä. Näytti siltä, etteivät he tieneet suomalaisten koskaan asuneenkaan Tuulomalla. Seuraavan naiskaksikon luona onneni kuitenkin kääntyi, ja tämä kaksikko tiesi hyvinkin vanhojen suomalaisten mökkien olemassaolosta. Kävi ilmi, että toinen heistä tiesi jopa siinä asuneiden henkilöiden sukunimen, **Killinsalmi**¹⁶⁸. Paljon mahdollista, että rakennukset eivät ole Killinsalmien, jotka kyllä ovat Tuuloman entisiä asukkaita, vaan jonkin muun suomalaisperheen. Joka tapauksessa ainakin yksi suomalaisnimi muistettiin ja sain tarkat ohjeet, kuinka löytää näiden vanhojen rakennusten luokse.

¹⁶⁸ Mielenkiintoista kyllä, naiset puhuivat Killinsalmesta, eivätkä Kellinsalmesta, aivan kuten Helena Lokka tekemässäni haastattelussa, vaikka kaikissa kirjallisissa lähteissä nimi on muodossa Kellinsalmi.

Vanha suomalaiskylästä jäljellä oleva puutalo nykyisen Tuuloman keskustassa. Kuva on otettu heinäkuussa 2013. Naapurina tällä mökillä on viisikerroksisia neuvostomallisia betonitaloja. Kuva: Sirpa Mänty.

Sama pieni puutalo ja kadunvarren betonitalot. Kuva: Sirpa Mänty

Tuuloman kylän keskustaa vuonna 2013. Oikeassa reunassa olevien kerrostalojen välissä olevaa katua ylös noustessa näkee pian vasemmalla puolella nämä vanhat suomalaismökit. Huhtikuussa 2017 ajelin taas mökkien luo, ja siellä ne olivat samassa kunnossa kuin ennenkin.
Kuva: Sirpa Mänty

Loppujen lopuksi mökit sijaitsivat aivan Tuuloman nykyisen kylän keskustassa, viisikerroksisten neuvostomallisten tiilikerrostalojen välissä. Paikkaan oli helppo osata, eikä romahtamisen partaalla olevia rakennuksia voinut olla huomaamatta.

Huolimatta siitä, että Tuulomalla asuu edelleen joitakin harvoja kuolansuomalaisten jälkeläisiä, suomalaisuuden muisto alueella ei tunnu olevan kovinkaan vahva.

Historiantutkimuksessa ja etnologiassa puhutaan usein *sosiaalisesta* tai *kollektiivisesta muistista*, joka käsittää jonkin yhteisön tai yhteiskunnallisen ryhmän, jopa valtakunnan ylläpitämiä historiantulkintoja ja niitä tapoja, joilla näitä tulkintoja ylläpidetään. Paikat ja rakennukset voivat olla tärkeä osa sosiaalista muistia.¹⁶⁹ Käytännössä sosiaalinen muisti paikantuu kuitenkin yksittäisten ihmisten

¹⁶⁹ Ukkonen 2000, 35

muodostamaan kokonaisuuteen.¹⁷⁰ Tämänhetkinen tilanne Tuulomalla näyttää heijastavan suoraan sitä tosiasiaa, että nykyisten asukkaiden joukossa on vain vähän kuolansuomalaisia ja heidän jälkipolveaan.

Brittiläinen antropologi Paul Connerton toteaaakin käsitellessään sosiaalista muistia, että nykyisyyden kokemus perustuu pitkälti menneisyyden tuntemiseen. Nykyiset kokemukset värittävät menneisyyden tulkintaa ja menneet kokemukset vaikuttavat nykyisyyden kokemiseen. Menneisyydestä muodostetuilla mielikuvilla useinkin perustellaan kuluvan hetken sosiaalista järjestystä.¹⁷¹ Näin ollen ei ole samantekevää, säilyykö suomalaisten muisto Tuuloman historiankirjoituksessa.

Kirjailija ja toimittaja Veikko Erkkilä siteeraa teoksessaan ”Uskottiin aina parempaan” Sven Lokan kertomusta siitä, kuinka suomalaiset olivat perustaneet Tuulomalle talousyhteisön, Päiväjärven karjatalous- ja kalastusarttelin. Kymmenen vuotta talousyhteisön perustamisen jälkeen artteli muunnettiin kolhoosiksi ja se sai nimekseen Tuuloman kolhoosi (sittemmin sovhoosi).

Tuuloman sovhoosin historiaan ei kuitenkaan oltu kirjattu tietoa sen suomalaisista perustajista, ja tämä asiantila vaivasi Sven Lokkaa. Vuonna 2000, kun venäläiset juhlivat sovhoosin 70-vuotisjuhlia, olisi juhlien pitänyt olla talousyhteisön 80-vuotisjuhlat. Sven Lokka oli juhlissa mukana, hän käytti siellä puheenvuoron oikean historiankirjoituksen puolesta, ja vaati suomalaisen osuuden näkymistä sovhoosin historiassa.¹⁷²

Muistan itsekin Sven Lokan kertoneen henkilökohtaisesti itselleni, että hallinto on pyyhkinyt kyseiset 10 vuotta pois Tuuloman historiasta. Hän piti sitä tahallisenä historian vääristämisenä ja kuolansuomalaisten olemassaolon kieltämisenä.

Sven Lokan aktiivisen vaikuttamisen ansiosta on vuonna 1999 Tuulomalle pystytetty Stalinin vainojen suomalaisuhreille muistolaatta.

Suomussalmelainen Ilmari Schepel, joka myös tunsu Sven Lokan henkilökohtaisesti, kertoo Tuulomalle pystytetystä muistolaatata:

¹⁷⁰ Hytönen 2014, 32

¹⁷¹ Connerton 1989, 2, 3

¹⁷² Erkkilä 2001, 155–156

Sven Lokan ansiosta Stalinin vainojen suomalaisuhrien muistolaatta Venäjällä asennettiin Tuuloman kylässä, lähellä Murmanskia, lokakuussa 1999. Laatan teksti:

"Muisto suomalaisuhreille. Teloittajalla on aina se toive, että hänen uhrinsa eivät koskaan nouse, eivätkä esiinny syytepuhein. Mutta siitä huolimatta on olemassa sellainen oikeus, joka voi pakottaa kuolleetkin puhumaan. Sen oikeuden nimi on historia."¹⁷³

Laatta on asennettu muistoksi niille henkilöille, jotka neuvostojärjestelmän systemaattisten vainojen aikana teloitettiin Tuuloman ja Jyrkinän kylistä. Tähän muistolaattaan on liitetty 39 ihmisen nimet, heistä lähes kaikki ovat suomalaisia.¹⁷⁴

Sven Lokan kertoma esimerkki suomalaisuuden tarkoituksellisesta unohtamisesta sovhoosin historiassa on oiva esimerkki siitä, kuinka sosiaaliseen muistiin voidaan vaikuttaa yhteiskunnan puolelta. Menneisyys voi muuttua sosiaalisessa muistissa erilaisten tulkintojen ja myös *vaikenemisen* kautta.

Suomalaisia yhdistävä tekijä, evankelis-luterilainen uskonto, on myös merkittävä tekijä suomalaisen identiteetin ylläpitämisessä. Venäjällä evankelis-luterilainen kirkko on erikoisuus valtavirran harjoittaessa ortodoksista uskontoa. Valtaväestöön heijastettuna luterilaisuudella on merkittävä rooli suomalaisen identiteetin jatkumolle. Vuonna 1990, kun Venäjälle julistettiin uskonnonvapaus, inkerinsuomalaiset olivat ensimmäisenä perustamassa evankelis-luterilaista seurakuntaa vuosikymmenien tauon jälkeen. Samoihin aikoihin Murmanskiin alettiin perustaa luterilaista seurakuntaa. Luterilaisuus on kuin onkin suomalaisuuden perimässä vahvana tekijänä. Busyreva pitää luterilaista kirkkoa yhtenä voimakkaimmista etnisyyttä yhdistävänä tekijänä tämän päivän Venäjällä.¹⁷⁵

¹⁷³ Schepel [online]

¹⁷⁴ Lokka 1999, 12

¹⁷⁵ Busyreva 2016, 111, 112

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuolan niemimaan asutuksen kansainvälinen ja värikäs historia on jäänyt tuntemattomaksi monelle alueen tämän päivän asukkaista. Kuten pikkuhiljaa huomattiin, 1800-luvulla vallinnut Venäjän hallinnon hyväksyvä suhtautuminen uudisasukkaiden kansalliseen kirjoon ei ollut pysyvä. Asenneilmapiirin muutos huipentui ulkomaalaisten karkottamiseen vuonna 1940. Busyreva pitää sodan jälkeistä aikaa vahvimmin suomalaisia muuhun väestöön sulauttavana ajanjaksona¹⁷⁶.

Kirjailija Veikko Erkkilän haastattelema, pakkosiirtojakson ja sotien jälkeen Karjalan Tasavaltaan Suojärvelle asettunut tuulomalainen Ensio Saren puntaroi suomalaisuuden merkitystä seuraavasti:

”Kansallinen kasvatus lähtee lapsuudessa. Minä kasvoin suomalaiseksi. En tiedä, miksi jotkut saattoivat kasvaa samassa maaperässä venäläismielisiksi. Ehkä he eivät kyenneet tai halunneet torjua venäläisyyttä. Me vanhat saimme vahvimman suomalaiskasvatuksen ja siksi se on meissä varmimmin säilynyt. Minun ja siskojeni välilläkin pieni ikäero näkyy. Muurmannilla suomalaiset olivat suomalaisia, eikä siihen pystynyt vaikuttamaan politiikkakaan. Nykyisin nuorimmissa suomalaisissa Venäjällä ei taida olla lainkaan suomalaismieltä. Keski-ikäiset ihmiset ovat välivaiheilla ja kokevat eniten ristiriitoja.”¹⁷⁷

Hänen lausunnossaan heijastuu Päiväjärven/Tuuloman kylän vahva suomalainen perusta ja uudisasukkaiden pyrkimys vaalia suomalaisuutta ja suomen kieltä, missä onnistuttiinkin hyvin aina vuoden 1940 pakkosiirtoon saakka. Tätä pyrkimystä todistavat myös Päiväjärven kyläneuvoston kokousten monet merkinnät suomen kielen opetuksen tärkeydestä ja pyrkimys suomen kielen ja kulttuurin vahvistamiseen.

Neuvostoliiton aikana suomen kieltä on tuettu lähinnä Karjalan Tasavallassa, ja

¹⁷⁶ Busyreva 2016, 134

¹⁷⁷ Erkkilä 2001, 68

Kuolan niemimaan suomen kielen puhujat ovat olleet aika lailla oman onnensa nojassa, hajallaan eri kaupungeissa ja kylissä. Perheissä on joko yritetty välittää suomen kieltä lapsille tai sitten se on yritetty painaa unohduksiin vallitsevan poliittisen tilanteen takia. Tämä on aiheuttanut omat ristiriitansa suomalaisuuden esille tuomiseen ja suomalaisen identiteetin yllä pitämiseen.

Sven ja Helena Lokan Suomessa asuva tyttärentytär Elena Lokka kuvailee Sven Lokkaa koskevan blogikirjoituksen¹⁷⁸ kommentteissa, millaista on olla suomalaisen tyttärenä Venäjällä ja millaista on asua Suomessa kuolansuomalaisen jälkeläisenä, "ryssänä":

"Hän [Sven Lokka] eli elämänsä Venäjällä suomalaisena, venäläisille muukalaisena ja muuttolintuna, vaikka syntyi Venäjän puolelle suomalaiseen perheeseen ja oppi venäjää vasta 14-vuotiaana. Hän tavallaan halusi palata vanhempiensa kotimaahan, mutta päätti monesti, että parempi olla suomalaisena Venäjällä kuin ryssänä Suomessa. Minä elän ryssänä Suomessa, ja Murmanskissa elin finnkana (suomen liikkana), vaikken osannutkaan suomea... Voin kertoa teille, ettei ole helppoa kumpikaan vaihtoehto, myös työn saaminen, vaikka onkin kaksoiskansalainen, on erittäin vaikeaa, eikä muuttolinnulla periaatteessa olekaan kotimaata..."¹⁷⁹

Kirjailija Sven Lokan suuri huolenaihe oli, että kuolansuomalaisten kokemukset painuisivat unohduksiin. Hän halusi kirjoittaa kuolansuomalaisten vaiheista, nimenomaan jotta heitä ei unohdettaisi. Saman syyn takia hän vimmaisesti maalasi viimeiset parikymmentä vuotta elämästään, hänen taulunsa ovat öljyvärein tallennettuja dokumentteja kuolansuomalaisten elämästä ja vaiheista.

Kuinka kirjailijan toive siitä, että suomalaisten historiaa tällä alueella ei unohdettaisi, on toteutunut? Paljonko kuolansuomalaisten historia on saanut huomiota hänen poismenonsa¹⁸⁰ jälkeen? Paljon on muuttunut vuoden 1940 ulkomaalaisten karkotuksen jälkeen näillä alueilla. Neuvostoliiton harjoittama kansallisuuksien eri puolille sirottamisen politiikka on tuottanut tulosta, ja hyvin harvat muistavat kylien

¹⁷⁸ Schepel, Ilmari [online]

¹⁷⁹ Sven ja Helena Lokan tyttärentyttären kirjoitus [online]. Tässä tyttärentytär viittaa Sven Lokan teokseen "Missä on muuttolinnun kotimaa". Siteeraus julkaistu Elena Lokan luvalla hänen omalla nimellään.

¹⁸⁰ Sven Lokka menehtyi sairaskohtaukseen Ylä-Tuulomalla marraskuussa 2008, 84-vuotiaana.

historiaa nykyisen venäläisasutuksen parissa. Alue on luonnollisestikin hyvin venäläistynyt, eikä tällainen pieni historiallinen jakso juurikaan näy kuvassa.

Ranskalainen sosiologi Maurice Halbwachs on painottanut kollektiivisen muistin olemassaolon riippuvuutta kommunikoinnista muiden kanssa. Se, mikä ei ole yhteisesti jaettavaa muistiainesta, on unohdettua.¹⁸¹ Kulttuurilliset, jaetut muistot muodostavat tärkeän sillan nykyhetken ja menneisyyden välille.¹⁸² Tiettyjen tapahtumien muistaminen ja toisten unohtaminen muokkaavat vuorovaikutteisesti ryhmän ja henkilön identiteettiä. Jokapäiväisessä elämässä yksittäinen henkilö on jatkuvassa prosessissa, jossa hän määrittelee suhdettaan ympäröivään yhteiskuntaan ja muodostaa omaa identiteettiään – mielikuvaa siitä, kuka hän on, ja kuka hän haluaa olla suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Kuten tutkija Laura Hirvi toteaa, identiteetin olemassaolo on pitkälti sidoksissa ympäröivän yhteiskunnan olosuhteisiin, ja voi siten vaihdella erilaisten aikakausien kuluessa yhden ihmiselämän sisällä.¹⁸³ Tätä prosessia edustavat Ensio Sarenin ja Sven Lokan tyttärentyttären mietteet samassa paikassa kasvaneiden henkilöiden identiteettien eroista. Kuka ihminen kokee olevansa, mitä yhteiskunnalliset rakenteet haluavat hänen olevan ja mitä ympäröivä yhteisö hänelle viestii, vaikuttaa olennaisesti siihen millainen ihmisen identiteetistä rakentuu ja mitä identiteetin osia hän haluaa tai pystyy aktiivisesti yllä pitämään. Busyreva painottaa "itseidentifikaation" merkitystä, ja tuo esille suvun tai etnisen ryhmän yhteiset kokemukset, kuten koetut traumat, ryhmän identifikaatiota ylläpitävänä ja vahvistavana tekijänä.¹⁸⁴ Kertoessaan informanttiensa tarinoita Busyreva pitää muistitiedon ja perheen sisäisten muistoesineiden ja -dokumenttien säilyttämistä olennaisen tärkeänä kansallisen identiteetin säilymiselle. Perheen historian tunteminen tuo esille tiivistetysti koko kansakunnan historian. Eräs hänen informanteistaan oli kirjoittanut isoäitinsä elämäntarinan, jotta hänen poikansa ei unohtaisi suvun historiaa ja heidän kokemiaan asioita. Kirjoitus oli tehty vain oman perheen luettavaksi, mutta poika käytti sitä koulun lehdessä, jossa kerrottiin Stalinin

¹⁸¹ Halbwachs 1992, 51 ja Korhokangas 1999, 164

¹⁸² Roseman, Sharon 2012, 196

¹⁸³ Hirvi, Laura 2013, 23

¹⁸⁴ Busyreva 2016, 88

vainojen aikaisista ihmiskohtaloista. Tällä tavoin perheen historia päättyi osaksi kokonaisuutta.¹⁸⁵

Olennaisena osana muistelupuheen tulkintaa historiallisissa yhteyksissä on sen huomioiminen, mitä uskalletaan kertoa tai mitä jätetään kertomatta. Venäjän valtion alueella asuville henkilöille on muodostunut neuvostovallan aikana sisäinen koodisto siitä, mitä sanotaan ja mitä täytyy jättää sanomatta. Tällaiset yhteiskuntarakenteeseen syväälle juurtuneet järjestelmät muuttuvat hitaasti, sukupolvien vaihtumisen myötä. Vaikka Neuvostoliiton kaatumisesta on jo melkein 30 vuotta, ihmiset vasta prosessoivat ja käsittelevät tietoa siitä, mitä neuvostovallan aikana oikeastaan tapahtui. Talvella 2012 Venäjän televisiossa esitettiin dokumentti Pohjois-Korean oloista. Dokumentin jälkeen selvästi järkyttynyt ystäväni totesi: "Ajatella, me olemme eläneet läpi tuon!"

Oman lukunsa menneisyyden muistamiselle tai sen muistamattomuudelle tuovat kovat kokemukset Stalinin vainojen aikoina. Vaikka omat sukulaiset olisivatkin rehabilitoitu, aiheen ympärillä on edelleen tietty salaperäisyyden ja varovaisen puheen viitta. Venäläisten sieluihin on jäänyt syvä pelko aiheettomista pidätyksistä ja niiden seurauksista. Asioista käytetään runsaasti kiertoilmaisuja. Esimerkiksi olen törmännyt siihen, että KGB:n nimeä ei välttämättä mainita puheessa, ainakaan puhelimesta. Kun tiedustelin Murmanskissa paikallispuhelun yhteydessä ystävältäni KGB:n arkistoiman tiedon sijaintia, hän vastauksessaan jatkuvasti puhui "sen kolmikirjaimisen järjestön" asioista. Edelleen kytevä pelko tuli esille myös Busyrevan haastattelemien henkilöiden kertomuksissa. Eräs informanteista oli kieltänyt äitinsä haastattelemisen, koska hänen äitinsä pelkää edelleen vainoja ja on kieltänyt tyttärensä puhumasta suomalaisista juuristaan. Busyrevan tulkinnan mukaan suomalaiset joutuivat kärsimään puheistaan Stalinin vainojen aikoina, ja tällöin omaksuttiin vaikenemisen strategia. Myöhemmin vaikeneminen muuttui tavaksi.¹⁸⁶

Muistelun varovaisuudesta tänä päivänä kertoo mielestäni myös Busyrevan oma kommentti, kun hän kertoo informanttiansa haastattelujen sisällöstä. Hän antaa

¹⁸⁵ Busyreva 2010, 80

¹⁸⁶ Busyreva 2010, 83

tunnustusta sille, että suurin osa vastaajista ei sanonut pahaa sanaa neuvostovallasta, huolimatta siitä mitä heidän sukunsa oli kärsinyt neuvostovallan aikana, eivätkä he tuoneet myöskään tällaista tunnetta esille.¹⁸⁷ Hän ei millään tavoin pohdi mahdollisuutta, että tämän neuvostovallan arvostelemattomuuden takana voisi edelleen piillä pelko.

Tietyn ryhmän muistitiedon säilyttämiselle ja säilymiselle tarvitaan erilaisia apuvälineitä, jotka nykyaikana muodostuvat julkaisuista ja erilaisista sähköisistä viestintävälineistä suullisen perimätiedon lisäksi. Paul Connertonin mukaan sosiaalisen muistin hallitseminen kuvastaa vallan hierarkiaa, tietojärjestelmien kontrollointi ja omistaminen ovat ratkaisevassa asemassa poliittisessa vallankäytössä.¹⁸⁸ Hänen mukaansa nyky-yhteiskunnassa sosiaalinen muisti oman yhteiskunnan lähihistorian tapahtumista on huolestuttavasti katoamassa.¹⁸⁹ Voidaan myös puhua virallisesta muistista, jonka takana on aina jokin valtaa käyttävä taho.¹⁹⁰ Elena Busyrevan tutkimukset kuolansuomalaisien kohtaloista ja heidän haastattelunsa ovat osoitus Venäjän virallisen historiankirjoituksen kasvavasta moniäänisyydestä 2000-luvulla, ja voidaan olettaa että hänen työnsä tukee myös uuden muistitiedon ja kokemukseronnan esille tulemistä.

Erilaisissa tapahtumissa ja arjessa läsnä olleiden henkilöiden muistelupuhe tuo tärkeän ulottuvuuden historiankerrontaan oman kohderyhmänsä osalta. Muistelupuhe antaa äänen niille henkilöille, jotka ovat olleet paikan päällä kokemassa asiat ja tapahtumat, jotka ovat vaikuttaneet esimerkiksi tässä tapauksessa kuolansuomalaisien jokapäiväiseen elämään ja heidän kohtalonsa muodostumiseen laajemmissa yhteiskunnallisissa yhteyksissä. Muistelupuhe tekee historiallisen asiatiedon eläväksi, antaa ikään kuin lihan luiden ympärille.

Suomen puolella tuotettu muistelupuhe on laajaa ja näkyvää, erityisesti Petsamon alueen osalta. Petsamoon liittyen on julkaistu runsaasti tutkimuksia ja kaunokirjallisuutta, alue ei ole suinkaan jäänyt unohtuksiin suomalaisilta. Ja hyvä niin.

¹⁸⁷ Busyreva 2010, 91

¹⁸⁸ Connerton 1989, 1

¹⁸⁹ Connerton 2009, 2

¹⁹⁰ Makkonen 2006, 249

Petsamosta itään sijainneet kylät ovat jääneet kuitenkin pienemmän ihmisjoukon kiinnostuksen kohteeksi, joten niistä tuotettu muistelupuhe on harvalukuisempaa kuin Petsamosta tuotettu materiaali. Kuolansuomalaisten vaiheista riittäisi ammennettavaa useiden tutkimusten tarpeeksi. Mielenkiintoinen näkökulma olisi verrata kuolansuomalaisten kokemuksia tämän päivän kansainväliseen muuttoliikkeitään ja sopeutumiseen toisistaan poikkeavien kulttuurien kohdatessa.

Helena Lokka on saanut äänensä kuuluville tässä tutkimuksessa, aikaisempina vuosina hänen kokemuksensa ja tietonsa suomalaisten kohtaloista ovat jääneet kirjailijapuolison varjoon. Helenan hämmästyttävän luja terveys ja erinomainen muisti tekevät hänestä erinomaisen tietolähteen meille, jotka emme ole omin silmin päässeet kokemaan tapahtumia ja aikoja, joista hän kertoo. Toukokuussa 2017 Helena täytti 91 vuotta, ja kertoo edelleen kokemuksistaan hyvin mielellään.

LÄHTEET

Alariesto, Tuija & Ranta, Esko 2008: Muurmannin suomalaisten menneisyyden tulkki. Raito 2008: 11–15. Rovaniemi: Lapin maakuntamuseo.

Alavuotunki, Jouni 1992: Suomalaiskohtaloita Muurmannin rannalla. Rajaseutu 69(1992): 4, 10–11.

Aro, Laura 1999. Identiteetti ja perinne. – Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155, 177–187. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Busyрева, Elena Vladislavnovna 2010. History and memory by contemporary Kola families with Finnish roots. Istorija i pamjat sovremennih Kolskih semei s Finskoj rodoslovnoj. – Rossiskaja Akademija Nauk, Trudi 2: 79-93. Apatity: Kolskij Nautsnij Tsentr RAN.

Busyрева, Elena Vladislavnovna 2016. Sohraneine i transformatsija etnitshnosti v Finskih semjah na Kolskom severe (60-e godi XIX v. – natshalo XXI v.) Dissertatshii. Apatity: Tsentr Gumanitarnih Problem Barents Regiona Federalnovo Gosudarstvennovo bjodzetnovo uthershenija nauki Kolskovo Nautshnovo Tsentra Rossiskoj Akademii.

Connerton, Paul 1989. How Societies Remember. Cambridge: Cambridge University Press.

Connerton, Paul 2009. How modernity forgets. Cambridge: Cambridge University Press.

Davydov, Ruslan & Orekhova, Ekaterina 2012. The Murman Coast – on the eve. – Murman – the Coast of Hope. Varanger Museum exhibition catalogue and collection of articles, 27–29. Vadsø: Varanger Museum.

Erkkilä, Veikko 2001. Uskottiin aina parempaan. Tarinoita venäjänsuomalaisista. Helsinki: WSOY.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Ervasti, August Wilhelm 1882a. Muutamia tietoja Suomelle pyydetystä alasta Jäämeren rannalla. Uusi Suometar 9.9.1882 (209/1882):1.

Ervasti, August Wilhelm 1882b. Muutamia tietoja Suomelle pyydetystä alasta Jäämeren rannalla. Jatkoa n:oon 209. Uusi Suometar 12.9.1882. (211/1882):1.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214, 25–48. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija 2006. Muistitieto ja tutkimus. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214, 7–13. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Frigren, Pirita 2017. Tirkistelyä vai ymmärryksen lisäämistä? Historiantutkija arkaluontoisista asioista kirjoittamassa. – Satu Lindman, Anu Koskivirta & Jari Eilola (toim.) Historiantutkimuksen etiikka kirjoittajille, 51–73. Helsinki: Gaudeamus.

Godenhjelm, Hugo 1916. Suomen ev. lut. kkon papiston matrikkeli. Liite: Inkerinmaan seurakunnallisia tietoja. Tampere.

Hakamies, Inkeri 2016. Tutkimuksen monet dialogit. – T. Steel & J. Jouhki (toim.) Etnologinen tulkinta ja analyysi: Kohti avoimempaa tutkimusprosessia, 200–235. Helsinki, Ethnos ry.

Halbwachs, Maurice 1992 [1941]. On Collective Memory. Chicago: The University of Chicago Press.

Hirvi, Laura 2013. Identities in Practice. A Trans-Atlantic Ethnography of Sikh Immigrants in Finland and in California. Studia Fennica Ethnologica. Helsinki: Finnish Literature Society.

Homén, Theodor 1920. Östkarelen och Kola Lappmark, Skildrade av finska natur- och språkforskare. Helsingfors: Söderström & Co Förlagsaktiebolag.

Hytönen, Kirsi-Maria 2014. ”Ei elämäni lomia mahtunut.” Naisten muistelukerrontaa palkkatyöstä talvi- ja jatkosotien ja jälleenrakennuksen aikana. Kultaneito XIII. Helsinki: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Jentoft, Morten 2001. De som dro østover. Kola-nordmennens historie. Trondheim: Gyldendal Norsk forlag AS.

Jentoft, Morten 2007. Ljudi prigranitshnaja. Tainaja voina na Severe. Mennesker ved en grense. En beretning om folk i Øst-Finnmark i historiens drama. Murmansk: Isdatelstvo Reklamnaja poligrafija.

Karjalan-Muurmannin alueen siirtolais-asutus, 1925. Tiedonanto-kirjanen niitä varten, jotka haluavat asettua Karjalan-Muurmannin alueen asutuspalstoille. Leningrad: Muurmannin Rautatiehallinto, V.S.F.N.T. Luoteisen Alueen Taloudellinen Neuvottelukunta, Kolonisatsioonikomitea.

Kiselev, Aleksei Alekseevitsh 2009. Otsherki etnitsheskoj istorii Kolskovo Severa. Murmansk: Murmanskij Gosudarstvennij Pedagogitsheskij Universitet MGPU.

Kniga Pamjati, 1997. S. N. Dashinskij, V.V. Voronin ja V.A. Netshuskin (toim.) Kniga Pamjati Murmanskoe Oblast. Zertv polititseskih repressii (30–50-e gg.). Книга Памяти Мурманская Область. Жертв политических репрессии (30/50/e гг.). Murmansk: Memorial.

Korkiakangas, Pirjo 1999. Muisti, muistelu, perinne. – Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155, 155–176. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Korkiakangas, Pirjo 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214, 120–144. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koskinen-Koivisto, Eerika 2013. A Greasy-Skinned Worker – Gender, Class and Work in the 20th-Century Life Story of a Female Labourer. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.

Kähkönen, Esko I. 1984. Kirkko kansan kasvattajana. Lappi ja peräpohjola Kuopion hiippakunnassa 1800-luvun loppupuolella. Lapin Korkeakoulun kasvatustieteiden osaston julkaisuja. Sarja B, Tieteellisiä tutkimuksia ja selvityksiä 1/1984. Rovaniemi: Lapin korkeakoulun kasvatustieteiden osasto.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen Hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lahti-Argutina, Eila 2001. Olimme joukko vieras vaan. Venäjänsuomalaiset vainonuhrit Neuvostoliitossa 1930-luvun alusta 1950-luvun alkuun. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Lappalainen, Tarja 2013a. Sven Lokka – viimeinen kuolansuomalainen. – Inarilainen 2.10.2013, 16.

Lappalainen, Tarja 2013b. Kuolansuomalaisten kauhunvuodet. – Inarilainen 9.10.2013, 13.

Leinonen, Marja 2009. Kuolan niemimaan filman-saamelaiset. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja 92, 103–144.

Lokka [Lokko], Sven 1993. Murmannin suomalaiset. Kirja ensimmäinen. Murmansk: Kultuuri Fondi.

Lokka, Sven 1994: Uuralaisten tragedia. Muurmannin suomalainen muistelee. – Carelia 3/1994, 5–22.

Lokka, Sven 1999. Missä on muuttolinnun kotimaa. Muurmannin suomalaisia. Hämeenlinna: Kustannus Veikko Erkkilä, Karisto.

Lokka, Sven 2006. Kun muuttolintu ei palaa. Muurmannin suomalaisia. Kustannus Levin Sanomat, Gummerus.

Lonkila, Helena 2016. Syvällä sydänmaassa. Yrjö Blomstedtin ja Victor Sucksdorffin Kainuu. Jyväskylä Studies in Humanities 281. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Makkonen, Elina 2006. Instituution suullinen historia. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus.

Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214, 245–270. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Meintel, Deirdre & Mossière, Géraldine 2012. Going through the back door. Studying ethnicity via religion. Artikkeliteoksessa *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork*. Toim. Hirvi, Laura & Snellman, Hanna. *Studia Fennica Ethnologica* 14, s. 128–149, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Nielsen, Jens Petter 2005. The Murman Coast and Russian Northern Policies ca. 1855–1917. – Alexei Yurchenko & Jens Petter Nielsen (toim.) *In the North My Nest is Made. Studies in the History of the Murman Colonization 1860–1940*, 10–27. Tromsø: University of Tromsø & European University of St. Petersburg.

Onnela, Samuli 1973. Muurmannin rannan luterilaiset v. 1887–1888. *Acta Societatis Historicae Ouluensis. Scripta Historica III. Oulun historiaseuran julkaisuja. Tomus III.* Oulu: Oulun historiaseura.

Onnela, Samuli 1975. Pastori K. R. Jauhainen Muurmannin rannalla (1886–1895). *Torniolaakson vuosikirja 1975*, 93–109. Tornio: Tornionlaakson kotiseututoimikunta.

Orehova, Ekaterina Aleksandrovna, 2009. Kolonisatsija Murmanskovo Berega Kolskovo Polyostrova vo vtoroj polovinie XIX – pervoi treti XX vv. Dissertatsija na soiskanie utshenoi stepeni kandidat istoritseskih nauk. Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburskij Gosudarstvennij Universitet.

Orehova, Ekaterina Aleksandrovna, 2012. "We are so different..." National Groups of the Colonists on the Murman Coast. – *Murman – the Coast of Hope. Varanger Museum exhibition catalogue and collection of articles*, 49–51. Vadsø: Varanger Museum.

Orehova Ekaterina, Davydov Ruslan & Peresadilo Ruslan 2012. "We wanted the best..." Benefits and Privileges for the Colonists of the Murman Coast. – *Murman – the Coast of Hope. Varanger Museum exhibition catalogue and collection of articles*, 41–43. Vadsø: Varanger Museum.

Paulaharju, Samuli 1921. Kolttien mailta, Kansatieteellisiä kuvauksia Kuolan Lapista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Poljarnaja Pravda 26.1.1933, no 21(1890). Natsionalnim skolam okrugam maksimum vnimanija. Ukrepit Tulomskuio skolu.

Riihinen, Veikko 1999. Petsamon kalastus. – Jouko Vahtola & Samuli Onnela (toim.) *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944*, 249–283. Jyväskylä: Petsamo-seura ry, Gummerus.

Roseman, Sharon R. 2012. 'Hai que etenderse' (We Have to Understand One Another). *Fieldwork, Migration and Storytelling Events*. – Laura Hirvi & Hanna Snellman (toim.) *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork. Studia Fennica Ethnologica* 14, 193–215. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Salmi-Niklander, Kirsti 2006. Tapahtuma, kokemus ja kerronta. – Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214, 199–220. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ukkonen, Taina 2000. Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 797. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vainio-Korhonen, Kirsi 2017. Vastuullinen historia. – Satu Lindman, Anu Koskivirta & Jari Eilola (toim.) Historiantutkimuksen etiikka kirjoittajille, 29–47. Helsinki: Gaudeamus.

Voionmaa, Väinö 1919. Suomi Jäämerellä. Helsinki: Edistysseurojen kustannusosakeyhtiö.

Sähköinen aineisto

Alariesto, Tuija 2008. Sven Lokka: Muistoja Muurmannilta.
http://www.museot.fi/nayttelykalenteri/index.php?nayttely_id=1596 (9.4.2013).

Karta öfver Finland: Sektionen A5. Gylden, C.W. 1863.
Kokoelma: Suomen yleiskartta 1866-1873 [31].
Kartan tuottaja: www.vanhakartta.fi, Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-200806175503> (28.4.2017).

kolamap.ru <http://kolamap.ru/index.html> (10.12.2016).

Memorial-järjestö www.memo.ru, englanniksi <http://www.memo.ru/eng/index.htm> (14.4.2014).

Kotus, kielitoimiston sanakirja. www.kielitoimistonsanakirja.fi (16.5.2017).

Schepel, Ilmari <http://ilmari.puheenvuoro.uusisuomi.fi/29338-sven-lokka-sven-petrovich-lokko> (27.4.2017).

Sivistyssanakirja <http://suomisanakirja.fi/kulakki> (9.4.2013).

Sven ja Helena Lokan tyttärentyttären kirjoitus
<http://ilmari.puheenvuoro.uusisuomi.fi/29338-sven-lokka-sven-petrovich-lokko>
kommenteissa: <http://ilmari.puheenvuoro.uusisuomi.fi/29338-sven-lokka-sven-petrovich-lokko#comment-298131> (27.1.2014).

Tuuloman alueen Murmanskin hallinnollinen sivusto, gov-murman.ru, <http://mun.gov-murman.ru/local/tuloma.shtml> (28.2.2013).

Tuuloman aluehallinnon sivusto, tuloma51.ru, www.tuloma51.ru (1.3.2013).

Haastattelu

Helena Lokka, 22.7. 2012 Ylä Tuulomalla.

Haastattelija: Sirpa Mänty.

Haastattelun kesto: 1h 13min 43s.

Haastattelupaikka: Helena Lokan koti, Ylä-Tuuloma, Murmanskin alue

Haastattelun formaatti ja säilytyspaikka: Nauhoitettu iPhoneen sanelutoiminnolla, litteroitu kokonaisuudessaan. Haastattelu on kokonaisuudessaan tekijän hallussa.

Kenttätyö 2013

Vierailu Murmanskin aluearkistossa

Vierailu Murmanskin aluemuseossa, lähdekirjallisuuden tutkimista sekä keskustelut historiantutkija Jekaterina Orekhovan kanssa

Museot ja arkistot

Murmanskin aluemuseo, Murmansk 20.07.2012

Murmanskij Oblastnoj Kraevedtsheskij Muzej

Мурманский Областной Краеведческий Музей

<http://www.mokm51.ru/>

пр. Ленина, 90, г. Мурманск, Мурманская область

Näyttely "Murmansk – Bereg Nadeshdi. Istorija kolonisatsii 1860-1940."

<http://www.coast-of-hope.no> (29.1.2013).

Pomorimuseo, Kemi 11.06.2012

Kemskij raionnij muzej "Pomore"

Кемский районный музей "Поморье"

<http://www.museum.ru/M1243>

республика Карелия, г. Кемь, ул. Вицупа, 12

Belomorskin aluemuseo, Belomorsk 13.06.2012

Belomorskij raionnij kraevedtsheskij muzej

Беломорский районный краеведческий музей

http://www.k2000.ru/museum_13/

Республика Карелия, г. Беломорск, ул. Первомайская, д.18

Murmanskin kansallisarkisto

Gosydarstvennij arhiv Murmanskoj Oblasti (GOKU GAMO)

Государственный архив Мурманской Области (ГОКУ ГАМО)

<http://murmanarchiv.ru/>

Карла Либкнехта ул. 35 г. Мурманск

ARKISTOMATERIAALI

Arkistomateriaalin lähde:

Murmanskin kansallisarkisto, materiaali kopioitu tammikuussa 2013

Gosydarstvennij arhiv Murmanskoj Oblasti (GOKU GAMO)

Государственный архив Мурманской Области (ГОКУ ГАМО)

<http://murmanarchiv.ru/>

Карла Либкнехта ул., 35 г. Мурманск

Asukastietoja. 1880-1883. Eretiki, Ura, Ara, Tsipnavolok, Bolshaja Litsa, Petshenga, Malomotka, Venäjänkielinen. 6 sivua. Ф-И-21, оп-1, д-7, лист-27, 27об, 28, 28об, 29, 29об.

Asukastietoja. Nimikirja, 30.7.1884. Tsipnavolok, Dolgaja Guba, Stoibova, Voroma, Malomotka, Petshenga, Vaidoguba, Zemlennaja Guba, Bolshaja Motka, Ara-Guba, Eretiki, Ura-Guba, Bolshaja Litsa, Vitshennaja Guba, Litsa Lopatkina, Zybovnee Ostrova, Saidoguba. Venäjänkielinen. 6 sivua. Ф-И-21, оп-1, д-7, лист-4, 4об, 5, 5об, 6, 6об.

Asukastietoja. Uudisasukkaat Kolskovo-Ioparskoin piirissä 1894. Venäjänkielinen. 3 sivua. Ф-И-21, оп-1, д-67, лист-1, 1об, 1а.

Jyrkinä, Kolhoosi Jyrkinä. Vuoden 1931 balans. Venäjänkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-3, лист-4, 4об.

Jyrkinän puolue ja köyhälistöryhmän kokous. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-3, лист-18, 18об.

Kolhoosi Jyrkinä. Tilasto vuoden 1933 brigadit. Venäjänkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-5, лист-12, 12об.

Kolhoosi Jyrkinä. Kolhoosilaiset, nimiluettelo ja tiedot. 20.5.1933. Venäjänkielinen. 4 sivua. Ф-975, оп-1, д-5, лист-28, 28, 28об, 28об.

Koltalous Jyrkinä, kokouspöytäkirja 30.7.1933. Suomenkielinen. 8 sivua. Ф-975, оп-1, д-5, лист-33, 33об, 34, 34об, 35, 35об, 36, 36об.

Jyrkinän hallinto, pöytäkirja 7.9.1933. Suomenkielinen. 1 sivu. Ф-975, оп-1, д-5, лист-40.

Jyrkinän hallinto, laajennettu istunto, pöytäkirja 19.(1).1933. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-5, лист-50, 52.

Jyrkinä. Päiväjärven kyläneuvoston Jyrkinän kansalaisten yleinen kokous, pöytäkirja 20.8.1933. Suomenkielinen. 1 sivu. Ф-975, оп-1, д-4, лист-32.

Jyrkinä, Kyläneuvoston yleinen kokous 13.11.1933. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-4, лист-55, 56.

Nivankylä. Äänestyskortti Alamartin Pekko Abramovitsh. Venäjänkielinen. 1 sivu. Ф-264, оп-2, д-20, лист-10.

Päiväjärven kyläneuvoston istunto, pöytäkirja 25.6.1928. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-1, лист-7, 7об.

Päiväjärvi. Luettelo Päiväjärven Neuvoston alueella asuvista Kansalaisista jotka on olleet Puna armeijassa vuotena 1918. Tehty 18.8.1928. Suomenkielinen. 1 sivu. Ф-975, оп-1, д-1, лист-3.

Päiväjärven neuvoston köyhälistö kokous, pöytäkirja 2.12.1928. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-1, лист-6, 6 об.

Päiväjärven kyläneuvoston istunto, pöytäkirja 30.12.1928. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-1, лист-8, 8об.

Päiväjärven kansalaisten yleinen kokous, pöytäkirja 1.1.1929. Suomenkielinen. 4 sivua. Ф-975, оп-1, д-1, лист-4, 4об, 5, 5об.

Päiväjärven kansalaisten yleinen kokous, pöytäkirja 4.6.1930. Suomenkielinen. 4 sivua. Ф-975, оп-1, д-2, лист-23, 23об, 24, 24об.

Päiväjärvi, kokouspöytäkirja 21.9.1930. Suomenkielinen. 3 sivua. Ф-975, оп-1, д-2, лист-28, 28об, 29.

Päiväjärven neuvoston jäsenten kokous, pöytäkirja 3.11.1930. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-2, лист-30, 30об.

Päiväjärven neuvoston yleinen kokous, pöytäkirja 30.11.1930. Suomenkielinen. 5 sivua. Ф-975, оп-1, д-2, лист-37, 37об, 38, 39, 39об.

Päiväjärvi, kyläneuvoston yleinen kokous, pöytäkirja 13.10.1932. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-4, лист-52, 52об.

Päiväjärven kyläneuvoston istunto, pöytäkirja 22.1.1933. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-4, лист-18, 18об.

Päiväjärvi. Työsuunnitelma Päiväjärven kyläneuvoston alueelle vuodelle 1933. Suomenkielinen. 5 sivua. Ф-975, оп-1, д-54 лист-1, 1об, 2, 2об, 3.

Päiväjärven kyläneuvoston yleinen kokous, pöytäkirja 13.5.1933. Suomenkielinen. 1 sivu. Ф-975, оп-1, д-4, лист-20.

Päiväjärven kyläneuvoston kokous Jyrkinällä 28.6.1933. Suomenkielinen. 1 sivu. Ф-975, оп-1, д-4, лист-48.

Päiväjärven kyläneuvoston yleinen kokous, pöytäkirja 15.7.1933. Suomenkielinen. 3 sivua. Ф-975, оп-1, д-4, лист-28, 29, 29об.

Päivjärven kyläneuvoston yleinen kokous, pöytäkirja 3.9.1933. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-4, лист-31, 31об.

Päivjärvi, Kolhoosi Tuuloma. Tuotantosunnitelma 16.9.1933. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-4, лист-38, 38.

Päivjärvi, kyläneuvoston ja nuorisoliiton yhteinen kokous, pöytäkirja 22.9.1933. Suomenkielinen. 1 sivu. Ф-975, оп-1, д-4, лист-42.

Päivjärven kyläneuvoston yleinen kokous, pöytäkirja 12.11.1933. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-4, лист-57, 57об.

Päivjärven kyläneuvoston laajennettu istunto, pöytäkirja 25.12.1933. Suomenkielinen. 2 sivua. Ф-975, оп-1, д-4, лист-63, 63об.

Liite

Kartta Tuulomajoen vesistöstä, 1863.

Karta öfver Finland: Sektionen A5. Gylden, C.W. 1863.

Kokoelma: Suomen yleiskartta 1866-1873 [31]. Kartan pysyvä URN-osoite:

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-200806175503>. Kartan tuottaja: www.vanhakartta.fi,

Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. Katsottu 28.4.2017

